

RESEARCH AND EDUCATION
Scientific Research Center

ISSN: 2181-3191

**INTERNATIONAL CONFERENCE
ON LEARNING AND TEACHING
2022/14**

22 AUGUST, 2022 YEAR

International Scientific Conference

RESEARCHEDU.ORG

PKP | INDEX

“RESEARCH AND EDUCATION” Scientific Research Center

“INTERNATIONAL CONFERENCE
ON LEARNING AND TEACHING
2022/14”

www.researchedu.uz

Languages of publication: o'zbek, english, русский, қазақ, тоҷик

TASHKENT, UZBEKISTAN
2022/ AUGUST 22

УДК:611.013.11

ТРУДНОСТЬ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНОЙ ДИАГНОСТИКИ ТЯЖЕЛОГО ТЕЧЕНИЯ ГЕМОРРАГИЧЕСКОЙ ЛИХОРАДКИ С ПОЧЕЧНЫМ СИНДРОМОМ, ОСЛОЖНЕННОЙ ОСТРЫМ ПОЧЕЧНЫМ ПОВРЕЖДЕНИЕМ

Боборахимов Отабек Дадаон угли

Национальный Университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека

E-mail: Boborahimovtabek48@gmail.com

АННОТАЦИЯ

На основании комплексного клинико-лабораторного обследования 284 больных геморрагической лихорадкой с почечным синдромом дана характеристика течения в зависимости от периода и тяжести заболевания. Корреляции между длительностью и тяжестью клинических проявлений начального периода заболевания и тяжестью течения в олигурическом периоде выявлено не было. Показана сложность диагностики геморрагической лихорадки с почечным синдромом в начальном периоде заболевания, что требует дифференциальной диагностики со многими заболеваниями инфекционного генеза. Геморрагический синдром был обнаружен только у пациентов с тяжелым течением заболевания. В большинстве случаев пациентам с тяжелым течением заболевания требовался гемодиализ.

Ключевые слова: геморрагическая лихорадка с почечным синдромом / клинический случай / клинические синдромы / клиническое течение / лептоспироз / дифференциальный диагноз.

THE DEGREE OF DISCREPANCY BETWEEN DIAGNOSES (DIRECTIONAL, CLINICAL) FOR RESPIRATORY SYMPTOMS IN PATIENTS WITH HEMORRHAGIC FEVER WITH RENAL SYNDROME

ABSTRACT

On the basis of a comprehensive clinical and laboratory examination of 284 patients with hemorrhagic fever with renal syndrome, the characteristics of the course depending on the period and the severity of the disease was given. Correlations between the duration and severity of clinical manifestations of the initial disease period and the severity of the course in the oliguric period have not been revealed. The difficulty of diagnosing hemorrhagic fever with renal syndrome in the initial disease period was shown, which requires differential diagnosis with many infectious genesis diseases. The hemorrhagic syndrome was found only in patients with a severe course of the disease. In most cases, patients with a severe course of the disease required hemodialysis.

Key words: hemorrhagic fever with renal syndrome / clinical case / clinical syndromes / clinical course / leptospirosis / the differential diagnosis.

Introduction. The importance of studying infectious diseases and their symptoms, diagnostics, in modern society retains one of the first places for a long time. Hantaviruses, which are pathogens of hemorrhagic fever with renal syndrome (HFRS), have high invasive properties, so they are able to create a high incidence of a large number of people in a certain endemic focus with a certain seasonality (autumn-winter) in a short time. However, due to the seasonality and prevalence of HFRS, in particular in the Ulyanovsk region, there are certain difficulties in making a correct diagnosis at the pre-hospital stage, in particular, due to the presence of respiratory symptoms in the initial period of the disease (cough, fever, sometimes catarrhal phenomena), in this regard, the study of this nosology, and in the framework of this work – early detection and correctness of directional diagnoses increases the quality

and timeliness of treatment and diagnostic measures, as well as reduces the risk of disability of patients from various complications.

Purpose of research. Identification of the degree of discrepancy between diagnoses (directional and clinical) in the presence of respiratory symptoms in patients with hemorrhagic fever with renal syndrome.

Materials and methods. This research was conducted on the basis of the Central city clinical hospital of Ulyanovsk. As part of the survey, the research team interviewed 30 patients undergoing treatment in the infectious diseases Department, whose age range was from 21 years to 66 years, and their average age was 46.68 ± 13.68 years. At the time of the survey, the surveyed patients were in the oligoanuric period of HFRS. Directional and clinical diagnoses were taken from medical histories when working with infectious diseases doctors. The data used in the study results were obtained by paired comparison of groups of patients (who have respiratory symptoms and, accordingly, have a directional diagnosis of influenza/acute pneumonia/ARVI, and do not have this symptoms, with a directional diagnosis of HFRS). After that, the results were interpreted as a percentage.

Results. Patients who had no symptoms of ARVI, and the directional diagnosis was HFRS (that is, there was no discrepancy with the clinical one), made up 46.66% ($n=14$) of the total number of patients. At the same time, the percentage of patients admitted to hospitals with a directional diagnosis corresponding to a respiratory system lesion (influenza/acute pneumonia/ARVI) was exactly 30 ($n=9$), which means that the discrepancy between the directional and clinical diagnoses in the presence of respiratory symptoms is 16.66%. This is due to the effacement pathognomonic picture of HFRS and history of comorbidities, and presence of an initial period of hemorrhagic fever with respiratory symptoms, including cough and fever. In this regard, it becomes more relevant to study the issues of early diagnosis, which can allow detecting HFRS at earlier stages.

Conclusions. As a result of the study, the following conclusions were obtained: the discrepancy between the directional and clinical diagnoses in patients with HFRS in the presence of respiratory symptoms was 16.66%. Among all 30 patients, only 14 (46.66%) had a directional diagnosis that corresponded to a clinical one. In 9 patients (30%), a directional diagnosis was made based on symptoms implying respiratory pathologies (influenza/acute pneumonia/ARVI).

Выходы. В результате исследования были получены следующие выводы: расхождение между направленным и клиническим диагнозами у пациентов с ГЛПС при наличии респираторных симптомов составило 16,66%. Среди всех 30 пациентов только 14 (46,66%) имели направленный диагноз, который соответствовал клиническому. У 9 пациентов (30%) был поставлен направленный диагноз на основании симптомов, указывающих на респираторные патологии (грипп/острая пневмония/ОРВИ).

Xulosa. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalar chiqarildi: nafas olish belgilari mavjud bo‘lgan GIBS kasalliklarida yo‘nalish va klinik diagnostika o‘rtasidagi farq 16,66% edi. Barcha 30 bemorlarida faqat 14 (46,66%) klinik jihatdan mos keladigan tashxis qo‘yilgan. 9 bemorlarida (30%) respirator patologiyalarni (gripp/o‘tkir pnevmoniya/Arvi) ko‘rsatadigan alomatlar asosida tashxis qo‘yilgan.

Used literature:

1. CDC. 2019 Novel Coronavirus, Wuhan, China. CDC. Available at <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/about/index.html>. January 26, 2020; Accessed: January 27, 2020.
2. Gallegos A. WHO Declares Public Health Emergency for Novel Coronavirus. Medscape Medical News. Available at <https://www.medscape.com/viewarticle/924596>. January 30, 2020; Accessed: January 31, 2020.

3. Ramzy A, McNeil DG. W.H.O. Declares Global Emergency as Wuhan Coronavirus Spreads. The New York Times. Available at <https://nyti.ms/2RER70M>. January 30, 2020; Accessed: January 30, 2020.

4. The New York Times. Coronavirus Live Updates: W.H.O. Declares Pandemic as Number of Infected Countries Grows. The New York Times. Available at <https://www.nytimes.com/2020/03/11/world/coronavirus-news.html#link-682e5b06>. March 11, 2020; Accessed: March 11, 2020.

5. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.

УДК: 611.013.15

**КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ ТЯЖЕЛОГО ТЕЧЕНИЯ
КОРОНАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ У ПАЦИЕНТА
НА ФОНЕ ЦИРРОЗА ПЕЧЕНИ**

Игамбердиева Севара Шароф кизи

Национальный Университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека

E-mail: igamberdiyeva1707@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В конце декабря 2019 г. в Китайской народной Республике началась вспышка неизвестной пневмонии, вызванная новым коронавирусом SARS-CoV-2 (severe acute respiratory syndrome coronavirus коронавирус тяжелого острого респираторного синдрома). Всемирная организация здравоохранения 11 февраля 2020 г. присвоила официальное название SARS-CoV-2-инфекции, COVID-19 («CoronaVirus Disease 2019» заболевание, вызванное новым коронавирусом 2019). Пневмония является ведущей клинической формой COVID-19. Однако по мере распространения пандемии COVID-19 и анализа клинических данных у заболевших стали выделять симптомы, не характерные для «аномальной» пневмонии. Описаны неврологические проявления, изменения кожи, поражения глаз и др. Внелегочное присутствие SARS-CoV-2 обнаружено также в холангiocитах. Среди возможных факторов повреждения печени рассматривается вирус-индуцированное влияние, системное воспаление («цитокиновый штурм»), гипоксия, гиповолемия, гипотония при шоке, лекарственная гепатотоксичность и др. У 14-53% пациентов с COVID-19 могут регистрироваться изменения биохимических показателей, которые, как правило, не требуют медикаментозной коррекции. Весьма редко развивается острый гепатит. Однако особое внимание следует уделять пациентам с COVID-

19, относящимся к группе риска перенесшим трансплантацию печени, получающим иммуносупрессанты, а также в случаях декомпенсации цирроза, развитии острой печеночной недостаточности на фоне хронической, гепатоцеллюлярной карциномы, при проведении противовирусной терапии. Необходим постоянный обмен и открытый доступ к научным данным, новым технологиям, обновляющимся руководствам.

Ключевые слова: коронавирусы / вызывающие респираторный синдром / заболевание / вызванное новым коронавирусом / поражение печени.

CLINICAL CASE OF SEVERE COURSE CORONAVIRUS INFECTION IN A PATIENT WITH CIRRHOSIS OF THE LIVER

ABSTRACT

An outbreak of unknown pneumonia, caused by the novel severe acute respiratory syndrome coronavirus (SARS-CoV-2), was reported in China at the end of December 2019. On February 11, 2020, the World Health Organization officially named SARS-CoV-2 infection COVID-19 (Coronavirus Disease 2019). The most common clinical manifestation of COVID-19 is pneumonia. However, with the spread of the COVID-19 pandemic and analysis of clinical data, symptoms that are not characteristic of “atypical” pneumonia have been identified in patients. Neurological symptoms, skin and eye damage, etc., are described. The extrapulmonary presence of SARS-CoV-2 was also detected in cholangiocytes. Virus-induced effects, systemic inflammation (“cytokine storm”), hypoxia, hypovolemia, hypotension in shock, drug-induced hepatotoxicity, etc., are considered possible factors of liver damage. In 14-53 % of COVID-19 patients, changes in biochemical parameters, which usually do not require drug therapy, can be recorded. Acute hepatitis is very rare. However, special attention should be given to COVID-19 patients at risk: after liver transplantation; receiving immunosuppressants and antiviral drugs; and in cases of decompensated cirrhosis, acute-on-chronic liver

failure, and hepatocellular carcinoma. Constant data sharing and open access to research data, new technologies, and up to date guidelines are required.

Keys word: coronaviruses that cause respiratory syndrome / novel coronavirus disease / liver damage.

Цель исследования. Описание клинического случая коронавирусной инфекции, вызванной COVID-19 (подтвержденная) крайне степени тяжести у пациента на фоне цирроза печени.

Материалы и методы. История болезни пациента 51 года, наблюдавшегося с хроническим вирусным гепатитом С с исходом в цирроз печени, у которого развилась тяжелая форма коронавирусной инфекции COVID-19.

Результаты и обсуждение. Пациент М. 51 года с тяжелой сопутствующей патологией (Хронический вирусный гепатит С, с переходом в цирроз печени. Асцит. Печеночная энцефалопатия) поступил в клинику 09.06.2020 года с жалобами на выраженную слабость, одышку в покое, головную боль, носовое кровотечение, кашель сухой, повышение температуры тела до 38-39С с ознобом, боль и тяжесть в груди, больше справа.

Объективно: Состояние тяжелое, за счет интоксикационного синдрома, дыхательной недостаточности Зст, СПОН, сопутствующих патологий. Кожа и видимые слизистые смуглые, горячие на ощупь. Тургор тканей снижен. Носовое дыхание свободное, с раздуванием крыльев носа. В легких дыхание ослабленное по всем полям аускультации, отмечается участие межреберных промежутков и диафрагмы в дыхании. ЧД 29 в минуту. Тоны сердца приглушенные, ритмичные. АД 100/60 мм.рт.ст. ЧСС 103 ударов в минуту. SpO₂ (дыхание поддерживается увл.O₂) – 91%, без кислорода 70%. Живот мягкий безболезненный. Печень при пальпации безболезненный. Селезенка не пальпируется. Симптом поколачивания слабоположительный с обеих сторон. Моча темноватого цвета крепкого чая. Периферические отеки на нижней трети голени с момента поступления.

Рентгенография ОГК от 10.06.2020 Заключение: Диссеминированный (миллиарный?) туберкулез легких. Казеозная пневмония слева. Двусторонняя (вирусная COVID-19) пневмония? Результат анализа на Ковид-19 от ПЦР мазка из полости носа и ротоглотки: от 10.06.2020- сомнительный.

От 15.06.2020 Заключение: Диссеминированный туберкулез легких, казеозная пневмония. Рентген отрицательная динамика. исключить вирусную (COVID-19) пневмонию. Результат анализа на Ковид-19 от 15.06.2020 – обнаружен.

Выводы. У пациента с тяжелой сопутствующей патологией в виде цирроза печени новая коронавирусная инфекция (COVID-19) характеризовалась обширным поражением легких, в том числе диссеминированным поражением, выраженной гипоксией со снижением сатурации кислорода до 70%), тяжелой полиорганной недостаточности.

Conclusions. In a patient with severe concomitant pathology in the form of cirrhosis of the liver, a new coronavirus infection (COVID-19) was characterized by extensive lung damage, including disseminated lesion, severe hypoxia with a decrease in oxygen saturation to 70%), severe multiple organ failure.

Использованные литература:

1. Ильченко Л.Ю., Никитин И.Г., Федоров И.Г. COVID-19 и поражение печени. Архивъ внутренней медицины. 2020;10(3):188-197.

<https://doi.org/10.20514/2226-6704-2020-10-3-188-19>

2. Gallegos A. WHO Declares Public Health Emergency for Novel Coronavirus. Medscape Medical News. Available at <https://www.medscape.com/viewarticle/924596>. January 30, 2020; Accessed: January 31, 2020.

УЎТ: 633. 18 :631. 445. 12/5 (575. 11)

ШОЛИ ЎСИМЛИГИНИНГ ЎСИБ РИВОЖЛАНИШИДА ТУПРОҚ ТАРКИБИ ВА ХОССАЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ

Қашқабоева Чулпаной Тулкуновна

“Шоли етиштириш агротехнологиялари ва механизатцияси”

лаборатория мудири, қ.х.ф.ф.д., к.и.х. (PhD):

Email; kaskabaevaculpanoj@gmail.com

Хожамкулова Юлдузой Жахонкуловна

“Ўсимликлар физиологияси ва биокимёси” лаборатория мудири,

қ.х.ф.ф.д. (PhD)

Email: xojamkulovayulduzoy@gmail.com

Шоличилик илмий-тадқиқот институти

Идрисов Хусанжон Абдужабборович қ.х.ф.ф.д (PhD)

ФарДУ Мевачилик ва сабзавотчилик кафедраси мудири

Email; idrisovhusanzon@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада шоли етиштиришда алмашлаб экиш ҳамда агротехник тадбирларни ўсимликтининг ўсишига, бегона ўтларнинг тарқалиши ва ҳосилдорликка, тупроқнинг механик таркиби, тупроқдаги гумус ва озиқа моддалар миқдори, физик хоссаларини муттасил шоли етиштирилиб келаётган майдонлардаги тупроқ унумдорлигини ошишига таъсири ёритилган.

Калит сўзлар: шоли, муттасил, алмашлаб экиш, тупроқ, таркиб, соя, дуккакли экинлар, органик ва минерал ўғитлар, ҳосилдордик.

Дунёда қишлоқ хўжалигини янада ривожлантириш, тупроқ унумдорлигини сақлаш, қайта тиклаш, ошириш ҳамда ер ресурсларидан самарали фойдаланиш,

экологик ҳолатини мақбуллаштириш, ҳозирги шароитда ерларни сув-физикавий, технологик, агрокимёвий хоссаларини ва мелиоратив ҳолатини баҳолаш бўйича бир қатор устувор йўналишларда илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Бу борада тупроқ-иқлим шароитига мос келадиган агротехник, агрофизикавий чора-тадбирлар ишлаб чиқиш, тупроқ унумдорлигини яхшилаш, тиклаш ва ошириш, фан ва амалиёт ютуқларидан кенг фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 октябрдаги ПФ-5853-сон «Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегияси тўғрисида»ги Фармонинг 4-бандида “Табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва атроф-муҳит муҳофазасини таъминлаш” қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантиришда табиий ресурслардан оқилона ва самарали фойдаланишни таъминлаш ҳамда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш мазкур устувор йўналишнинг асосий мақсади бўлиб ҳисобланади [1].

Ҳар қандай ўсимлик учун тупроқ-иқлим шароити унинг яшовчанлигини белгиловчи омил ҳисобланади. Шоли экиладиган майдонлар бошқа қишлоқ хўжалиги экинлари етиштириладиган тупроқлардан бироз фарқ қиласи. Йиллар давомида муттасил шоли етиштирилиб келинаётган майдонларда тупроқнинг ботқоқланиши ёки сизот сувларининг кўтарилиши тезда содир бўлади, аероб микроорганизмларнинг ҳаётини фаолияти пасаяди, водород сулфииди ва темир оксидлари тўпланади, органик моддалар таркибининг пасайишига, ўзига хос бегона ўтларнинг тарқалишига бу эса ҳосилнинг пасайишига олиб келади [2;3].

Шоличилик илмий-тадқиқот институтида 1974 йилдан буён муттасил шоли етиштирилиб келинаётган 13 карта 3-чекини тупроқларининг механик таркиби, гумус ва озиқа моддалар миқдори, физик хоссалари тўғрисидаги маълумотлар қуйидаги жадвалларда келтирилган.

1-жадвал

**Муттасил шоли етиштирилдиган тупроқларнинг механик таркиби,
% ҳисобида**

Кесма №	Қатлам чукур лиги	Туапроқ заррачалари миқдори % да, ўлчами, мм да						Физик лой	Механик таркиб номи
		Құм			Чанг				
		>0,25	0,25-0,1	0,1-0,05	0,05-0,01	0,01-0,005	0,005-0,001	0,001	>0,01 мм
1	0-30	6,8	1,7	18,7	22,7	25,1	13,7	11,2	50,6 Оғир қумоқ
	30-50	6,0	1,5	22,7	23,2	22,8	13,2	10,6	46,6 Оғир қумоқ
	50-70	12,0	3,0	9,6	41,6	14,9	11,2	7,7	33,8 Үрта кумоқли
	70-100	15,0	3,8	21,5	35,1	14,1	5,6	4,7	24,4 Енгил кумоқли

2-жадвал**Тупроқдаги гумус ва озиқа моддалар миқдори**

Кесма №	Чукурлық см, ҳисобида	Гумус %	Азот		Фосфор		Калий		CO ²
			%	Аммоний мг/кг	%	мг/кг	%	мг/кг	
1	0-30	3,491	0,201	88,27	0,30	24	0,875	134,4	8,56
	30-50	3,820	0,201	75,66	0,31	26	0,900	132,0	7,05
	50-70	0,444	0,109	51,41	0,10	29	0,588	38,4	5,95
	70-100	0,344	0,133	58,20	0,20	31	0,528	38,4	6,47

3-жадвал**Тупроқнинг физик хоссалари**

Кесма №	Қатлам чукурлиги, см	Солишлирма оғирлик, г/см ³	Ҳажм оғирлиги, г/см	Умумий ғоваклик
1	0-30	2,66	1,47	45
	30-50	2,64	1,68	36
	50-70	2,61	1,59	39
	70-100	2,57	1,63	37

Олиб борилаётган даала тажрибаларидан шу нарса аниқландики, муттасил шоли етиштирилладиган майдонларда бегона ўт уруғларини сони бошқа дуккакли экинлар билан алмашлаб экиш далаларига нисбатан 100-130 дона кўп эканлиги кузатилди. Бир далада кетма-кет тўрт йил давомида шоли етиштирилганда, ҳосил ўртача 42,2 ц/га ни ташкил етди. Соядан кейин экилган далаларда эса ҳосилдорлик ўртапишар шоли навларида 75,5-89,5 ц/га ни ташкил этди. Бироқ, уч йилдан ортиқ вақт давомида доимий жойлаштириш билан ҳосил пасайишни бошлайди. Бу ҳолда шоли етиштирилиб келинаётган майдонларда алмашлаб экишда оралиқ дуккакли экинлар ва кузги+баҳорги сидерат экинларни жойлаштириш керак бўлади. Бу шоличиликка ихтисослашган фермер хўжаликларида ҳосилдорликни ошишига ҳамда қайта ишлаш жараёнида гуруч маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кўпайишига ёрдам беради.

Шунинг учун 2-3 йил ичида тупроқни органик моддалар билан бойитадиган ва бегона ўтларни камайтирадиган дуккакли экинлар (соя, нўхат, мош ва бошқалар) билан алмаштирилиши керак. Яшил ўғит учун оралиқ экинлар (кузги бугдой, тритикале, арпа ва бошқалар) тупроқ унумдорлигини оширишга омил бўлади [2;4].

Шунингдек, шоли етиштирилладиган майдон тупроқлари органик ўғитларга талабчан бўлиб, алмашлаб экиш тизимида дуккакли экинлар ва яшил ўғит учун шудгорлаш билан бир қаторда маҳаллий (чорва ҳайвонлар чиқиндиси) ўғитларни ҳам кузда ёки баҳорда тупроққа асосий ишлов бериш олдидан 30-40 т/га меъёрида қўллаш яхши натижа беради[2;3;4].

Органик ва минерал ўғитларни биргаликда қўллаш катта самара беради. Демак, йиллар давомида муттасил шоли етиштирилганда ҳосилдорлик тавсия этилган минерал ўғитлар фонида 53,9 ц/га, фақат органик 2 йилда бир марта 30 т/га орган ўғитлар қўллаш билан 49,9 ц/га ни, ташкил етди.

Хулоса қилиб айтганда, шолидан бошқа экин экиб бўлмайдиган майдонларда доимий узок вақт шоли (муттасил) етиштиришда турли агротехник тадбирларни қўллаш ҳисобига шоли ҳосилдорлигини сақлаб қолиш

ҳамда шоли ҳосилдорлигини оширишда дуккакли экинларни, органик ўғитларни қўллаш ҳисобига юқори ҳосил олиш имконияти яратилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 октябрдаги ПФ-5853-сон «Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегияси тўғрисида»ги Фармони.

2. Бурхонова Д.У., Шадраимова К.Э., Содикова Г.С. Влияние биоудобрений на орошаемых луговых почвах сероземной зоны Ташкентского оазиса// Актуальные проблемы современной науки. № 3(106) 2019 г. -С.125-128. ISSN 1680-2721

3. Мусаев Б.С. Агрокимё. Дарслик. Тошкент 2001 й.

4. Содикова Г.С., Аллаяров Х.Н., Аллаяров А.Н. Тошкент вилояти Ўрта Чирчик тумани тупроқларининг механик таркиби//“Ўсимликларни зарарли организмлардан ҳимоя қилишда биологик усулнинг самарадорлигини ошириш муаммолари ва истиқболлари” // Республика илмий-амалий конференцияси. Тошкент, 2015 йил. 7-8 май –Б.370-372.

5. Idrisov X.A, Usmonaliyev X.I., Abdug‘opporova D.A, Yusupova M.N, Murodov A.A Tipik bo‘z tuproqlar sharoitida mosh (Phaseolus aireus piper) navlarini tadqiq etish. “Research and education” scientific journal volume 1, issue 2, iyun, 2022, 157-162, <https://doi.org/10.5281/zenodo.6636337>

6. Idrisov X.A, Ahmadjonov O., Xoshimov N., Abdullayev A Sug‘oriladigan maydonlarda mosh (Phaseolus aureus piper) navlarining simbiotik faoliyatiga ekish muddati va me’yorining ta’sirini o‘rganish. “SCIENCE AND INNOVATION” xalqaro ilmiy jurnali, 2022 yil, 1-son, ISSN: 2181-3337, Toshkent. 616-624 betlar. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6529068>

7. Idrisov X.A, Baxramov R.M.. Soyaning yangi navlarini yaratish bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqotlar. “SCIENCE AND INNOVATION” xalqaro ilmiy jurnali,

2022 yil, 1-son, ISSN: 2181-3337, Toshkent.776-786 betlar.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6535751>

8. Idrisov X.A, Atabaeva X.N., Soliyev A. O‘tloqi-botqoq tuproqlar sharoitida mosh (Phaseolus aireis piper) ning o‘sishi, rivojlanishi va don hosildorligi. “Research and education” scientific journal volume 1, issue 2, may, 2022, 373-382. https://t.me/Researchedu_journal/1171.

9. Idrisov X.A, Xaliljonov D. Dukkakli ekin-mosh (Phaselus aureus Piper.)-morfologiyasi. “International conference on learning and teaching-9” mavzusida respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami Tashkent, Uzbekistan, 15-june.2022 y, 139-143 betlar. <https://researchedu.uz/wp-content/uploads/2022/06/CONFERENCE-2022-9-full-2.pdf>

10. Idrisov X.A, Xaliljonov D Osiyo loviyasi-mosh (Phaselus aureus Piper.)-biologik xususiyatlari. “International conference on learning and teaching-9” mavzusida respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami Tashkent, Uzbekistan, 15-june.2022 y, 144-148 betlar. <https://researchedu.uz/wp-content/uploads/2022/06/CONFERENCE-2022-9-full-2.pdf>.

11. Idrisov X.A, Xaliljonov D Mosh qimmatbaho dukkakli ekin. “International conference on learning and teaching-9” mavzusida respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami Tashkent, Uzbekistan, 15-june.2022 y, 149-153 betlar. <https://researchedu.uz/wp-content/uploads/2022/06/CONFERENCE-2022-9-full-2.pdf>

12. Sattarov M.A., Axmedova Z.R., Idrisov X.A J.U.Hamdamov. Different new varieties of soybean (Glycine hispida l) and mungbean Phaselus aureus piper) plants’ tuber production abilities and primary indicators of symbiotic activity EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) SJIF Impact Factor:7.032 ISI I.F.Value:1.188 ISSN(Online): 2455-3662 DOI:10.36713/epra 2013, Volume-6, Issue-9, September 2020, 377-391 betlarintensiv texnologiyasi

THE ROLE OF ENGLISH IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SPHERE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Qodirova Marjona Qilich qizi

Navoi State Pedagogical Institute

Abstract: The history of the development of the economic sphere and the role of the English language in the development of Economics.

Keywords: Economy, English, field of Economics

The Republic of Uzbekistan occupies leading positions among developing countries, the main reason for which is the further reform of the economic sphere and the rapid entry of foreign investment projects.

Therefore, we can make sure that there are changes in the current economy and the previous one, and to what extent foreign projects contribute to the development of the country.

The main place in the model of the socially oriented market economy of Uzbekistan is occupied by the development and strengthening of foreign economic activity, the establishment of ways of integration of the Republic into World Economic Relations, as well as the development of a socially oriented market economy and the strengthening of the directions of Republican integration in World Economic Relations.

In the conditions of the formation of an open-type economy, it is important that each state in the developed system of foreign economic relations has its own "shelf" in the world economic system, instead of its place in the international division of Labor.

Even a country with a large territory, a multi-million population, a wide variety of resources is unthinkable today without constant and extensive economic ties with other countries. The Republic of Uzbekistan is no exception. From the moment the

state acquires its sovereignty in August 1991, it pursues its chosen foreign economic policy as an independent international legal entity. The main goal of this policy is to consistently realize the real open economy of Uzbekistan and the system of the world economy, its integration. The participation of the Republic in international cooperation and the world Division of Labor comes from its capabilities inherent in natural-economic, transport, geographical and cultural-historical heritage. Uzbekistan has a huge potential for natural resources, and, first of all, an important strategic place in terms of mineral raw materials resources, economic production and population potential, a geopolitic approach, not only on the Eurasian continent, but also on the Great Silk Road, which is currently being restored. It is from these positions that it is also necessary to consider the role of Uzbekistan in the international division of Labor. Uzbekistan ranks eighth in the world in terms of the total volume of gold production and fifth in terms of its distribution per capita; 30 gold excavations have been found in the Republic, so far only ten of them have been launched. The quality of Uzbek gold Fully Meets World high standards.

The above data show that the external economy of the economic sphere is always one of the most necessary sectors for the development of the country, and for the development of this sphere we need English as water and air. There is not a single field in which the English language does not penetrate. The doors of great opportunity to the sphere of economy are opening in Uzbekistan.

REFERENCES

1. Akabitrov S. "Language and terminology", T-1968.
2. Anikina A. "Dictionary of economic terms English-Russian", T-1993.
3. Bektemirov X., Begmatov E. "Terms of the independence period", T-2002.
4. Baratov Z. Translation of neologism in economic texts. S-2013 y.
5. Husanov N., Mirahmedov Z. Economic terms and stationery, T-2005.

6.Bekmuratova U. B. Abstract on the topic "the use of innovative technologies in teaching English". Tashkent-2012 Otaboeva, M. R. The use of modern innovative technologies in teaching a foreign language and its effectiveness / M. R. Otaboeva.

7. Mominova, F. M. The use of modern innovation technologies in teaching English / F. M. Mominova.

**URANNI YER OSTI ISHQORLASH USULI BILAN QAZIB OLISHDA
QO'LLANILUVCHI KIMYOVİY VA TABİİY REAGENTLAR**

Shukirov Ozodbek Muhammadovich,

Navoiy daavlat konchilik va texnologiyalar universiteti

E-mail: ozodbekshukirov@gmail.com

Annotatsiya: Uranni yer osti ishqorlash usuli bilan qazib olishda qo'llaniluvchi kimyoviy va tabiiy reagentlar.

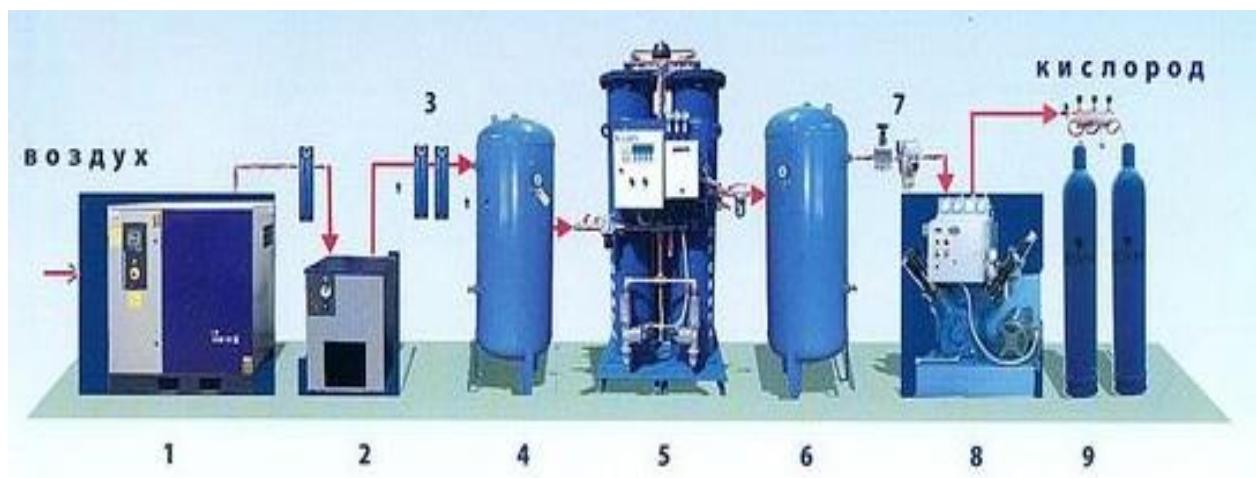
Kalit so'zlar: Kislородли ishqorlash, kislород-havoli ishqorlash, tabiiy ishqorlash.

**CHEMICAL AND NATURAL REAGENTS USED IN OBTAINING
URANIUM BY THE UNDERGROUND ALKYLATION METHOD**

Annotation: Chemical and natural reagents used in the extraction of uranium by the underground alkalizing method.

Key words: Oxygen alkalization, oxygen-air alkalization, natural alkalization.

Hozirgi kunda Uran elementiga bo'lgan talab jahon bozorida juda ham yuqori darajalarni qamrab olgan. Shu sababli hozirgi kecha kunduzda o'zlashtirilishi qiyin va chuqurlashtirilgan geotexnologik konlarni qazib olish rentabel hisoblanadi ammo unga ketgan reagentlar sarfini kamaytirgan holat kuzatilsagina. Olimlar bu masalada tabiiy reagentlarni ishlatish imkonini topishgan va bu usul quyidagicha:

1-rasm.Kislород stansiyasi

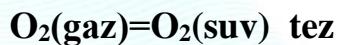
Kislород stansiyasining qismlari:

1. Havoli vintli compressor
2. Qurituvchi refregirator
3. Filtr bloklari
4. Havoli resiver
5. Kislород generatori
6. Kislородли resiver
7. Filtrlash bloki va redutsirlash
8. Kislородни siqib beruvchi compressor
9. Gaz yig‘uvchi rampa

Kislородли ishqorlashda havo tarkibidagi kislородни ProVita kislород staniyasi ajratb olib 95 % 1 kislородни yer osti maxsuldor qatlamiga yetkazib beradi va u yerda ishqorlash jarayoni kechadi.Havo tarkibida 71.6 % azot(N),28% kislород(O) va qolgan qismi inert gazlardir.

Kislород oksidant sifatida foydalanilganda, UO_2 ning quyidagi gidroksidi mexanizmi qabul qilinishi mumkin:

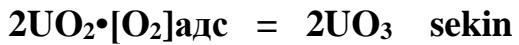
kislotali eritma $\text{O}_2(\text{газ})=\text{O}_2(\text{сув})$ gazsimon kislород tarqatib yuborish.) tez

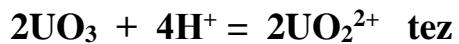
adsorbsiya O_2 (o'sish.) UO_2 yuzasida

adsorbsiyalangan O₂ ning ajralib chiqishi, atomlar adsorbsiyalangan joylardan reaktsion joylarga o‘tganda, UO₂ ning UO₃ ga oksidlanishi bilan birga keladi

kislota eritmasida UO₃ gidroksidi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Скороваров Д.И. Справочник по геотехнологии урана. М. Энергоатомиздат, 1997.
2. Ионообменные материалы для процессов гидрометаллургии, очистки сточных вод и водоподготовки. М. ВНИИХТ, 1983.
3. Садыков Р.Х. Подземное выщелачивание урана за рубежом. М. ЦНИИАтоминформ, 1987. Вып. 87
4. Громов Б.В. Введение в химическую технологию урана., М.: Атомиздат, 1978.
5. Шевченко В.Б., Судариков Б.Н. Технология урана. М.; Госатомиздат, 1961.

ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ҚАРЗИНИ БОШҚАРИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Ўткиров Лазизжон Шухрат ўғли

Банк молия академияси

E-mail: lazizotkirov757@gmail.com

Аннотация: Мақолада давлат қарзини бошқаришни такомиллаштириш, Бюджет маблағларини мақсадли ва оқилона сарфланишини назорат қилиш, Давлат қарзини бошқаришда унга таъсир қилувчи омиллар ёритилган.

Калит сўзлар: Давлат қарзи, Жаҳон банки, бюджет, ташқи қарз, ички қарз, Марказий банк.

Мақола мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Бугунги кунда жаҳон иқтисод иётида ташқи қарз ва уни бошқариш муаммолари долзарб аҳамият касб этмоқда. “Жаҳон банки гуруҳига кирувчи Халқаро ривожланиш ассоциацияси давлатлари 2018 йилда 387 млрд АҚШ долларидан ортиқ давлат ташқи қарзларини жалб этди. Ушбу қарзнинг асосий қисми Африка мамлакатларида қайд этилди”

1. Жаҳон банкининг маълумотларига кўра, 2018 йилда кам ва ўрта даромадли мамлакатларга молиявий (қарз ва капитал) оқимлар 2017 йилга нисбатан камайган. Ривожланаётган мамлакатларда молиявий оқимлар ўтган 2017 йилга нисбатан пасайиш тенденциясига эга бўлишига қарамасдан, давлатнинг ташқи қарз ҳажми улуши молиявий оқимлар жами ҳажмида 51,2 фоизни ташкил этмоқда. Бу ҳам мамлакатларда давлат қарзи ўсиш тенденциясини кузатиш мумкинлигидан далолат беради. Жаҳонда ташқи қарз билан боғлиқ муаммолар, асосан, бюджет дефицити ва инқирозли ҳолатлар вужудга келиши билан янада кескинлашмоқда.

Жумладан, 2020 йилнинг биринчи чорагида юзага келган пандемия ҳолати инқирози жаҳонда бир неча млрд АҚШ доллари миқдорида давлат қарзларининг янги тўлқини пайдо бўлишига сабаб бўлди. Жаҳоннинг етакчи илмий марказлари томонидан ривожланаётган мамлакатлардаги молиявий оқимлар пасайиши ва давлатлар тўлов қобилияти тушишига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ташки қарзни жалб этиш мамлакатлар тўлов қобилияти билан бир қаторда геосиёсий майдондаги вазият барқарорлигига боғлиқлиги, давлат ташки қарзининг юзага келишига таъсир этувчи омиллар таҳлили, қарзни бошқаришга бўлган ёндашувларни такомиллаштириш, мамлакатларда ялпи қарзнинг макроиктисодий кўрсаткичлари, жумладан, ялпи ички маҳсулот, олтин-валюта захираси, экспорт ҳажми ва давлат бюджети даромадларига нисбатан улуши нобарқарорлигининг кескинлашуви каби масалалар илмий тадқиқотнинг муҳим йўналишларини ташкил этади. Ўзбекистонда давлат қарзи билан боғлиқ кўрсаткичлар барқарор баҳоланаётган бўлса-да, унинг таркибий таҳлилида айрим мураккабликлар мавжуд. Жумладан, давлат ялпи қарзида ички манбалар улушининг кичикилиги, ички қарз таркибида эса битта жамгарма улушининг катталиги давлат облигациялари аҳамиятини пасайтирум оқимларни таҳлилида иштирок этади.

Давлат улуши бўлган корхоналар қарзи эса юқорилигича қолмоқда. “Бюджет маблағларининг мақсадли ва оқилона сарфланиши устидан назоратни янада кучайтириш зарур. Жорий йилда давлат ташки қарзининг юқори чегарасини белгиладик. Бундан буён халқаро молия ташкилотларидан олинадиган маблағларни қайтариш имконияти ва уларнинг натижадорлигига жиддий эътибор қаратилади” 2 . Давлат қарзининг юзага келишида алоҳида чегаравий меъёрларни амалиётга жорий этиш, ички бозорда давлат облигацияларининг қисқа ва узоқ муддатли шаклларини жойлаштиришда иштирок этиш қоидаларини такомиллаштириш, давлат ва ҳукумат кафолати берилishiда маҳаллий ҳокимиятлар, хусусий секторлар учун алоҳида мезонларни шакллантириш каби муаммоларни ҳал этиш зарурлиги мазкур тадқиқот иши мавзусининг долзарблигини белгилайди. Ўзбекистон Республикасининг «2020 йил учун Ўзбекистон Республикасининг давлат

бюджети тўғрисида»ги қонуни (2020), Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги фармони, 2018 йил 21 июлдаги ПҚ-3877-сон «Ташқи молиялаштириш манбаларини диверсификациялаш бўйича қўшимча чоратадбирлар тўғрисида», 2019 йил 2 апрелдаги ПҚ-4258-сон «Ўзбекистон Республикасининг ilk суверен ҳалқаро облигацияларини жойлаштиришдан тушган маблағлардан самарали фойдаланиш тўғрисида»ги қарорлари ҳамда мазкур фаолиятга тегишли бошқа меъёрий-хуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу диссертация иши муайян даражада хизмат қиласиди.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қўйидагилардан иборат: давлат қарзининг ҳажми, унга хизмат кўрсатиш, давлат кафолатлари бериш бўйича ваколатларни қонун чиқарувчи ва ижро этувчи органлар ўртасида иерархияга асосланган ҳолда тақсимлаш орқали давлат қарзини бошқаришда ваколатли субъектларнинг ролини белгилаш таклиф этилган; давлат қарзи юзага келишида давлат дастурлари, бюджет дефицити ва фавқулодда ҳолат учун алоҳида чегаравий меъёрларни жорий этиш таклифи асосланган; ички бозорда давлат облигацияларининг қисқа ва узоқ муддатли шаклларини жойлаштиришда жисмоний ва юридик шахслар томонидан сотиб олишга нисбатан тамойилларни белгилаш натижасида норезидентлар учун ҳам иштирок этиш қоидаларини жорий этиш асосланган; ташқи қарз юзасидан хукумат кафолати берилишида давлат ҳокимияти органлари ҳамда хусусий сектор учун алоҳида мезонларни шакллантириш ва жорий этиш зарурлиги асосланган. Тадқиқотнинг амалий натижаси қўйидагилардан иборат: давлат қарзи шаклланишининг назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил этилган; давлат қарзини бошқаришда бюджет дефицитининг чегаралари ва макроиқтисодий барқарорликнинг ўзаро уйғунлиги аниқланган ва баҳоланганд; давлат қарзини жалб этишнинг чегараларини белгилашда макроиқтисодий кўрсаткичлар гурухи тизимлаштирилган ва таҳлил этилган; давлат қарзи таркиби таҳлилида

манбалар ва муддатлар бўйича ҳолатлар аниқланган ва баҳоланган; 9 давлат қарзини бошқаришда унга таъсир этувчи омиллар эконометрик таҳлил этилган ва илмий хуносалар ишлаб чиқилган. Олинган натижаларнинг ишончлилиги. Тадқиқот натижаларининг таҳлили жараёнида Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг расмий маълумотлари ва муайян меъёрий хужжатлари, тегишли идора ва ташкилотларнинг ҳисоботлари, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ҳисоботларидан фойдаланилганлиги, ишда қўлланилган ёндашув ва усуулларнинг мақсадга мувофиқлиги ҳамда илмий асосланганлиги, келтирилган хуоса, таклиф ва тавсияларнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Конунчилик палатаси ва Молия вазирлиги амалиётларида жорий этилганлиги билан белгиланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ти 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Бюджет Кодекси (Ўзбекистон Республикаси қонун хужжатлари тўплами, 2013 й., 52-I-сон; 2014 й., 36-сон, 452-модда).
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 марта “Молия органлари фаолиятини янада такомиллаштиришнинг чора-тадбирлари тўғрисида”ти ПҚ-2847-сон қарори.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 28 декабрдаги “2021 - 2023 йилларда Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ти ПҚ-4936-сонли қарори.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 07.02.2017 йилдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ти фармони.

6. Ли А.Н., Управление государственными финансами Республика
Узбекистан (учебное пособия) / Банковско-Финансовая Академия Республика
Узбекистан. Ташкент-2016.

www.mf.uz

www.lex.uz

www.openbudget.uz

www.my.gov.uz

ҚИШЛОҚ ХҮЖАЛИГИДА КАНАЛЛАР ВА ДРЕНАЖЛАРНИ ҚАЗУВЧИ ВА ТОЗАЛОВЧИ МЕЛИОРАЦИЯ МАШИНАЛАРИ

Шыныбеков Қаржаубай Палбекович

Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти
магистранти

gulnara_kallibekova@mail.ru

Аннотация. Мақолада қишлоқ хўжалиги каналлар ва дренажларни қазувчи ва тозаловчи мелиорация машиналари ҳақида сўз этилади. Қишлоқ хўжалигига очиқ тармоқ қурилишини механизациялаштиришнинг асосий йўналиши ва меҳнат унумдорлигини ошириш лозим бўлади.

Калит сўзлар: қишлоқ хўжалиги, трактор, машиналар, каналлар ва дренажлар, комбинация.

MELIORACITA MACHINES FOR DIGGING AND CLEANING CHANNELS AND DRAINS IN AGRICULTURE

Abstract. The article will talk about melioraciya machines, which digs and cleans channels and drains in agriculture. The main goal of mechanization of mechanization of the construction of an open network in agriculture is to increase labor productivity.

Key words: agriculture, tractor, machinery, canals and drains, combinairy.

Республикамиз аграр соҳасини ривожлантириш машина ва механизмлардан унумли фойдаланиш, бозор ислоҳотлари туфайли техникавий, табиий, ташкилий ва иқтисодий омилларни бир-бири билан узвий боғлаган ҳоллардагина самарага эришиш мумкин. Фермер хўжаликларини замонавий техника ресурслари билан таъминлаш, ташкилий ишларни такомаллаштириш,

доимий равища иш унумдорлигини ошириш, қўл кучи билан бажариладиган ишларни камайтириш ва уларни машиналар зиммасига юклаш, етказилаётган маҳсулотларнинг таннархини пасайтириш, меҳнат сарфини ва машиналарга техник хизмат кўрсатиш, таъмирлаш ишларида заҳира қисмларни сарфлашни камайтиришни тақоза этади. Шунингдек, деҳқончиликда ва мелоратив ишларни механизациялашда машиналардан юқори унум билан фойдалиншда уларнинг техник даражасини ифодаловчи кўрсаткичларини такомиллаштириш като аҳамиятга эга. Чунки, барча техника турлари ҳам бошқа ишлаб чиқариш воситалари сингари ейилади, эскиради ва оқибатда ишдан чиқиб яроқсиз ҳолатга келади.

Очиқ тармоқ қурилишини механизациялаштиришнинг асосий йўналиши ва меҳнат унумдорлигини оширишнинг асосий резерви узлуксиз ишлайдиган универсал мелиорация машиналаридан кенгроқ фойдаланишdir.

Захи қочириладиган ва сугориладиган замоналардаги қурилиш обьектларида юқори унумли машиналардан фойдаланилса, мелиорация қилинаётган майдонларни фойдаланишга топшириш муддатлари қисқаради, бажарилган ишлар сифати яхшиланади, ишларни механизациялаштириш дарадаси ортади.

Сув олиб кетиладиган ва олиб келинадиган очиқ каналлар қазишга мўлжалланган узлуксиз ишловчи машиналар канал қазгичлар деб аталади. Узлуксиз ишлайдиган канал қазгичлар заҳ қочириш ва сугориш системаларининг каналларини қуриш ва ремонт қилиш учун мўлжалланган.

Канал қазгичлар иш органлари пассив, актив ва комбинацияланган машиналарга бўлинади [1. 92-93].

МК-16 канал қазгичи гусенициали Т-130.1.Г-3 тракторига ўрнаткич қуролнинг транспорт ҳолатига горизонтал текисликда бурилиб кетишдан блокировкаланадиган бўлсин, яъни ўрнатиш қурилмасининг занжирли тортқичлари ўрнатиш қурилмасининг пастки етакчи тортқичларининг учлари билан тракторнинг кетинги деворига маҳкамланган қулоқчалар орасига ўрнатилиши керак. Плуг-роторли канал қазгичлар нишаби бир томонлама

шакллантирадиган суғориш каналлари қуриш учун мўлжалланган. Канал қазгичлар коминацияланган иш органи – қия роторли ва ағдаргичли қилиб тайёрланади. Қия ротор грунтин кавлаб, уни каналдан ташқарига чиқарип ташлайди. Ағдарич эса канал профилини шакллантиради ва кесилган грунтни айланадиган роторга тўкиб туради. Плуг-роторли канал қазгичларнинг ўзига хос хусусияти шундаки, кавлаш жараёнида унинг энергия сифими нисбатан кам бўлади, чунки траншеялар кесимининг бир қисмигина актив иш органи билан қазилади, грунтининг асосий қисми эса пассив иш органи билан кавланади. Узлуксиз ишлайдиган плуг-роторли канал қазгичлар жумласига МК-17 ва МК-23 канал қазгичлари киради. Плуг-роторли МК-17 ва МК-23 канал қазгичлари киради. Плуг-роторли МК-17 канал қазгичи нишаби бир томонлама шакллантириладиган суғориш каналлари қуришда ишлатилади. У I- III категориялардаги грунтларда чуқурлиги 0,5 м, тубининг эни 0,35 м ва нишабларининг нисбати 1:1 бўлган каналлар қазишга мўлжалланган. Ўрнатма канал қазгич секинлаткичи бўлган гусенициали ДТ-75Б тракторига монтаж қилинади [1. 96].

Дизеллар бензилли двигателларга нисбатан бир катор афзалликларга ега бўлганлиги, яъни тежамлироқ, ёнилғи сифатида нефтнинг анча кенг ва оғирроқ фракцияларини ишлатиш мумкинлиги, ёнгин чиқиш хавфи камлиги, двигатлни юргазиш осонлиги, ишончли ва узокроқ ишлай олиши туфайли кенг тарқалган. Дизел ёнилғиси – қайнаш ҳарорати 200-350°C бўлган углеводороддан ташкил топган нефт фракциясидан иборат. Двигателнинг ишончинли ишлаши ваш у билан бирга, уларга техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш харажатларининг миқдори бевосита ёнилғи сифатига боғлик [2. 55].

Хулоса қилиб айтганда, ҳозирда фермер хўжаликларини замонавий техника ресурслари билан таъминлаш зарур. Доимо ташкилий ишларни такомаллаштириш, иш унумдорлигини ошириш, қўл кучи билан бажариладиган ишларни камайтириш зарурлиги ортмоқда. Бундай ишларни машиналар зиммасига юклаш, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг таннархини пасайтириш энг долзарб вазифалардан ҳисобланади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Большов Т.С., Мансуров Р.А., Сергеев В.А. Мелиорация машинадары. – Тошкент, Ўқитувчи, 1989. – Б. 96.
2. Маткаримов К.Ж., Маҳмудов В.Ж., Норқулов А.А.. Автомобилларда ишлатиладиган ашёлар. – Тошкент, Талқин, 2009. – Б.55.

**YENGIL ATLETIKACHILARNI JISMONIY TAYYORLASHDA
RIVOJLANTIRUVCHI-MASHQLANTIRUVCHI TA'SIRLARNI
ASTA-SEKIN OSHIRIB BORISH TAMOYILINING O'RNI**

Abuxakimova Nargiza Sobitovna, Matyakubova Noila Poziljon qizi

Namangan davlat universiteti magistrantlari

ANNOTATSIYA

Ushbu tamoyil shug'ullanuvchilarda vazifalarni mukammallashtirish hamda yuklamalarni oshirish hisobiga harakat va u bilan bog'liq bo'lgan psixik faoliyatlarini namoyon qilishga bo'lgan talablarni muntazam ravishda oshirib borish zaruriyatini belgilab beradi.

Kalit so'zlar: rivojlantiruvchi-mashqlantiruvchi, tamoyil, asta-sekinlik.

**THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF GRADUALLY INCREASING
DEVELOPMENTAL AND TRAINING EFFECTS IN THE TRAINING OF
ATHLETICS ATHLETES**

ANNOTATION

This principle determines the need to regularly increase the requirements for the demonstration of movement and mental activities related to it due to the improvement of tasks and the increase of loads.

Key words: development-training, principle, gradualness.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan keyin jismoniy madaniyat va sportni rivojlantirishga katta etibor qaratildi. Ma'nnaviy-marifiy qadriyatlar, milliy urf-odatlar va an'analar tiklandi, ayniqsa jismoniy tarbiya va sport bilan bog'liq ko'pgina tadbirlar amalga oshirildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24- yanvardagi “Jismoniy tarbiya va sportni takomillashtirish va ommalashtirish chora - tadbirlari to‘g‘risidagi 5924-sonli farmoni¹ buning yorqin dalili sifatida keltirish mumkin. Umumta’lim maktablarida olib borilayotgan jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarining o‘rnini juda ham ahamiyatli bo‘lib, ushbu mashg‘ulotlar mакtab o‘quvchilariga bazaviy tayyorgarlikni yo‘lga qo‘yish uchun hizmat qilmoqda.

Inson organizmning funksional faoliyatiga qo‘yiladigan talablar muntazam ravishda oshirib borilsagina, jismoniy sifatlar yuqoriga o‘sib boradi. Kuch, chidamlilik va boshqa jismoniy sifatlarning rivojlanishi mexanizmlari asosida organizmning jismoniy yuklamalarga javoban funksional moslashishga xos o‘zgarishlari yotadi. Optimal yuklamani tanlab olish juda muhimdir, ya’ni organizmning moslashish reaksiyalarini keltirib chiqaruvchi minimal yuklama shiddatini bilish lozim. Bundan shiddatliroq ta’sir o‘ta zo‘riqishga yoki, talablar keskinlashsa, organizmning me’yordagi faoliyatining tuzilishiga olib keladi. Aniqlanishicha, masalan, endi shug‘ullanayotgan sportchilarda o‘rtacha katta va kattaga yaqin og‘irliklar bilan mashq bajarganda ham kuch o‘sadi. Ushbu holda katta yuklama ko‘tarishga tayyor bo‘lmagan tizimlar va organlarning (yurak-tomir tizimi, tayanch-bo‘g‘im apparati) o‘ta zo‘riqishi oldini olish maqsadida kattaga yaqin va katta yuklamalarni qo‘llashdan ma’no yo‘q. Aytish lozimki, yuqori yuklama turli organlar tizimlariga turlicha ta’sir ko‘rsatadi. Ulardan ba’zi birlari yuqori yuklamaga nisbatan oson va tez bardosh bera oladi, boshqalari – aksincha. Bunda funksional o‘zgarishlar tezroq, morfologik o‘zgarishlar sekinroq kechadi. Jismoniy yuklamalarni oshirish dinamikasi organizmdagi ayrim tizimlarning geteroxron tarzda moslashish darajasi va xususiyatiga mos bo‘lishi kerak.

Harakatlarni takomillashtirish uchun o‘qitish jarayonida nafaqat texnik usullarning detallarini muntazam takomillashtirib borish, balki shug‘ullanuvchilarning jismoniy (kuch, tezkorlik, egiluvchanlik va h.k.)

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24- yanvardagi “Jismoniy tarbiya va sportni takomillashtirish va ommalashtirish chora - tadbirlari to‘g‘risidagi 5924-sonli farmoni

imkoniyatlarining o'sib borishi sababli harakat texnikasini ham asta-sekin o'zgartirib borish xosdir.

Harakat malakalarini takomillashtirish asosida malakalarni amalga oshirish shartlari, har safar o'zgarib turadigan talablarga mos turli xil funksional tizimlarni hosil qilish jarayoni yotadi. Demak, bu tizimlarni hosil qilishning asosiy sharti – o'rganilgan harakatlarni oshirish bo'yicha talablar va vazifalarni muntazam o'zgartirib borish hamda murakkablashtirishdir. Ko'rsatib o'tilgan yo'l bilan harakat malakalarini muvaffaqiyatli va uzoq vaqt takomillashtirish ularning asosini mustahkamlab borish orqali amalga oshiriladi. Bu yerda biz takomillashtirish maqsadlarining o'zgaruvchanligi, harakat malakasidan foydalanishda uning ishonchlilagini ta'minlash uchun erishilgan darajaning barqarorligi kabi dialektik qarama-qarshiliklar birligi bilan to'qnashamiz. O'qituvchining bunday mahorati qarama-qarshilikni to'g'ri hal eta olishidadir.

Xulosa

Shunday qilib, rivojlantiruvchi-mashqlantiruvchi ta'sirlarni asta-sekin oshirib borish tamoyili topshiriqlarni qiyinlashtirib borish bilan ularni ko'paytirishni hamda rejali yangilab borishni, organizmning funksional imkoniyatlari o'sib borgani sayin yuklamalar hajmi va shiddatini oshirishni nazarda tutadi.

Foydalanilanish uchun adabiyotlar:

- 1.A.Abdullaev. "Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi. Darslik. (1-jild)/Toshkent/ "Navro'z" nashriyoti, 2017. – 392 bet.
- 2.R.S.Salomov Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati. Darslik. T.: «ITA-PRESS», 2014. – 296 bet.

**“ELEKTROMAGNIT INDUKSIYA QONUNI” MAVZUSINI O‘QITISHDA
ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
METODIKASI**

Ataxonov Jaloliddin Faxriddin o‘g‘li

Urganch davlat universiteti uchunchi bosqich talabasi

Annotatsiya

Bu ishda o‘quvchilarga “Elektromagnit induksiya” qonunini tushuntirishda yangi pedagogik texnologiyalardan xususan ma’ruza mashg‘ulotlarida “Insert” va amaliy mashg‘ulotlarda “ Galereya bo‘ylab aylanish” va “Har kim har kimga o‘rgatadi” laboratoriya mashg‘ulolarida “Bumerang” interfaol metodidan foydalanish mumkin. Ma’ruza mashg‘ulotlarida “Insert” interfaol metodini qo‘llash orqali talabalar mavzuning tub mohiyatini tushunib yetishi mumkin. Xususan amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarda “Galereya bo‘ylab aylanish” va “Har kim har kimga o‘rgatadi ”, “Bumerang” interfaol metodlaridan foydalanish talabalarda mavzuni to‘liq o‘zlashtirish imkonini beradi.

Аннотация

В данной работе используются новые педагогические технологии для объяснения студентам закона «Электромагнитной индукции», в частности, на лекционных занятиях метод «Insert», на практических занятиях метод «Galereya bo‘ylab aylanish» и на лабораторных занятиях метод «Har kim har kimga o‘rgatadi». А также можно использовать интерактивного метода «Bumerang». Студенты используя интерактивный метод «Insert» во время лекций, могут понять суть темы. В частности, использование интерактивных методов «Galereya bo‘ylab aylanish» и «Har kim har kimga o‘rgatadi», «Bumerang» на практических и лабораторных занятиях позволяет студентам полностью освоить предмета.

Annotation

In this research new pedagogical technologies can be used to explain the law of "Electromagnetic induction" to students, in particular, the interactive method "Bumerang", in lecture, "Insert" in practical classes, "Galereya bo'yab aylanish" and "Har kim har kimga o'rgatadi" in laboratory classes. Students will be able to understand the essence of the topic by using the interactive method "Insert" in lectures.. In particular, the use of interactive methods "Galereya bo'yab aylanish", "Har kim har kimga" and "Bumerang" in practical and laboratory classes allows students to fully master the topic.

Kalit so'zlar: induksiya, elektromagnit induksiya qonuni, magnit maydon, lens qoidasi, Magnit oqim.

Ключевые слова: индукция, закон электромагнитной индукции, магнитное поле, правило Ленца, магнитный поток.

Key words: induction, law of electromagnetic induction, magnetic field, Lenz's rule, magnetic flow.

Ta'limgarayoniga interfaol metodlar bilan birgalikda axborot texnologiyalarini foydalanib o'qitish metodlarining samaradorligini oshirishga, o'qituvchilar mehnat faoliyatining o'zgarishiga, ularning pedagogik mahoratlarining takomillashuviga olib keladi.

Hozirgi kunda jamiyatning har bir a'zosi, o'zining kundalik faoliyatida uzluksiz ravishda turli axborot resurslaridan foydalanadi. Doimiy ravishda ortib borayotgan axborotlar hajmi jamiyatdagi intellektual salohiyatning oshishiga xizmat qiladi. Zamon talabi shunday ekan, o'qituvchi ham o'z kasbiy va pedagogik mahoratini zamonaviy axborot texnologiyalari asosida oshirib borish mumkin. Zamonaviy axborot texnologiyalari o'z muhitida axborot ob'ektlarini ularning o'zaro aloqasini, axborotlarni yaratish, tarqatish, qayta ishlash, to'plash texnologiyalari va vositalarini, shuningdek axborot jarayonlarining tashkiliy va huquqiy tarkibini mujassamlantiradi.²

---

² 1. Maxamatrasul Jo'rayev. "Fizika o'qitish metodikasi" // Toshkent 'Abu Matbuot-Konsalt" 2015.

Boshqa ijtimoiy-gumanitar, tabiiy va umumkasbiy fanlar qatori, “Fizika” fanini ham o‘qitishda foydalaniladigan interfaol metodlar guruhiga o‘qitishning muammoli – izlanish metodlari, mantiqiy metodlar, mustaqil ishlash metodlari, talabalar faoliyatini rag‘batlantirish va asoslash metodlari, nazorat va o‘z-o‘zini nazorat qilish metodlari kiradi³. Shuning uchun “Elektr va magnetizm” kursining muhim va qiziqarli mavzularidan “Elektromagnit induksiya qonuni” mavzusidan ma’ruza, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish metodikasini yaratish ishning maqsadi hisoblanadi.

Ushbu mavzu bo‘yicha maruza mashg‘uloti quyidagi reja bo‘yicha o‘qitiladi:
 1.Elektromagnit induksiya hodisasi. 2.Induksiya elektr yurituvchi kuch. 3. Faradey qonuni. 4.O‘zinduksiya hodisasi. 5.O‘zinduksiya E.Yu.K 6.Induktivlik.

An’anaviy ta’limdan farqli zamonaviy ta’limni tashkil etishdan maqsad ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt ichida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ularda ma’lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarini hosil qilish, shuningdek o‘quvchilar faoliyati, bilimini nazorat qilish, ularning bilim, ko‘nikma va malakalarini baholash fizika fani o‘qituvchisidan katta pedagogik mahorat hamda ta’lim jarayoniga yangicha yondashishni talab etadi. Hozirgi kunda dunyoning ko‘plab rivojlangan mamlakatlarida o‘quvchilarning ilmiy faoliyatini, ijodkorligini oshiruvchi va shu bilan bir qatorda ta’lim-tarbiya jarayoninig samaradorligini kafolatlovchi yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llash borasida katta tajriba to‘plangan. Shu tajriba asosini tashkil qiluvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilib, bu metodlarni dars jarayoniga qo‘llay bilish bugungi zamon fizika o‘qituvchisi zimmasiga yuklatilgan yuksak vazifadir.Pedagogik texnologiyaning muvaffaqiyatli loyihalanishi va yakuniy natija(samara)ning kafolatlanishi o‘qituvchining didaktik masalalar mohiyatini anglab yetish darajasi va darsda ularni to‘g‘ri baholay olishiga bog‘liqdir. Har bir o‘tiladigan darsda ta’limning aniq

2. Sh.M. Mirziyoyev, “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiysi”, Toshkent sh., 2019-yil 29-aprel, PF-5712-son

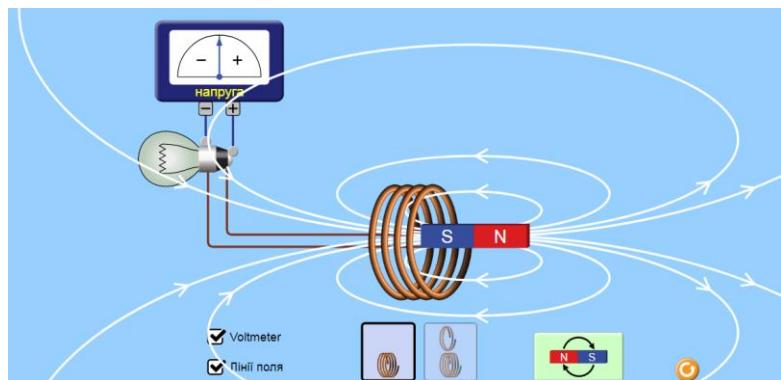
³ 3. Abdullayev G.A. Fizika. “O‘qituvchi” -1989.

4. Sadreddinov N., Rahimov A., A.Mamataliyev, Z.Jamalova. Fizika o‘qitish uslubi asoslari. T.: O‘zbekiston-2005

maqsadining belgilanishi o‘qitish texnologiyasini loyihalashda muhim shartlardan biri sanaladi.

Dars davomida Internet tarmog‘idan foydalanib, elektrromagnitning magnit induksiya chiziqlarining yo‘nalishi, “Berk konturda yuzaga keuvchi IEYuK” ni aniqlash imkonini beruvchi animatsion fayldan foydalanish mumkin (1.rasm). Ushbu animatsion faylda doimiy magnitni turli xil yo‘nalishda harakatga keltirish va berk konturning o‘ramlari sonini o‘zgartirib berk konturdagi induksiya elektr yurituvchi kuchni hamda induksion tok miqdorini aniqlash imkonini beradi⁴.

Ma’ruza mashg‘uloti davomida talabalarga “Insert” (belgi qo‘yib o‘qish) metodidan foydalanishni taklif qilsa bo‘ladi. “Insert” metodi bu matnni belgi qo‘yib o‘qishdir.

1.rasm. Elektromagnit induksiya qonuni uchun

Faradey tajribasi

Belgilar quyidagi tartibda qo‘yiladi. O‘qish davomida tugallangan ma’lum mazmunga ega bo‘lgan gap oxirida (qator oxirida) qo‘yiladi. Belgilar quyidagicha tanlanadi.

“+” belgisi qo‘yiladi agar o‘qiganlari tushunarli bo‘lsa. Yangilik ola bilgan bo‘lsa “V” belgisi qo‘yiladi. Agar o‘qiganlari tushunarsiz, fikriga qarshi bo‘lsa, “?” belgisi qo‘yiladi. Agar o‘qiganlari yuzasidan savoli bo‘lsa, tushunmasa “–“ belgisini qo‘yadi.

⁴ 5.I.V. Savelyev, “Umumi fizika kursi II tom”, “O‘qituvchi” -1975

6. S.G. Kalashnikov, “Elektr”, “O‘qituvchi” -1979

O‘qitish davomida talaba quyidagi jadvalni daftariga chizib matn bo‘yicha mos qismiga yozishi lozim.

+	V	?	-

Insert metodidan darsning yangi mavzuni o‘rganish bosqichida foydalanish lozim. Ushbu metodni o‘zlashtirish uchun quyidagi tayanch atamalar va iboralar qo‘llanilishi mumkin: elektromagnit induksiya xodisasi, induktivlik, magnit oqim, Lens qoidasi, magnit induksiya, elektromagnit induksiya qonuni, induksion tok,

“Elektr va magnetizm” kursidan taqvim rejada ushbu mavzudan amaliy mashg‘ulotlariga 2 soat ajratilgan.

1- amaliy mashg‘ulot. 1) Qur'a tashlash yo‘li bilan guruh har bir guruhchada 6 o‘quvchidan 4 ta kichik guruhchalarga ajratiladi. 2) O‘quvchilar har biri 6 ta masaladan iborat variant savollarini olishadi. 3) Har bir kichik guruh o‘quvchilarini bir xil ruchkada javob beradilar. 4) Har guruhning varaqlarida sana, guruhning nomeri, pedagogik texnologiya nomi, shu guruhda ishtiroy etadigan o‘quvchilarning ismi, sharifi yoziladi. 4) Har bir guruh 50 daqiqa davomida o‘z savollariga o‘zlarining ruchkalarida javob beradilar. 5) Har bir guruh oldingi guruh javobini baholaydi, agar javob to‘la bo‘lmasa, javobni o‘z ruchkasi bilan to‘ldiradi yoki javob noto‘g‘ri bo‘lsa, o‘zining o‘z variantini taklif etadi. Bu bosqichga xam 10 daqiqa vaqt beriladi. 6) Nazorat tugagach, jami 60 daqiqadan keyin varaqlarda har xil rang bilan yozilgan javoblar bo‘ladi va ishlari o‘qituvchiga topshiriladi. 7) O‘qituvchi hamma qatnashchilar natijalarini umumlashtiradi va o‘quvchilar ishlari baholaydi. Kamchiligi guruhlar bir xil kuchli bo‘lmasligi mumkin.

Amaliy mashg‘ulotlarda “Har kim har kimga o‘rgatadi” metodi-o‘quvchilarga o‘qituvchiga aylanish ma’lum bilimlarni o‘zlashtirgach, o‘rtoqlari bilan bahan ko‘rish imkonini beruvchi o‘qitish usuli hisoblanadi. Bu usul yordamida o‘quvchini o‘qishga bo‘lgan qiziqishi oshadi va olgan bilimlarini yanada mustahkamlab oladi. Bu metoddan biz amaliy mashg‘ulotlarida qo‘llasak dars samaradorligi oshadi. Amaliy mashg‘ulotlarida yaxshi biladigan o‘quvchilarga o‘zlashtirishi qiyinroq yoki sekinroq bo‘lgan o‘quvchilar biriktiriladi va o‘quvchilar bir-birlariga amaliy

mashg‘ulotdagi masalalarini yechishni o‘rgatadilar. Amaliy mashg‘ulotlarda yechiladigan masalalar fizikaning boshqa bo‘limidagi masalalarga qaraganda bu bo‘limida ko‘roq va murakkabroq. Shuning uchun o‘quvchilar birgalikda ishlasa dars samaradorligi oshadi.

Shunday qilib, “Elektomagnit induksiya” qonunini mavzusini o‘qitishda maruza mashg‘ulotlarida “Insert” metodini, amaliy mashg‘ulotlarida esa “Galereya bo‘ylab aylanish”, “Har kim har kimga o‘rgatadi” va laboratoriya mashg‘ulotlari uchun “Bumerang” interfaol metodlarini qo‘llash o‘quvchilarga mavzuni tub mohiyatini tushuntirishda yaxshi samara beradi.

O‘qituvchi va o‘quvchilarning maqsaddan natijaga erishishida qanday texnologiyani tanlashlari ular ixtiyorida, chunki har ikkala tamonning asosiy maqsadi aniq natijaga erishishga qaratilgan, bunda o‘quvchilarning bilim saviyasi, guruh xarakteri, sharoitga qarab ishlatiladigan texnologiya tanlanadi.

Mavzuni o‘quvchilarga yetkazib berish uchun ya’ni natijaga erishish uchun kompyuter yordamida turli dasturlar bilan ishslash, tarqatma material, chizma va plakatlar, turli adabiyotlardan va turli animatsion madellardan foydalanilsa maqsadga muvofiq bo‘lar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maxamatrasul Jo‘rayev. “Fizika o‘qitish metodikasi” // Toshkent ‘Abu Matbuot-Konsalt” 2015.
2. Sh.M. Mirziyoyev, “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiysi”, Toshkent sh., 2019-yil 29-aprel, PF-5712-son
3. Abdullayev G.A. Fizika. “O‘qituvchi”-1989.
4. Sadriddinov N., Rahimov A., A.Mamadaliyev, Z.Jamalova. Fizika o‘qitish uslubi asoslari. T.: O‘zbekiston-2005
5. I.V. Savelyev, “Umumiy fizika kursi II tom”, “O‘qituvchi” -1975
6. S.G. Kalashnikov, “Elektr”, “O‘qituvchi” -1979

DONLARNING GURUHLANISHI: BOSHOQLI VA DUKKAKLI EKINLARNING TAVSIFI

Qodirova Shahlo Ilhomjon qizi

Fargona Politexnika instituti

Kimyo-texnologiya fakulteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada donlarning guruhlanishi, ya’ni botanik ozuqaviy hamda qaysi maqsadda ishlatalishi, boshqoli va dukkakli ekinlarning tavsifi xususida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: don, boshqoli ekinlar, dukkakli ekinlar, bug‘doy, javdar, ozuqaviy qiymat, efir- moyli urug‘lar, botanik qiymat.

Don ekinlarini asosan uch belgilari bo‘yicha guruhlarga ajratiladi: botanik, ozuqaviy qiymati va qaysi maqsadda ishlatalishiga qarab.

Botanik xususiyatlari ko‘ra don ekinlari asosan uch guruhga bo‘linadi: boshqoli, dukkakli va grechixa ekinlari. Asosiy boshqoli ekinlarga bug‘doy, javdar, makkajo‘xori, sholi, arpa, tariq va suli kiradi. Dukkakli ekinlar oilasidan oziq-ovqat ahamiyatiga ega bo‘lganlari no‘xat, loviya, mosh, yasmiq, soya hisoblanadi. Uchinchi guruhga kiruvchi don ekini grechixa hisoblanadi.

Donlarning ozuqaviy qiymatiga qarab esa ularni to‘rt guruhga bo‘lishadi.

Kraxmalga boy don ekinlari. Bularning tarkibida kraxmal miqdori 50-80% ni tashkil etadi. Bu guruhga bug‘doy, javdar, suli, arpa, tariq, makkajo‘xori, guruch va grechixa donlari kiradi.

Oqsillarga boy dukkakli ekinlar. Bu dukkakli ekinlari doni tarkibida oqsillarning miqdori 22-32% ni tashkil etadi. Ba’zi birlarida esa, masalan soyada oqsil miqdori 50% gacha bo‘lishi mumkin.

Yog‘ga boy moyli urug‘lar. Bu urug‘lar tarkibida yog‘lar miqdori 20-60% tashkil etadi. Bularga kungaboqar, soya, yeryong‘oq, paxta, raps, kunjut kabi urug‘larni kiritish mumkin.

Efir-moyli urug‘lar. Bu urug‘lar tarkibida moylardan tashqari ma’lum miqdorda (0,5-0,6%) efir moylari bo‘ladi. Bularga koriandr, zira, ukrop, shalfey kabi urug‘larni kiritish mumkin.

Qaysi maqsadda ishlatilishiga qarab don va urug‘larni un, yorma olinadigan, yem ishlab chiqarishga mo‘ljallangan va texnik maqsadlarda ishlatiladigan guruhlarga ajratiladi.

Bug‘doy. Bug‘doy asosan non sanoatida ishlatiladigan asosiy boshqoli ekin hisoblanadi. Dunyoda ekin maydonlari va ishlab chiqarish hajmi bo‘yicha bug‘doy boshqa boshqoli ekinlar ichida birinchi o‘rinni egalaydi.

Respublikamizda ham bug‘doy yetishtirishga alohida e’tibor berilmoqda. Mamlakatimizda ham g‘alla ekin maydonlarining asosiy qismini bug‘doy ekinlari tashkil etadi. Bu borada keyingi yillarda Andijon g‘allachilik institutida bug‘doyning serhosil navlarini yaratish borasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlari alohida diqqatga sazovordir.

Bugungi kunda dunyo miqyosida katta hajmda bug‘doy yetishtirayotgan mamlakatlar qatoriga Rossiya Federatsiyasi, AQSH, Kanada, Avstraliya, Argentina, Italiya, Fransiya, Qozog‘iston kabi mamlakatlarni kiritish mumkin.

Ekish muddatiga qarab bug‘doy bahorgi va kuzgi bug‘doylarga bo‘linadi. Bug‘doy botanik xususiyatlariga, ya’ni poyasining tuzilishi, shakli, poyada boshoqlarning joylashishi, tashqi ko‘rinishi va boshqa belgilariga qarab 22 ta turga bo‘linadi. Shulardan ishlab chiqarish ahamiyatiga ega bo‘lganlari yumshoq va qattiq bug‘doy hisoblanadi. Yumshoq bug‘doy dunyo miqyosida va bizning Respublikamizda ham eng ko‘p miqdorda yetishtiriladigan bug‘doy turi hisoblanadi. Yumshoq bug‘doyning konsistensiyasi (zichlik darajasi) shishasimon bo‘lib, doni dumaloq yoki oval shaklida, murtak tomonga sal kengaya borgan bo‘ladi. Don sirtida aniq ko‘rinib turadigan tuklari va chuqurgina ariqchasi borligi bilan ajralib turadi. Bu tur bug‘doylarning doni oq, qizil yoki sariq rangda ham bo‘lishi mumkin.

Qattiq bug‘doy yumshoq bug‘doydan birmuncha farq qiladi. Uning poyasi zich, donlari uzunchoq shaklda, tuklari deyarli bilinmaydi, ariqchasi don ichiga kam kirib turadi. Donning kesimi ko‘pchilik hollarda shishasimon, tiniq bo‘ladi. Bunday bug‘doylarda oqsil, qand va mineral moddalarning miqdori yumshoq bug‘doydagiga qaraganda nisbatan ko‘proq bo‘ladi. Qattiq bug‘doydan tayyorlangan unlar asosan makaron mahsulotlari ishlab chiqarish-da ishlatiladi va ulardan yumshoq bug‘doy tortilgan unlarning nonboplik xususiyatlarini yaxshilash maqsadida ham foydalanish mumkin bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Нормахматов Р. Озиқ-овқат маҳсулотлари товаршунослиги. Тошкент, «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош муҳаррияти, 2002.
2. Нормахматов Р., Вакил М.М. Ценность плодов хурмы. Ж. Сельское хозяйство Узбекистана, 1998, №1, с. 22-23.
3. Нормахматов Р. Абрикосы и персики – источник каротина. Ж. Сельское хозяйство Узбекистана, 1998, №5-6, с. 47.
4. Нормахматов Р. Макро и микроэлементы в плодах граната и хурмы Узбекистана. Ж. Хранение и переработка сельхоз сырья, 2001, №6, с. 37-38. Российская Академия сельскохозяйственных наук.
5. Нормахматов Р., Отамурадов К.О., Ахмеджанова Ф.А., Мальсудов Т.М. Товаршунослик. Тошкент, Меќнат, 2004 й.
6. www.ziyonet.uz

SPORT SOHASIDA MARKETING KONSEPSIYASINING AHAMIYATI

Toshmurodov Abdurauf

O‘zbekiston Davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola jismoniy tarbiya va sport sohasini rivojlantirishning strategik marketing konsepsiyasini shakllantirish va ilmiy asoslashga bag‘ishlangan. Shu bilan birga sport tashkilotlari reklama faoliyatining asosiy yo‘nalishlari keltirilgan.

Kalit so‘zlar: infratuzilma, sport industriyasi, sport xizmati, sport marketingi, marketing konsepsiyasi, marketing strategiyasi, professional sport, reklama, reklama faoliyati, marketingli baholash, innovatsiya.

KIRISH

Iqtisodiyotdagagi tarkibiy o‘zgarishlarda ijtimoiy soha va uning infratuzilmasini rivojlantirishda sport industriyasi jahon standartlariga javob beruvchi zamonaviy tashkilotlar bilan birga izchil rivojlanayotgan sohadir. Jismoniy tarbiya va sport xizmatini ko‘rsatish tashkilotlarining iqtisodiy samaradorligi haqida so‘z yuritilganda ularning aholi turmush darajasi va sog‘lomlashtirish muhitini oshirishdagi ahmiyatiga nisbatan baho berilishi, jismoniy tarbiya va sport xizmatini ko‘rsatish tashkilotlarida marketingning maqsadli strategiyasini ishlab chiqish texnologiyasini ilmiy asoslash va uning optimalligi haqida so‘z yuritish maqsadga muvofiq. Jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qator farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlari qabul qilinishi mazkur sohani rivojlantirish nechog‘li dolzarb ekanligidan dalolat beradi [1].

ADABIYOTLAR SHARHI

Tahlillarning ko‘rsatishicha, O‘zbekiston sport sohasi bozorida mazkur holat, eng avvalo, sport xizmatlari bozorida samarali raqobat muhitining shakllantirilmaganligi, davlat-xususiy mulk hamkorligida marketingning maqsadli

strategiyasi uchun zarur bo‘lgan asosning yaratilmaganligi, trenerlar, o‘yinchilar, hakamlar va boshqa sport tashkilotlari sub’ektlari uyushmasining mavjud emasligi, sport sohasi faoliyatini muvofiqlashtirish va tartibga solish tizimini rivojlantirishning iqtisodiy asoslari ishlab chiqilmaganligi oqibatida vujudga kelgan.

Sport marketingi tashkilotlarda boshqaruv qarorlarini qabul qilishga, bozordagi brendni yanada kuchaytirishga, mustaqil daromad topish manbalarini izlashga, reklama faoliyati samaradorligini oshirishga, mijozlarga nisbatan alohida yondoshuvni amalga oshirish, raqobatbardosh sport maxsulotlarini ishlab chiqarishga, ularni nafaqat ichki iste’mol bozoriga, balki tashqi bozorlarga ham chiqarishga yordam beradi [2].

Bunda jismoniy tarbiya va sport tashkilotlarining iqtisodiy samaradorligi bo‘yicha aholining turmush darajasi va sog‘lomlashtirish muhitini oshirishdagi ahamiyatiga nisbatan baho berilishi maqsadga muvofiqdir. Buning uchun jismoniy tarbiya va sport xizmatini ko‘rsatish tashkilotlarida marketing strategiyasini ishlab chiqish texnologiyasini ilmiy asoslash va uning amaliy jihatdan optimalligi haqida so‘z yuritish ayni muddaodir [3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Bugungi kunda iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlarda jismoniy tarbiya va sport nafaqat millat salomatligini mustahkamlash, mamlakatni butun dunyoga tanitish vositasi, balki iqtisodiyotning salmoqli foyda keltiruvchi tarmog‘iga va shu bilan bir qatorda sport industriyasiga aylangan.

Jumladan, rivojlangan mamlakatlarda professional sport moliyasini radioeshittirishlar, xususan, reklama va televideniedan keladigan daromad o‘zgartirib yubordi. Hozirda 4 ta asosiy sport turlari (**NLB(Beysbol)**, **NBA (Basketbol)**, **NFL (Amerika futboli)**, **NHL(xokkey)**) mahalliy va milliy radioeshittirish huquqlari orqali kelayotgan daromad oqimi evaziga o‘z faoliyatini amalga oshirmoqda. Bu quyidagi 1-jadvalda aks ettirilgan.

Rivojlangan mamlakatlarda professional sportga radioeshittirish huquqi kelishuvidan keladigan daromad

1-Jadval

Sport turlari	Yillar	Televidenienomi	Summa miqdori(mlrd \$)	Xar bir jamoaga yillik o‘rtacha summa miqdor ulushi (mln \$)
NLB(Beysbol)	2006-2013	ESPN; Fox; TBS	4.87	23.8
NBA (Basketbol)	2009-2016	ABC/ESPN; TNT	7.44	31.0
NFL (Amerika futboli)	2006-2013	ESPN; CBS; Fox; NBC; DirecTV	46.2	184.4
NHL(xokkey)	2011-2021	NBC; Comcast; VERSUS; CBC	2.2	7.8

Manba: Michael A. Leeds, Peter von Allmen “The Economics of Sports” – 73 bet.

2017 yil 13 sentabrdagi **Sport (/News/Categore/Sport)** saytlarida yozgi transferlar vaqtida futbol bo‘yicha milliy championatlar sarflagan pullar miqdori e’lon qilindi. Bu haqda FIFAning rasmiy hisobotida rasman axborot berilgan. Bunda Transfer Matching System (TMS) ma’lumotlariga ko‘ra, birinchi o‘rinni Angliya premer-ligasi jamoalari egallashgan. Tumanli Albion vakillari yozgi transferlar vaqtida jami 1.4 mlrd. dollar (1.1 mlrd. yevro) sarf qilgan. Shu bilan birga 17 klub 20 mln dollardan ko‘proq mablag‘ ishlatgan. Yozgi transferlar vaqtida milliy championatlar sarflagan pullar miqdori bo‘yicha Angliyadan keyingi 2-o‘rinda Ispaniya, 3-o‘rinda Fransiya, 4-5 o‘rinda Germaniya va Italiya, 6-o‘rinda Rossiya va 7-o‘rinda Turkiya championatlari egallagan. Umuman olganda 2017 yilning 1 iyundan 1 sentabrga qadar bo‘lgan muddatda butun dunyo bo‘yicha 7590 xalqaro transfer savdolari kuzatilgan. Sarflangan pullar jami 4.71 mlrd. dollarga (3.9 mlrd. yevro) yetgan [4].

XULOSA VA MUNOZARA

Sport marketingining ilmiy asoslangan maqsadli strategik konsepsiyasi sport tashkilotlarida marketing boshqaruv qarorlarini qabul qilishga, bozordagi brendni yanada kuchaytirishga va uni taniqlilagini oshirishga, mustaqil daromad topish manbalarini izlashga, reklama faoliyati samaradorligini aniqlashga, mijozlarga nisbatan alohida yondoshuvni amalga oshirishga, sport tashkilotlarining imidjini yaxshilashga, raqobatbardosh sport maxsulotlarini ishlab chiqarishga, ularni nafaqat ichki iste'mol bozoriga, balki tashqi bozorlarga ham chiqarishga, davlat va xususiy mulk hamkorligida sport marketing strategiyasi uchun zarur bo'lgan asosni yaratishga, trenerlar, o'yinchilar, hakamlar va boshqa sport tashkilotlari sub'ektlari uyushmasining shakllanishiga, ishqibozlar, homiylar, sportchilarni sotish va sotib olish, ommaviy sport, sport biznesi, sog'lom turmush tarzi hamda sport sohasi faoliyatini muvofiqlashtirish va tartibga solish tizimini rivojlantirishning iqtisodiy asoslarini ishlab chiqishga asos bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdukhamedov, R. N. (2021). IMPROVING PSYCHOPHYSIOLOGICAL TRAINING OF TEENAGE BOXERS WITH THE HELP OF IMPROVISED MEANS OF GAMES. *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 1(1.5 Pedagogical sciences).
2. Abduxamidov, R. N. (2021). SAMARALI VOSITA VA USULLAR YoRDAMIDA O'SMIR BOKSChILARNING PSIXOFIZIOLOGIK TAYYoRGARLIGINI TAKOMILLAShTIRISH. *Academic research in educational sciences*, 2(Special Issue 1).
3. Халмухамедов, Р. Д., Абдухамидов, Р. Н., Каримов, И. К., & Усмонхўжаев, С. Т. (2021). СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ СУДЕЙСТВА В БОКСЕ. *Academic research in educational sciences*, 2(Special Issue 1).
4. Usmonova, D., & Samijonov, M. (2022). INTERACTIVE APPOINTMENTS OF THE IDIOMS IN ENGLISH AND THEIR ALTERNATIVES IN UZBEK. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(5), 536-543.

5. Abbasova, N. K. (2019). The importance of techniques in developing critical abilities of the learners in teaching English proverbs and sayings. *Мировая наука*, (9), 3-6.
6. Kabilovna, A. N. (2020). Methodology of teaching proverbs and sayings of English in general education schools. *Проблемы современной науки и образования*, (2 (147)), 67-69.
7. Аббасова, Н. К. (2020). ИНТЕРАКТИВНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 49-53).
8. Аббасова, Н. К., & Канатаева, Э. Н. (2016). РАЗВИТИЕ УВЕРЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ В ПИСЬМЕ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (5-1), 133-136.
9. Аббасова, Н. К., & Канатаева, Э. (2017). ДОМИНАНТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛИЙСКОГО КОММУНИКАТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ НА ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЯХ В ВУЗЕ. *Ученый XXI века*, 57.

MAKTAB YOSHIDAGI BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRISH

Nodirova Sarvinoz Ne'matjon qizi

Farg‘ona viloyati Quva tuman 50-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’limda bolalar og‘zaki nutqini rivojlantirishda o‘yin, ota onaning o‘rni haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: polisemiya, semantik soya, ijodiy tafakkur, anatomik-gimnastik mashq.

Maktab yoshdagi bolaning nutqini rivojlantirish uchun asosiy o‘yin vazifalaridan biri bu bolaning so‘zlarini boyitish, tushunchalarni o‘zlashtirishda, ishlatilgan so‘zlarning polisemiyasini va ularning semantik soyalarini tushunishda. O‘yinlarda bolaning nutq faoliyati rivojlanadi, ona tiliga qiziqish va e’tibor tarbiyalanadi shu tariqa bola to‘g‘ri va ifodali so‘zlashga o‘rgatiladi. Birinchi sinfga borgan bolaning so‘zlarni to‘g‘ri talaffuz etishida o‘qituvchining xizmati katta. Bolalarning barchasiga tushunarli, shevalardan foydalanmay sof badiiy nutqda dars jarayonini olib borishni talab etadi. Ma’lumki, mustaqil fikrlashga o‘rgatuvchi, ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi usullarni qo‘llab, bolalarga chuqur bilim berish mактаб ya’ni boshlang‘ich ta’limning asosiy vazifasidir. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayoniga olib kirildi Boshlang‘ich maktabda nutqni rivojlantirish muammosi eng muhimlaridan biridir. Obrazli, sinonimlarga, qo‘srimcha va tavsiflarga boy, bolalar nutqi bugungi kunda kam uchraydigan hodisadir. Bola uchun esa yaxshi nutq muvaffaqiyatli o‘rganish va rivojlanishning kalitidir. Afsuski, shuni ta’kidlash kerakki, ko‘plab bolalar nutq darajasi past bo‘lgan holda o‘qishga keladilar, gapni to‘g‘ri qurishni bilmaydilar, monolog gapirmaydilar, noto‘g‘ri talaffuz, keyin esa imlo bilan bog‘liq suhabatda xatolarga yo‘l qo‘yadilar. Ko‘pincha ularning nutqi lakonik, quruq, tasvir va yorqinlikdan mahrum. Aniq va grammatik jihatdan to‘g‘ri gapirishga, puxta

o'rgatilgan ovozga ega bo'lishga, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ifodalay olishga, o'z his-tuyg'ularini turli intonatsion vositalarda ifodalay olishga o'rgatish, nutq madaniyatini kuzatish va so'zlash qobiliyatini rivojlantirishdir. Demak, o'quvchilarni o'qitishning hozirgi bosqichidagi eng muhim vazifalardan biri nutq faoliyatini rivojlantirishdir.

Shuning uchun o'qituvchi oldida bolalarni so'zni his qilishga, gaplar tuzishga, matnni (mavzu, g'oya, tuzilish) tushunishga o'rgatish vazifasi turibdi. Bu muammoni faqat ona tili , adabiyot, o'qish darslarida emas, balki boshqa darslarda ham, sinfdan tashqari vaqtarda ham hal qilish kerak.Og'zaki va yozma nutq ko'nikmalari bolada ko'plab omillar ta'sirida shakllanadi. Shuning uchun bolalarning nutq faolligi, muloqot qilish, o'z fikrlarini ifoda etish uchun sharoit yaratishda juda muhimdir. Talabalar nutqini turli til vositalari bilan boyitish, nutqdagi kamchiliklarni oldini olish va bartaraf etish, talaffuz me'yorlari va nutq vositalarini o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Maktabgacha ta'lim uzlusiz ta'limning boshlang'ich qismi hisoblanadi. U bolaning sog'lom va rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlab, o'qishga bo'lgan ishtiyoqini uyg'otib, tizimli o'qitishga tayyorlab boradi. 6-7 yoshgacha bo'lgan maktabgacha ta'lim davlat va nodavlat bolalar maktabgacha ta'lim muassasalarida va oilada amalga oshiriladi. Maktab ta'limning maqsadi - bolalarni o'qishga tayyorlash, bolani sog'lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo'lib shakllantirish, qobiliyatlarini ochib berish, o'qishga, tizimli ta'limga bo'lgan ishtiyoqini tarbiyalashdir.Bolalar nutqini o'stirish orqali ularning nutq a'zolarini anatomik-gimnastik mashq qildirish orqali nutqning ravon tushunarli bo'lishini ta'minlaydi: bolalar tafakkuri, aqliy faoliyatini rivojlantiradi, ularda nutq odobi, ma'naviy barkamollikni shakllantiradi. Chunki yaxshi rivojlangan nutq tushunarli ta'sirchan bo'ladi, bola o'z nutqini tuzatib boradi. Nutqni rivojlantirish nafaqat bolani atrof-olam bilan tanishtirish tomoni, balki umumiy psixik rivojlanish ustuni hisoblanadi. Bola nutqining rivojlanishi umuman shaxsni va shu bilan birga barcha psixik jarayonlarni shakllantirish bilan bog'liqdir. «...Tilni egallash jarayoni -bu faqat shunchaki bilimlar, mahorat hamda ko'nikmalarni berish jarayoni emas. Bu eng avvalo tarbiyadir. Qalbni tarbiyalash, aqlni tarbiyalash, fikrlar tuzishni shakllantirish,

inson ruhiy qiyofasining eng nozik qirralariga chidam bilan ishlov berishdir» (K.D.Ushinskiy). Shuningdek bolaning nutqidagi kamchiliklarni faqat o'qituvchi yoki, ota-onaga bog'liq emas.Oila, maktab hamkorligi yaxshi yo'lga qo'yilgandagina, bolada ijobiy o'zgarishlar kuzatsak bo'ladi. Bundan tashqari har bir oilada badiiy adabiyotga qiziqish ortgandagina, jamiyatda o'sish va rivojlanish sezilarli darajada o'z kuchini ko'rsatadi. Inson ma'naviyatli va madaniyatli bo'lib tug'ilmaydi, u bilim olish jarayonida shakllanadi. Bizning oldimizda turgan eng katta masalalardan bir esa, o'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama kamol topgan shaxs sifatida tarbiyalanishi uchun qo'limizdan keladigan barcha ezgu ishlarni qilishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R.M.Qodirova. O'zbekiston bolalar bog'chalari va mакtablarida bolalarga 5-6 yoshdan boshlab rus tilida dialogik nutqni o'rgatish. -T.: O'qituvchi, 1993.
2. Babaeva D.R. Nutq o'stirish metodikasi. O'quv qo'llanma. - T.: TDPU, 2016.
3. F.R.Qodirova. R.M.Qodirova. Maktabgacha yoshdagи bolalarga ikkinchi tilni o'rgatish metodika

**AN'ANAVIY MUSIQA – ZAMONAVIY MUSIQA LABARATORIYASIDA
(OMNIBUS VA TALABA KOMPOZITORLAR)**

Omonjonova Odinaxon Farruxjon qizi

O‘zbekiston Davlat Konservatoriysi

E-mail: odinaomonjovoa@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbek professional zamonaviy musiqasiga o‘z hissasini qo‘sib kelayotgan “Omnibus” musiqiy ansambl faqoliyati haqida ma’lumot berilgan.Undan tashqari mazkur ansamblning O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasida talabalar bilan ishlash jarayonlari va yutuqlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Omnibus, Zamonaviy musiqa Labaratoriyasi,ijodkor jamoa

**TRADITIONAL MUSIC - IN THE LABORATORY OF MODERN MUSIC
(OMNIBUS AND STUDENT COMPOSERS)**

Annotation: This article provides information about the activities of the "Omnibus" musical ensemble, which has been contributing to professional modern Uzbek music.In addition, the work processes and achievements of this ensemble with students at the State Conservatory of Uzbekistan were highlighted.

Key words: Omnibus, the laboratory of modern music,creator team

O‘zbek milliy musiqa madaniyati o‘ziga xos va betakrordir,zero o‘zbek xalqi bir necha asrlardan buyon rivojlangan musiqa madaniyatiga ega.Uning badiiy ijodi esa asrlar davomida yaratilib og‘izdan og‘izga va avloddan avlodga an’anaviy tarzda yetib kelgan jamoa ijod mahsulidir.O‘zbek an’anaviy musiqasi o‘zining yorqin koloriti,badiiy falsafasi,mazmundorligi va qalbga yaqin ohanglari bilan harakterlanadi.Hozirgi kunga kelib an’anaviy me’ros ijodkorlar uchun ma’lum bir ilhom manbai bo‘lib hizmat qilib kelmoqda.Ushbu me’rosni o‘rganish musiqa

bilimdonlari va talabalari uchun juda ham manfaatli bo‘lib,ularda vatanga muhabbat,ohanglardagi,so‘zdagi xalqning bor o‘tmishi va falsafasi bilan tanishish imkoniyati mavjud bo‘ladi.

An’anaviy musiqa merosini zamonaviy tarzda o‘rganish uchun O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasida “Omnibus” (lotin tilidan tarjima qilinganda “Hamma narsa” degan ma’noni bildiradi) ansambil faoliyat ko‘rsatib kelmoqda.Ushbu ansambl 2004-yilda Toshkentda iqtidorli musiqa sozandalari tomonidan tashkil etilgan.Yosh jamoaning asosiy maqsadlari jahion zamonaviy musiqasini O‘zbekistonda targ‘ib etish va zamonaviy o‘zbek kompozitorlari ijodini xorijda ham taqdim etishdan iborat bo‘lgan. Jamoa va jamoaga rahbarlik qilgan iste’dodli musiqachi,dirijyor va kompozitor Artyom Kim uchun asosiy narsa zamonviy musiqaning “ko‘p yo‘nalishli” rivojlanishi va targ‘ibotini “Hammaga hizmat qilish deb hisobladi.Ansambl repertuaridan XX asr kompozitorlari va yangi asr yosh kompozitorlarining asarlari kitritilgan.Musiqachilar ijro etgan asarlaring aksariyati Markaziy Osiyoda ilgari hech qachon tashkil etilmagan,jahon premyeralari ham bo‘lgan “Omnibus”ansambil o‘zining shijoatli va mehnatsevarliklari bilan o‘zbek zamonaviy musiqasi olamida munosib iz qoldirib kelmoqdalar.Bir qancha chet elda bo‘lgan tanlov va festivallarda faol ishtiroklari bilan tomoshabinlar va musiqachilar e’tiborini qozondilar.

“Omnibus” ansambil **O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasida** faoliyat yuritishi yosh talaba kompozitorlari uchun juda ham manfaatli bo‘ldi deyilsa mubolag‘a bo‘lmaydi.”**Zamonaviy musiqa labaratoriysi**” fani sifatida “Omnibus” jamoasi va uning raxbari **Artyom Kim tomonidan o‘tkaziladigan ma’ruzalar** har bir kompozitor talaba uchun bir yangilik bo‘lib musiqa san’atining noyob tomonlarini o‘rganishga turki berib kelmoqda.Ansamblning bosh maqsadi yosh kompozitorlar va ijodkorlarga zamonaviy musiqani hamda nazariy va amaliy jihatlarini va an’anaviy musiqalarni o‘rganib ulardan mahorat bilan foydalanishni,zamonaviy musiqa bastalashni o‘rgatishdan iborat.Ma’ruzalar juda ham qiziqarli tarzda bo‘ladi.Xattoki,chet ellik o‘z kasbining mohir ustalari va dunyo tanigan sozandalari bilan online mahorat darslari bo‘lib o‘tadi.Kompozitorlar(xattoki

talabalar ham) ushbu ansambl uchun musiqa asarlari yozishi mumkin,albatta ansambl bilan hamkorlikda.Jamoadagi har bir sozanda o‘z ishiga ma’suliyat bilan yondashadi va asar yozmoqchi bo‘lgan kompozitorga o‘z cholg‘usi va uning imkoniyatlari,ijro qilinishi haqida to‘liq ma’lumot beradi.Bu narsa kompozitorlik sohasida rivojlanish uchun juda katta yordam beradi.Undan tashqari,kompozitor labaratoriyada qaysi cholg‘uga asar yozmoqchi bo‘lsa o‘sha cholg‘uni chalib ko‘rish imkoniyati mavjud.

O‘zbekiston davlat Konservatoriysi “Kompozitorlik va cholg‘ulashtirish” kafedrasi ustozlari va talabalari bevosita “Omnibus” ansambl bilan o‘zaro ijodiy hamkorlikni olib boradilar.Ansambl bir qator o‘zbek kompozitorlarining zamonaviy asarlarini ijro etgan va bu narsa talabalar uchun ham ma’lum maktab hisoblanadi.

Labaratoriyada har hil horijiy zamonaviy musiqalar bilan bir qatorda o‘zbek an’naviy musiqasining zamonaviy nota grafikasi ham tushntirilib boriladi.Milliy ohanglar asosida asar yozish esa ijodkordan chuqur bilim,milliylilikni anglash va nazariy bilimlar kerak bo‘ladi.Aynan ansambl orqali talabalar o‘z savollariga javob olmoqdalar va o‘zлари ham an’naviy musiqalarimizdan maqomlar va folklor ga murojaat qilib o‘z asarlarini yozmoqdalar.Shu o‘rinda aytib o‘tish joizki,talaba kompozitorlarning bir necha asarlari.xususan, Asad Turg‘unovning 2021- yilda yozgan o‘zbek milliy folklor kuyi “Boychechak” temasi asosida yozilgan kuyi,Noila Abdurahmonovaning “Dugoh maqomi asosida yozilgan “Qalb sadosi” nomli zamonaviy cholg‘u kuyi,undan tashqari,J.Axrорovning “Dugoh “Husayniy”.A.Turg‘unovning “Body Maqom”,G‘.Muhammadovning “Oldinga”asarlarda va bir qancha talaba kompozitorlar musiqalarining ildizi bo‘lgan an’naviy musiqaning zamonaviy ko‘rinishlarini yaqqol his etish mumkin

“Omnibus”ansambl O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasida samarali mehnat va ijod qilib kelmoqda.Undan tashqari bir necha konkurslar tashkil qilinib,muntazam ravishda talabalar faol ijro etib kelmoqdalar. Bundan keying yillarda ham An’naviy musiqa me’rosimizni o‘rganib va taxli qilib yana shunday asarlar yozilishiga ishonchimiz komil.

O'ZBEK MAKTABLARIDA RUS TILINI O'RGA TISH METODLARI

Sanaqulova Marg'uba Xamza qizi, Sa'dullayeva Guliston Xalil qizi

Navoiy viloyati Xatirchi tumani 9-o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek maktablarida rus tilini o'rgatishda ta'lim sifatini oshirish uchun turli metodlardan foydalangan holda o'qitish metodikasining ahamiyati, o'qitish metodikasining asosiy usullari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: o'qitish usuli, metod, ta'lim, xotira, tasavvur, bilim, ko'nikma, dunyoqarash va axloqiy-estetik g'oyalar.

Rus tilining o'quv predmeti sifatida ahamiyati uzoq vaqtidan beri e'tirof etilgan, chunki til odamlar o'rtasidagi aloqa, aloqa vositasi - ma'lum bir jamoa (odamlar) a'zolari bo'lib, ularsiz insonning ishlab chiqarish va ijtimoiy faoliyatini tasavvur qilib bo'lmaydi. Rus tilining akademik fan sifatidagi ahamiyati ham shundan iboratki, unda bilim va malaka o'quvchilarga maktabda o'qitiladigan barcha fanlar bo'yicha bilimlarni muvaffaqiyatli egallash imkonini beradi.

Metod (yun. "métodos" — bilish yoki tadqiqot yo'li, nazariya, ta'limot) — voqelikni amaliy va nazariy egallash, o'zlashtirish, o'rganish, bilish uchun yo'lyo'riklar, usullar majmuasi, falsafiy bilimlarni yaratish va asoslash usuli.

O'qitish usuli o'qituvchi va o'quvchilarning tartibli o'zaro bog'langan faoliyati usulini, o'quv jarayonida ta'lim, tarbiya va rivojlanish muammolarini hal qilishga qaratilgan faoliyat deb ataladi. Ular ta'lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Tegishli faoliyat usullarisiz o'qitishning maqsad va vazifalarini amalga oshirish, o'quvchilar tomonidan o'quv materialining ma'lum mazmunini o'zlashtirishiga erishish mumkin emas. O'qituvchi ma'lum bir ish uchun o'zi tanlagan texnika yoki usulni tahlil qilishi va baholay olishi kerak. Rus tilidagi mashg'ulotlar o'quvchilarga tilning grammatik tuzilishi, lug'aviy tarkibi va hokazolar

haqida ma'lum miqdordagi zarur bilimlarni beribgina qolmay, to'g'ri yozish ko'nikmalarini, nutqiy ko'nikmalarni shakllantiradi, balki muhim ta'lim vazifalarini ham hal qiladi.

Zamonaviy ta'limning markazida o'qituvchining faoliyati turadi. Haqiqatni bilish vositasi sifatida rus tili nafaqat lingvistik bilimlarni, balki bolaning intellektual rivojlanishini ham ta'minlaydi, konseptual-kategorik apparatni shakllantiradi, mavhum fikrlash, xotira va tasavvurni rivojlanadiradi. So'nggi yillarda, afsuski, o'quvchilar rus tili darslarida qiziqishning keskin pasayishi, bolalarning til ko'nikmalarini kengaytirish, savodxonlik va nutq madaniyatini oshirishga bo'lgan istagi yo'q. Hozirgi kunda barcha o'qituvchilarni qiziqtiradigan eng muhim muammo — rus tili darsining o'quvchilarning asosiy ta'lim va tarbiya shakli sifatida samaradorligini oshirishdir. Xuddi shu shaklda o'tkazilgan darslar o'quvchini charchatadi. O'quvchi va o'qituvchi uchun darslarning monoton ekanligi o'quv faoliyatining samaradorligini pasaytiradi. Ta'lim berishga majbur qilmang, balki qiziqish uyg'oting, o'quvchida doimiy bilim olish istagini paydo qilish o'qituvchining vazifasidir. Yosh o'quvchi o'ziga xos yosh xususiyatlariga ega: beqaror e'tibor, vizual-majoziy fikrlashning ustunligi, vosita faolligini oshirish, o'yin faoliyatiga bo'lgan intilish, bilimlarning xilma-xilligi. Bularning barchasi o'qituvchining ishini murakkablashtiradi. Dars davomida bolalarning e'tiborini saqlab qolish uchun faol va qiziqarli fikrlash faoliyatini tashkil etish zarur.

O'qituvchilarga darslarni tayyorlash va o'tkazishga ijodiy yondashish bolalarga nisbatan ko'p narsani ijobiy o'zgartirishi mumkin. O'quvchilarni faollashtirish, qiziqishni rivojlanirish, ularni bilimga ega bo'lishga undash uchun o'qituvchi ishni va darslarning boshqa shakllarini — ularning qiziqarli navlarini amaliyotga joriy etishi va natijada mualliflik-noan'anaviy darslarni yaratishi kerak. Dars-o'quvchilar o'rganilayotgan materiallarni (bilim, ko'nikma, dunyoqarash va axloqiy-estetik g'oyalar) o'zlashtirish maqsadida ta'limni tashkil etish shakli So'nggi paytlarda ushbu ta'lim shakllari bilan bir qatorda an'anaviy bo'lmagan yoki nostandard ham keng qo'llanilmoqda. Bular: tanlovlardan, sayohatlar, integratsiyalashgan darslar, ertaklar, mavzuli o'yin darslari, teatr tomoshalari, "Quvnoqlar va zukkolar"

tanlovlari, ekskursiyalar orqali o‘quvchilar dasturiy materiallarni tezroq va yaxshiroq o‘rganadilar. Nostandart dars — noan’anaviy (aniqlanmagan) tuzilishga ega bo‘lgan, birinchi navbatda, o‘quvchilarning qiziqishi, ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga, ularning optimal rivojlanishi va tarbiyasiga hissa qo‘sadigan ta’lim darsi. Darslarning noan’anaviy shakllari darsda yangi materiallarni o‘rganishning turli usullarini qo‘llash orqali o‘quvchilarni uy vazifalari bilan ortiqcha yuklashni bartaraf etishda cheksiz imkoniyatlarni o‘z ichiga oladi. Noan’anaviy darslar ga misol sifatida quyidagilarni keltiramiz: Dars turlari, dars shakllari : —yangi bilimlarni shakllantirish saboqlari, —ko‘nikma va malakalarni o‘rgatish saboqlari, —bilimlarni takrorlash va umumlashtirish darslari, —ko‘nikmalarni mustahkamlash bilimlarni tekshirish va hisobga olish saboqlari-ekspeditsiya darslari (sayohat), amaliy ishlar rol o‘ynash o‘yinlari: KVN. “Nima? Qayerda? Qachon?”, “Mo‘jizalar maydoni”, “baxtli tasodif” integratsiyalangan teatrlashtirilgan darslar —darslar-musobaqalar: test sinovlari, tanlovlar Bolalar dars-muloqot, dars-konsert, dars-sahna, dars-ekskursiya, dars-sayohat, dars-o‘yin kabi darslarni juda yaxshi ko‘radilar.

Xulosa qilib aytganda. O‘zbek maktabalrida rus tilini o‘rgatishda bugungi kunda turli metodlardan foydalanilmoqda. Xususan yuqorida keltirilgan bir necha metodlar o‘quvchilarni rus tilini o‘rganishda ijobiy natija beradi. Dars davomida o‘qituvchi o‘quvchilarga rus tilining mazmun mohiyatini ochib bera oladi

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Granik G. G., Bondarenko S. M., Kontsevaya L. A. Rus tili bo‘yicha seminar. — M., 1988.
2. Gubanova O. V. Levkina I. S. Sinfda o‘yin texnikasidan foydalanish // Boshlang‘ich mifik, 1997. — № 6.
3. Джуманиёзова, Д. К. Rus tili darslarida o‘qitishning nostandart shakllari va usullari / Д. К. Джуманиёзова. — Текст : непосредственный // Молодой учёный. — 2022. — № 22 (417). — С. 673-675. — URL: <https://moluch.ru/archive/417/92461/> (дата обращения: 20.08.2022).

4. Dilorom, I. (2021). Semantic-structural peculiarities of shakespearean neologisms. *Social Sciences, Humanities and Education Journal (SHE Journal)*, 2(2), 78-82.
5. Ismoilova, D. (2021). SHAKESPEAREAN NEOLOGISMS AND THEIR PECULIARITIES. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(2).
6. Nurmatova, M. M., & Ismoilova, D. R. (2021). BUILDING THE STRATEGIC COMPETENCE IN THE HETEROGENEOUS COMMUNICATION. *ВЕСТНИК МАГИСТРАТУРЫ*, 65.
7. Dilorom, I. (2021). Communication Breakdown in the Heterogeneous Communication. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 1(6), 136-140.
8. Ismoilova, D., & Hudoyorov, D. THE IMPORTANCE OF TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN. *O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O 'RTA MAXSUS*, 347.
9. Ismoilova, D. (2021). Pragmatic failure in the heterogeneous communication. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 4(9).

**SPORTCHILARDA (ASOSAN DZYUDO VASPORT KURASHLARI UCHUN
ISHLAB CHIQILDI) PORTLOVCHI KUCH VA UNI RIVOJLANTIRISH
TEXNIK XUSUSIYATI**

Quvondiqov Muxriddin Xamza o‘g‘li

O‘zDJTSU 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Bugungi kunda portlovchi kuch haqidagi ma’lumotlarni o‘rganish natijasida qisqach lekin aniq yo‘naltirilgan ma’lumotlarda va mashqlar xususiyati tavsiflangan ma’lumotning kamligi. Sportchilar mashqlarni bajarishda to‘liq kuchlanishda dimiy ishlash kerakligi haqidagi ma’lumotlar ishlatilishi kabi ma’lumotlar yoritilishi, mashq bajarish texnikasini to‘liq bajarishdagi holatni ta’siri. Portlovchi kuchni sportchilarda rivojlantirishda mashq texnik xususiyatini o‘zgartirish va to‘g‘ri texnik yo‘nalish berishni ta’minlash.

Kalit so‘zlar: Massa – asosan sportchiga vaznidan tashqari qo‘srimch berilgan og‘irlikka nisbatan ishlatildi.

Rezina – maxsus asosan sport kurashlarida ishlatiluvchi elastic sport rezinasи.

Xanay goshi – dzyudoda qo‘llaniladigan uslub.

KIRISH

Bugungi kunda sportchilarda portlovchi kuch sifatini rivojlantirishda tanaga noto‘g‘ri yondashuv natijasida yetarlicha natijaga erishish yo‘li qiyinlashayotganligi. Ayrim xato va kamchiliklar sabab bu sifatni rivojlantirishda natijaga erishish qiyin bo‘layotganligi sabab qisqacha portlovchi kuchni o‘rganildi. Bu portlovchi kuchga ijobjiy ta’sir ko‘rsatish va buni qisqacha mazmunli yoritish uchun nazariy yondashildi.

Maqsad: Portlovchi kuch sifatini rivojlantirishda to‘g‘ri texnik jihatni tanlash va jarohat xavfini kamaytirgan holatda tog‘ri rivojlantirish va mashqlar samaradorligini oshirish.

Portlovchi kuch sifatini rivojlantirishda sportchining jismoniy va antropometrik o‘lchamlarini hisobga olgan holda. Uning raqib qarshiligini yengib o‘tishi, mushaklar va umumiy tana jismoniyatidan kelib chiqqan holda unga qarshilik ko‘rsatishi, usul bajarishdagi holat erkinligini ham tushinish mumkin.

Portlash kuchi odamning vosita harakati davomida eng qisqa vaqt ichida maksimal kuch ko‘rsatkichlarga erishish qobilyatini aks ettiradi.

Portlovchi kuch qisqa vaqt ichida o‘z shiddatiga ko‘ra kata kuchlanishlarni namoyon qilish qobilyatini tavsiflaydi. Qisqa vaqt ichida ya’ni usulga o‘tishda aynan portlovchi kuch ususl samaradorligini oshiradi. Sportchi organizimida aynan dzyudo sportchisi uchun mushaklar rivojlanganligi va ularga berilgan mashqlar organizmdagi kuchlanishni belgilab beradi. Biz sportchiga portlovchi kuchni rivojlantirishga beriladigan mashqlarni to‘g‘ri tanlashimiz ham juda muhim.

Qisqa muddatli maksimal kuchlanish uchun doimiy tanaga qarshili ko‘rsatib turuvchi va qarshilikni yengishga ta’sir vaqtida qarshilikni keskin oshishiga va buni mashq vaqtida stabil bo‘lishini ta’minlash uchun maxsus rezinadan foydalanish tavsiya etiladi. Har qanday mashg‘ulotdagi mashq imkoniyatidan kelib chiqib mashqlarga qo‘llash mumkin. Rezina bilan biror ususlni bajarish vaqtida to‘g‘ri texnik va maksimal kuch bilan harakatlanish talab qilinadi. Masalan “Xanay goshi” usul vaqtida oyoq bilan maksimal tayanish va maksimal rezinani tortish qo‘l bilan tortib surish holatini maksimal kuch bilan maksimal tezlikda bajarish 5-10 marotaba usul bajarishdagi portlovchi kuch sifatini rivojlanishiga yordam beradi. Bajariladigan mashqni 10 martadan oshib ketishi organizmda portlochi kuchni rivojlanishdan ko‘ra ko‘proq chidamkorlikka xizmat qiladi. Agar mashqlar sekinlashganini sezsa sportchi urinishlar orasidagi tanaffusni oshirishi ya’ni 1-2 soniyali tanaffusni 10 soniyagacha oshirish tavsiya qilinadi, ya’ni 8-urinishdan keying urinishlarda kuchni yarimi bilan qisqa tanaffusda ishlagandan ko‘ra (1-2 soniyali tanaffus qisqa tanaffus), uzoqroq nafas rostlab keskin nafas olish va keskin nafas chiqarish orqali mashq yakuniga qadar ya’ni taxminan 20-urinishgacha maksimal kuch bilan ishlashga erishish mumkin. Sport amaliyotida 55-100% kuchlanish 5-10 soniya davomida qo‘llaniladi. Kuchlanishning ortishi bilan gavda holatini ushlab turish vaqt kamayadi.

Oyoqlarda portlovchi kuchni rivojlantirishga tavsiya qilingan mashqlar:

- 1) Massa (Qo'shimcha yuk: gantel, shtanga, yuk qop) bilan stulda o'tirish holatida keskin tik turish holatiga o'tish

- 2) Belga maxsus rezina mahkamlab yarim otirish holatidan sakrash holatiga keskin o'tish
- 3) Tiz cho'kish holatidan sakrash holatida oyoqlarni almashtirish (yuk bilan yoki yuksiz(yuk: shtanga, gantel))

- 4) Maxsus trenajorda (GYM oyoq uchun 45 gradusda yuqoriga surib ishslash uchun) sportchi og'irligidagi vazn bilin ishslash. Mashqda oyoqlarni to'liqsiz bukib keskin surish tavsiya etiladi.

- 5) Maxsus yog‘och qutiga ikki oyoqda sakrab chiqish.

- 6) Belni rezina bilan tutib turilgan holatida yugurish startini amalga oshirish 8-10 marotaba (har urinish 3-5 metrga start tezlanishi ko‘rinishida)

Portlovchi kuchni rivojlanishini qisqa mashqlarimiz va oyoqdagi portlovchi kuch misolida ko‘rishimiz mumkin. Mashqlar holati yuklama bilan mashq yarim holatdan dastlabki holatga keskin o‘tish orqali yuklama beriladi bu holatda mushaklar to‘liqsiz siqilib keskin tarranglashadi, bunda portlovchi kuchga kerakli bo‘lgan aynan keslik tarranglashish holati yuzaga keladi va rivojlanadi. Mashqlarni to‘liq bajarish vaqtida (Misol: yarim emas balki to‘liq texnika bilan o‘tirib turish) keskin bajarishda jarohat olish mumkinligi, aynan to‘liq mashq texnikasi vaqtida vaq uzunligi va yetarlich keskinlik yuzaga kelmasligi portlovchi kuchga to‘liq erishishda noqulayliklar keltirib chiqarishi kuzatildi (Dzyudo usullarini bajarishdagi rezinadan foydalanish ayrim usullari bundan mustasno). Dzyudoda tezlik va keskin harakatlar musoboqalashuv jarayoni aoslaridan bo‘lganini hisobga olsak portlovchi kuchni rivojlantirish keskin va tezkor hujumlar yuzaga keltirishda samarali hisoblanadi. Sportchi tanasidagi gavda qismi uchun bu xususiyatni rivojlantirishda yelkadan oshirish usullarini rezina bilan bajarishni o‘zi gavda qismida portlovchi kuch xususiyatini rivojlantirishda sezilarli samara beradi. Gavda qismidagi kokrak, qanot, yelka, qo‘l, bo‘yin, qorin(press), bel mushaklarida portlovchi kuch sifatini rivojlantirishda trenajor yoki boshqa vositalar (gantel, shtangalar, zarba to‘plari va h.k) bilan ishslash texnikasida yuklama bilan mashqni yarim bajarish holatidan dastlabki holatga keskin kuch bilan qaytarish shu tana qismlarida portlovchi kuch xususiyatini rivojlanishi, yaxshilanishi, rivojlanishiga erishish mumkin. Portlovchi kuchni yaratish uchun ishlatiladigan mashqlar turlari qisqa vaqt ichida sportchidan maksimal yoki maksimal quvvatli chiqishni talab qiladigan harakatlardir. Tadqiqot portlovchi (tezkor va kuch) mashqlari atletika quvvatini shakllantirish g‘oyasini qo‘llab-quvvatlaydi, ammo boshqa mashg‘ulot turlari bilan birgalikda bu ishni yaxshi bajaradi. Ikkala kesma va uzunlamasina ma’lumotlarga ko‘ra, kuch-quvvat, kuch va harakat tezligini maksimal darajada oshirish uchun og‘ir va engil portlovchi mashqlar kombinatsiyasi faqat o‘quv uslubiga qaraganda ustun natijalar beradi.

Qo‘shimcha dalillar, kuchning chiqishi yoki harakat tezligini maksimal darajada oshirish uchun o‘qitishning birinchi bosqichi maksimal quvvatni oshirishga va

mustahkam poydevor yaratishga qaratalishi kerak, ikkinchi faza esa kuch va tezkor ta'limga bag'ishlangan.

Organizmga mashq berilgan vaqtida yuklamani qabul qilishda oddiy holatda (oddiy holat bu mashq holatidagi stabil vaziyat) va unga kuch berishda keskinlik yuzaga keltirsak bunda mushaklar tarangligi ortishi va o'sha yuklama berilgan qismida portlovchi kuch ortishini kuztamiz.

1) Qanday holda keskinlik qay darajada bo'lishi kerak jaroharni oldini olish uchun sportchi holatidan kelib chiqib yuklama og'irligi sportchi ko'tarishi mumkin bo'lgan maksimal og'irlikni 50% dan boshlab 100% gacha ko'tarish maqsadga muvofiq.

2) Sportchi mashqlar texnikasini noto'liq ya'ni o'tirib turish mashqini misol qilib olsak, bunda o'tirish to'liq emas balki yarim holatda o'tirib keskin turish holatida bajarilishini ko'rishimiz mumkin. Sabab to'liq otirgan vaqtimiz mushaklar deyarli maksimal yig'iladi va keskin turganimizda ular yig'ilgan tez taranglashib mikrojarohatlar (mushak tolalar uzelishi) soni ortib mushaklar cho'zilib jarohatlanish xavfi keskin ortadi. Shu sababli mushaklarni yarim yig'ilgan holati afzal hisoblandi

Mushaklar tarang holatdan bo'shashgan holatga o'tkazmay turib mashqlarni bajarish texnika asosi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1) "Kurash turlari nazariyasi va uslubiyoti" N.A. Tastanov (Toshkent – 2017)
- 2) uz.warbletcouncil.org
- 3) Arm.tdpushf.uz
- 4) Biomexanika. Umarov D.X.

MATEMATIKA KURSIDA UMUMLASHTIRUVCHI DARSLAR ORQALI O'QUVCHILARNING FIKRLASH QOBILIYATLARINI VA MATEMATIK TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH

Qarshiyeva Muhayyo Xidirovna

Karmana tumani 8-umumiyl o'rta ta'lim maktabi matematika fani o'qituvchisi.

Annotatsiya

Ushbu maqolada umumlashtirish darslarida o'tilgan mavzularni umumlashtirish va tizimlashtirish orqali o'quvchilarning matematik tafakkurini shakllantirishda algoritmik o'qitish usulini qo'llashni ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: umumlashtirish, tizimlashtirish, matematik tafakkur, xususiy xulosa, umumiyl xulosa, algoritmik metod, qobiliyat.

Резюме

В данной статье мы рассмотрим применение алгоритмического метода обучения в формировании математического мышления студентов путем обобщения и систематизации тем, затронутых на уроках обобщения.

Ключевые слова: обобщение, систематизация, математическое мышление, специальный вывод, общий вывод, алгоритмический метод, способность.

Resume

In this article, we will consider the application of the algorithmic teaching method in the formation of students' mathematical thinking by generalizing and systematizing the topics covered in generalization lessons.

Key words: generalization, systematization, mathematical thinking, special conclusion, general conclusion, algorithmic method, ability.

Matematika o‘qitishda o‘quvchilarni har tomonlama kamol toptirish va ularni mamlakatimiz uchun yetuk kadr bo‘lib shakllanishi va kelajakda yuqori saviyadagi mutaxassis bo‘lib yetishishiga o‘qitish jarayoni va qonuniyatlarini, tanlangan mashqlarning mazmuni va turlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Umumlashtiruvchi darslarda o‘tilgan mavzularni umumlashtirish, tizimlashtirish o‘quvchilarning matematik tafakkurini shakllantiradi, o‘quvchilarni masalaga ijodiy yondashishga, mustaqil fikrlashga, masalaning turli yechimlari hamda eng qisqa optimal usullarini izlashga o‘rgatadi, o‘quvchilarda ilmiy izlanishga moyillik uyg‘otadi. Umumlashtiruvchi darslarda umumlashtirish, matematik tushunchalarni va masalaning qo‘yilishini aniqlashtirish o‘quvchilarning matematik tafakkurini, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish didaktik yo‘llaridan biri hisoblanadi.

Hozirgi kunda o‘quvchilarнning matematik tafakkurini rivojlantirishga yordam beradigan xususiy xulosalardan umumiyl xulosa chiqarishga oid misollar sistemasi o‘quvchilar uchun juda muhimdir. Bu bizni maqolamizni hozirgi kunda dolzarbligini bildirsa, ikkinchi tomondan bu yo‘nalishda hali yechilmagan muammolar juda ko‘pligidan dalolat beradi[3].

Har bir o‘qituvchi o‘quvchidan berilgan masalani yechimini tushuntirishni talab qiladi. Ba’zi o‘quvchilar masalani o‘zlari to‘g‘ri hal qila oladilar, lekin, uni qanday yechilganligini tushuntirib berishga qiynalishadi. Bunday holatdan o‘quvchini xalos etish uchun o‘qituvchi berilgan masalani yechilishidan bitta yoki ikkita namuna ko‘rsatishi kerak. Lekin, bunday hol ham o‘quvchining yaxshi o‘zlashtirishi uchun yetarli bo‘lmaydi. Buning uchun o‘qituvchi o‘qitishning algoritmik metodini qo‘llagani ma’qul. Algoritmik metoddan unumli foydalanishning bir nechta shartlari mavjud.

Algoritm iloji boricha qisqa bo‘lishi kerak. Bu algoritm o‘quvchi uchun reja, sxema vositasini bajarishi lozim. Masalaning yechilishi algoritmini o‘qituvchining o‘zi tuzadi va o‘quvchini shu algoritm asosida ishlashga o‘rgatadi.

Kvadrat uchhadni diskriminanti yordamida yechiladigan tenglamalar va tenglamalar sistemasi, tengsizliklarni yechish, funksiyaning qiymatlarini topish algoritmini qarab chiqaylik.

Buning uchun biz $5x^2 - 2xy + 2y^2 - 2x - 2y + 1 = 0$ tenglamaning yechimini topish algoritmini ko‘rib chiqaylik.

Biz bu tenglamani yechishda quyidagicha ish tutishimiz lozim deb o‘ylayman.

1. Berilgan misolni biz x ga nisbatan tenglama tarzida, y ni esa o‘zgarmas koeffisiyent sifatida qaraymiz.

2. Kvadrat uchhad diskriminantini hisoblaymiz.

3. Diskriminant natijasiga qarab xulosa chiqaramiz.

Shu algoritm bo‘yicha yuqoridagi ikki o‘zgaruvchili tenglamani yechaylik.

$$1. \quad 5x^2 - 2(y+1)x + 2y^2 - 2y + 1 = 0.$$

$$2. \quad D = 4(y+1)^2 - 20(2y^2 - 2y + 1) = 4y^2 + 8y + 4 - 40y^2 + 40y - 20 = \\ = 36y^2 + 48y - 16 = -4(9y^2 - 12y + 4) = -4(3y - 2)^2.$$

3. Berilgan tenglama yechimiga ega bo‘lishi uchun diskriminant manfiy

bo‘lmasligi kerak. Bundan $3y - 2 = 0, 3y = 2, y = \frac{2}{3}$ ekanligi kelib chiqadi. y ning qiymatini $5x^2 - 2xy + 2y^2 - 2x - 2y + 1 = 0$ tenglamaga qo‘yamiz. Bu jarayon quyidagicha

$$\text{bo‘ladi. } 5x^2 - 2 \cdot \frac{2}{3}x + 2 \cdot \left(\frac{2}{3}\right)^2 - 2x - 2 \cdot \frac{2}{3} + 1 = 0, \quad 5x^2 - \frac{4}{3}x + 2 \cdot \frac{4}{9} - 2x - \frac{4}{3} + 1 = 0,$$

$$5x^2 - \frac{4}{3}x - 2x + \frac{8}{9} - \frac{4}{3} + 1 = 0, \quad 5x^2 - \frac{4+6}{3}x + \frac{8-12+9}{9} = 0, \quad 5x^2 - \frac{10}{3}x + \frac{5}{9} = 0,$$

$$D = \left(-\frac{10}{3}\right)^2 - 4 \cdot 5 \cdot \frac{5}{9} = \frac{100}{9} - \frac{100}{9} = 0, \quad x_{1,2} = \frac{\frac{10}{3} \pm 0}{2 \cdot 5} = \frac{\frac{10}{3}}{10} = \frac{1}{3}. \quad \text{Demak, } x = \frac{1}{3} \text{ ga teng ekan.}$$

Berilgan tenglamaning yechimi $\left(\frac{1}{3}; \frac{2}{3}\right)$ ekan.

Xuddi shu algoritmni quyidagi tenglamalar sistemasiga ham qo‘llaymiz.

$$\begin{cases} x^2 - 2xy + 2y^2 + 2x - 8y + 10 = 0, \\ 2x^2 - 7xy + 3y^2 + 13x - 4y - 7 = 0. \end{cases}$$

Buning uchun sistemaning birinchi tenglamasini x ga nisbatan kvadrat tenglama sifatida faraz qilib uning diskriminantini topamiz. Uning diskriminanti $D = -4(y-3)^2$ ga teng.

Ko‘rinib turibdiki, tenglama yechimga ega bo‘lishi uchun $y=3$ bo‘lishi lozim, aks holda diskriminant manfiy bo‘ladi. Topilgan bu qiyamatni sistemadagi $2x^2 - 7xy + 3y^2 + 13x - 4y - 7 = 0$ tenglama qo‘yib $2x^2 - 7 \cdot 3 \cdot x + 3 \cdot 3^2 + 13x - 4 \cdot 3 - 7 = 0$, $2x^2 - 21x + 3 \cdot 9 + 13x - 12 - 7 = 0$, $2x^2 - 21x + 13x + 27 - 12 - 7 = 0$, $2x^2 - 8x + 8 = 0$, $D = (-8)^2 - 4 \cdot 2 \cdot 8 = 64 - 64 = 0$, $x_{1,2} = \frac{8 \pm 0}{2 \cdot 2} = \frac{8}{4} = 2$. Demak $x=2$ ga teng ekanligini topdik.

Berilgan tenglamaning yechimi (2;3) ekan.

Umumta’lim maktabi matematika kursidagi umulashtiruvchi darslarining asosiy maqsadi – matematika kursining asosiy tushunchalarini takrorlash, umumlashtirish bilan birga ularni chuqurlashtirish va shu fandan o‘quvchilar biliminni tizimlashtirish hamda misol va masalalar orqali o‘quvchilar matematik tafakkurini rivojlantirishdir.

Adabiyotlar

1. Alixonov S. Matematika o‘qitish metodikasi. “Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi” Toshkent 2011.
2. Ashurova D.N., Jumayeva N.F., Toshtemirova K.E., Ashurova G.Sh. The role and importance of innovative software and didactic complexes in increasing the effectiveness of training. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Vol. 11, Issue 1, January 2021. P. 871-875
3. Ashurova D.N. Innovative-didactic program complex as mean of implementing new education. EASTERN EUROPEAN SCIENTIFIC JOURNAL (*Gesellschaftswissenschaften*): Düsseldorf (Germany): Auris Verlag, 2018, № 3. P. 380-386

**FUTBOLCHILARNI JISMONIY RIVOJLANTIRISHDA YORDAMCHI
JISMONIY TAYYORGARLIKNING O'RNI**

Shomirzayev Manasbek Lochinboy o'g'li,

Kamalov Abduxalil Faxriddin o'g'li

Namangan davlat universiteti magistrantlari

Annotatsiya: jismoniy tayyorgarlik turlaridan bo'lmish yordamchi jismoniy tayyorgarlik orqali futbolchilarning jismoniy rivojlantirishning samaradorligi haqida nazariy ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Jismoniy tayyorgarlik turlari, yordamchi jismoniy tayyorgarlik, jismoniy rivojlanish.

THE ROLE OF AUXILIARY PHYSICAL TRAINING IN THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF FOOTBALL PLAYERS

Abstract: theoretical information about the effectiveness of physical development of football players through auxiliary physical training, which is one of the types of physical training, is presented.

Key words: Types of physical training, auxiliary physical training, physical development.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan keyin jismoniy madaniyat va sportni rivojlantirishga katta etibor qaratildi. Ma'naviy-marifiy qadriyatlar, milliy urfadatlar va an'analar tiklandi, ayniqsa jismoniy tarbiya va sport bilan bog'liq ko'pgina tadbirlar amalga oshirildi. Yurtimiz Prezidentining 2020-yil 24- yanvardagi "Jismoniy tarbiya va sportni takomillashtirish va ommalashtirish chora - tadbirlari to'g'risidagi 5924-sonli farmoni⁵ buning yorqin dalili sifatida keltirish mumkin.

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24- yanvardagi "Jismoniy tarbiya va sportni takomillashtirish va ommalashtirish chora - tadbirlari to'g'risidagi 5924-sonli farmoni

Umumta'lim maktablarida olib borilayotgan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining o'rni juda ham ahamiyatli bo'lib, ushbu mashg'ulotlar mifik tab o'quvchilariga bazaviy tayyorgarlikni yo'lga qo'yish uchun xizmat qilmoqda. Bunda eng muhim jihatlaridan biri tayyorgarlik turlari juda muhim bo'lib, unga alohida etibor qaraish lozim. Chunki hal qilinishi lozim bo'lgan vazifaning natijasi bajaruvchi, ya'ni o'quvchining jismoniy tayyorgarligiga, jismoniy sifatlarining qanchalik rivojlanganligiga bog'liq bo'lib, ularni rivojlantirishda tayyorgarlik turlaridan sanalgan yordamchhi jismoniy tayyorgarlik turi orqali ko'zlangan maqsadga erishish samaraliroq. Shu sababdan yordamchhi jismoniy tayyorgarlik turi o'quvchilar jismoniy holatiga tasirini qayta ko'rib chiqish zaruriyati tug'iladi va quyida nazariy ma'lumotlar bayon etishga urindik.

Futbolchilarning umumiyligi sport ixtisosligi o'ziga xos xususiyatlarini ifoda etib, turli jismoniy mashqlar o'rtasida o'zaro ijobjiy va salbiy munosabatlar shakllanadi. Shuning uchun sportning xilma-xil turlari uchun ham umumiyligi tayyorgarlik bir xil bo'lmaydi. Ba'zi bir o'xshashlik bo'lishi bilan birga har bir konkret jarayon o'zining xususiyatlariga ega bo'ladi. Bu holat tayyorgarlik vositalarini tanlashga, ularga trenirovka jarayonida e'tibor qaratish darajalariga bog'liq. Sport vositalari umumiyligi, yordamchi, maxsus va musobaqa vositalariga bo'linadi:

Umumiyligi tayyorgarlik – umumiyligi tayyorgarlik (UJT) o'z ichiga quyidagi larni qamraydi; musobaqa faoliyati bilan bog'liq bo'limgan sportning boshqa turlaridan olingan jismoniy va o'yin mashqlari. Umumiyligi tayyorgarlikning (UJT) maqsadi: barcha muskul gruppalarini va jismoniy sifatlarning umumiyligi va garmonik rivojlanishi; professional kasalliklarning oldini olish; sog'liqni mustahkamlash; organizmning funktsional sistemalarini rivojlantirish (yurak - tomir, nafas olish, asab, endokrin va boshqalar); musobaqa va trenirovka nagruzkalaridan so'ng qayta tiklanish. Masalan, sprinter uchun UJT vositasi bo'lib, sport o'yinlari, suzish, kross, velosipedda poyga, og'ir atletika hizmat qiladi.

Yordamchi vositalar – yordamchi jismoniy tayyorgarlik(YoJT) musobaqa mashqlari bilan bog'langan mashqlar bo'lib, ular harakatning alohida fazalari va

sifatlarini rivojlantiradi. Yordamchi jismoniy tayyorgarlikning (YoJT) – maqsadi jismoniy va psixologik sifatlarning ayrim tomonlarini va texnik – taktik harakatlarni rivojlantirish va takomillashtirish. Masalan, sprinter uchun YoJT vositasi yuk bilan yugurish, toqqa va tog‘dan pastga yugurish, lider ortidan yugurish va boshqalar.

Maxsus tayyorgarlik – maxsus jismoniy tayyorgarlik(MJT) musobaqa mashqlariga maksimal yaqinlashgan bo‘ladi, lekin ma’lum shart va qoidalarga rioya qiladi. Ular musobaqa mashqlardan ma’lum farqqa ega. Maxsus jismoniy tayyorgarlik (MJT) musobaqa mashqlariga maksimal maksimal yaqinlashtirilgan bo‘ladi, lekin musobaqalardan farqlanuvchi ma’lum shart va qoidalarga ega. MJT – musobaqa mashqlarda zarur bo‘lgan texnik – taktik harakatlarni, jismoniy psixik sifatlarni takomillashtirishdir. Masalan, spinter uchun MJT turgan joydan va startdan 10, 20, 40, 60, 80, 100, 120 metrga yugurish, chalkashtiruvchi faktorlarning borligidir.

Musobaqa tayyorligi– musobaqada bajariluvchi mashqlar yoki musobaqa qoidalari bo‘yicha raqib ishtirokida trenirovka (raqib, sherik yoki jamoa). Masalan, sprinter uchun musobaqa tayyorgarligi (MT) 100 metrga yugurish bo‘ladi.

Xulosa: Yordamchi jismoniy tayyorgarlik shug‘ulanuvchilarining jismoniy tayyorgarligiga ijobiy tasir etib uning qo‘sishma imkoniyatllarini ochishiga ko‘maklashadi. Inson jismoniy sifatlarini rivojantirib, mashqlarni o‘zlashtirishiga zamin yaratadi hamda texnik – taktik harakatlarni rivojlantirish va takomillashtirishda yetarlicha o‘rin egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Abdullaev A., Xonkeldiev SH. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi Toshkent., O‘z DJTI, 2005 yil - 300 b.
- 2.Livitsskiy A.N Maktabgacha yoshdagи bolalarni jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi Toshkent: 1995 yil - 500 b.
- 3.Salomov R.S. Sport mashg‘ulotning nazariy asoslari – Toshkent., O‘z DJTI, 2005 yil - 238 b.
- 4.Maxkamjonov K.M. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi Toshkent., “Iqtisod -moliya” 2008 yil - 300 b.

TA'LIM O'ZBEK TILIDA OLIB BORILADIGAN MAKtablarda RUS TILI GRAMATIKASINI O'RGATISHNING INTERFAOL USULLARI

Samandarova Nasiba Aktam qizi, Normurodova Sharifa Shukurillo qizi.

Navoiy viloyati Xatirchi tumani

9-o'rta ta'lismaktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lism o'zbek tilida olib boriladigan maktablarda rus tilini o'qitish metodikasining yangi yo'naliishlari muhokama qilinadi. O'quvchilarning rus tili bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan turli usullarning xususiyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: rus tili, didaktik maqsad, noan'anaviy, integratsiyalashgan darslar, an'anaviy maktab darslari.

Bugungi kunda ta'lism o'zbek tilida olib boriladigan maktablarda rus tilini o'rgatishda o'qituvchilar turli interfaol usullardan unumli foydalanmoqda. O'qitish uslublarining rivojlanishi tillarni o'rganishda yangi yondashuvlarning paydo bo'lishi bilan chambarchas bog'liqdir. Har qanday uslub ma'lum bir til funktsiyasini o'qitishga qaratilganligi sababli, til o'qitish tizimi boshqa odamlarning fikrlarini etarli darajada ifoda etish va o'z fikrini ma'lum bir tilda ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan kommunikativ roli ustunlik qiladigan turli usullardan kompleks foydalanishni o'z ichiga oladi

Talaffuzni o'rganish - bu rus tilini bir jihat bo'lib, eshitish va talaffuz qobiliyatlarini shakllantirishga qaratilgan (eshitilgan til unsurlarini to'g'ri idrok etish, uni ma'no bilan bog'lash va mos ravishda takrorlash qobiliyati, tezlik, barqarorlik).

Agar fonetik (mazmunli) nutq eshitish rivojlangan bo'lsa va nutqning eshitish-akustik, vosita va fonemik tomonlari o'rtasida aloqalar o'rnatilgan bo'lsa, buning natijasida talaffuz yetarli darajada aniqlikka ega bo'lsa, fonetik mahurat

shakllangan deb hisoblanishi mumkin. Tinglash va nutq qobiliyatları darajasiga qo‘yiladigan talablar o‘qitishning maqsadlari va shartlariga bog‘liq, ba’zi hollarda ular maqbul talaffuzni belgilash bilan cheklenadi. Ammo shuni ta’kidlash kerakki, fonetika va uni o‘qtish juda katta soha bo‘lib, uni metodik qo‘llanma sifatida tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Dastlabki bosqichda lug‘atni o‘rgatishda bir qator vazifalar ajratiladi:

1) o‘quvchining kundalik nutqi va o‘quv faoliyati uchun minimal lug‘at bilan ta’minlash, shuning uchun tegishli mavzular bilan birlashtirilgan lug‘at tanlanadi va kiritiladi: "O‘qish", "Mening kunim", "Mening xonam", "Do‘kon", "Kiyim kechak";

2) bo‘lajak foydalanuvchi lug‘atining o‘zagini rus tilida ona tili bo‘lmagan til sifatida yaratish;

3) nutqiy ko‘nikma va malakalarni shakllantirishning leksik asosini ta’minlash;

4) grammatika o‘qitishning leksik bazasini yaratish.

Asosiy tayyorgarlik leksik mashqlar:

a) bo‘shliqlarni to‘ldirish mashqlari

(kerakli so‘zlar xotiradan olinadi);

b) savol-javob mashqlari (javobda ishlab chiqilgan so‘zlardan foydalaniladi);

v) yangi so‘zlar ishtirokida gaplar tuzish mashqlari;

d) yangi so‘zlarni qo‘srimcha, holat vazifasida qo‘llash orqali nutq qoliplarini kengaytirish mashqlari;

Leksik mashqlar kommunikativ mashqlar deyiladi, uning mazmuni o‘quvchining kiritilgan va o‘zlashtirilgan leksik birliklar asosida vaziyatli shartli nutq faoliyatini amalga oshirish amaliyotidan iborat. Lug‘atni faollashtirish yangi so‘zlar ustida ishlashning yakuniy bosqichidir. Leksik birlikni doimiy o‘zlashtirish uchun o‘rtacha 15 dan 25 martabagacha takrorlash kerak, degan tushuncha an’anaviy darslarda saqlanib qolgan. Ammo innovatsion metodlar shuni ko‘rsatadiki,

doimiy ravishda so‘zning o‘zinigi takrorlash talaba xotirasida so‘z saqlanib qolishini ta’minlamaydi.

Gerbert Spenser: “Ta’limning asosiy maqsadi bilim emas, balki olingan bilimlar asosidagi harakatdir” deb aytgan. Bu fikrni rus tili grammatikasini chet tili sifatida o‘qitish bilan bog‘liq muammolarga to‘liq bog‘lash mumkin.

Grammatika (yun. gramma — yozma belgi, qator, chiziq)

1) tilshunoslikning fleksiya shakllari, so‘zlarning tuzilishi, so‘z birikmalarining turlari va gap turlari haqidagi bo‘limi;

2) tilning tuzilishi, so‘zlarni o‘zgartirish, so‘z shakllarini shakllantirish va so‘zlarni iboralar va jummalarga birlashtirish uchun tilda ob’ektiv ravishda ishlaydigan qoidalar tizimi.

O‘qitishning maqsadi grammatikani o‘rganish va matnlarni ona tilidan xorijiy tilga tarjima qilish orqali til tizimini o‘zlashtirishga qisqartirildi. Bu o‘qitishning grammatik turi deb ataladigan bo‘lib, unda grammatik shakl va tuzilmalarni o‘zlashtirish ustuvor vazifaga aylandi.

Xulosa qilganda. Ta’lim o‘zbek tilida olib boriladigan maktablarda rus tili grammatikasini o‘rgatishda interfaol usullaridan foydalangan o‘qituvchi dars davomida o‘quvchini fanni o‘rgatishda yaxshi natijaga erishadi. O‘quv jarayonining samaradorligi asosan o‘qituvchining darsni to‘g‘ri tashkil etish va darsning muayyan shaklini to‘g‘ri tanlash qobiliyatiga bog‘liq. Darsslarni o‘tkazishning noan’anaviy shakllari nafaqat o‘quvchilarning o‘rganilayotgan mavzuga qiziqishini oshirish, balki ularning ijodiy mustaqilligini rivojlantirish, turli bilim manbalari bilan ishlashni o‘rgatish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Babkina N. V. O‘quv jarayonida rivojlanayotgan o‘yinlar va mashqlardan foydalanish // Boshlang‘ich muktab-1998 — № 4.
2. Baranova E. A., Bojenkova L. F., Lebedev V. I. Rus tili metodologiyasi. — M., 1974. Bondarenko S. M. Muktabda rus tilini o‘qitish metodikasi. — M., 1979.
3. Vlasenkov A. I. Rus tilini o‘qitishni rivojlantirish. — M., 1983. Granik G. G.

- 3.Usmonova, D. (2022). PRINCIPLES OF DIVISION OF WORD CATEGORIES IN UZBEK LANGUAGE. *YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS*, 1(2), 60-65.
- 4.Satvoldievna, U. D. (2020). A typological analysis of body parts names in English as part of somatic phraseology. *Проблемы современной науки и образования*, (2 (147)), 32-34.
- 5.Satvoldievna, U. D., & Ugli, M. K. M. (2020). Comparative analysis of stylistic devices of the English language poetry. *Проблемы современной науки и образования*, (2 (147)), 34-36.
- 6.Usmonova, D., & Samijonov, M. (2022). INTERACTIVE APPOINTMENTS OF THE IDIOMS IN ENGLISH AND THEIR ALTERNATIVES IN UZBEK. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(5), 536-543.
- 7.Abbasova, N. K. (2019). The importance of techniques in developing critical abilities of the learners in teaching English proverbs and sayings. *Мировая наука*, (9), 3-6.
- 8.Kabilovna, A. N. (2020). Methodology of teaching proverbs and sayings of English in general education schools. *Проблемы современной науки и образования*, (2 (147)), 67-69.
- 9.Аббасова, Н. К. (2020). ИНТЕРАКТИВНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 49-53).

**O'SMALAR O'SISHINING TEZLIGI, O'SMALAR PROGRESSIYASI.
XAVFLI VA XAVFSIZ O'SMALAR XUSUSIYATI VA TASNIFI**

Akramov Abdullo Ahmad o'g'li

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti talabasi

E – mail: abdulohakramov313@gmail.com

Xamdamov Botirjon Nusratillo o'g'li

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti talabasi

E – mail: xamdamovbotirjon011@gmail.com

Annotatsiya: Yillar davomida ishlab chiqarish va sanoat rivojlanmoqda, bu esa atmosferada turli gazlarning ko'payishini va tirik organizmdagi turli mutatsiyalar natijasida o'smalarning rivojlanishi va o'sishini rag'batlantiradi. Hozirgi vaqtida yomon shishlar tirik organizmga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Organizmda xavfli o'smalarning ko'payishi odamlar va tirik mavjudotlarning hayotini tugatishi mumkin.

Kalit so'zlar: Papilloma, fibroma, lipoma, gibernoma, miksoma, mutatsiya, metastaz, o'smaning o'sish tezligi.

**TUMOR GROWTH SPEED, TUMOR PROGRESSION. CHARACTERISTICS
AND CLASSIFICATION OF DANGEROUS AND SAFE TUMORS**

Abstract: Over the years, production and industry are developing, which is stimulating the increase of various gases in the atmosphere and the development and growth of tumors as a result of various mutations in the living organism. Currently, malignant tumors have a negative effect on the living organism. The increase of malignant tumors in the organism ends the life of people and living creatures.

Key words: Papilloma, fibroma, lipoma, hibernoma, myxoma, mutatsion, metastasis, tumor growth rate.

Tabiatdagi eng sirli hodisalardan biri bu o'smalardir. Nima uchun? – deyishimiz mumkin. Sababi, o'sma (tumor, neoplaziya, blastoma) organizmda hech qanday sababsiz, zaruriyat bo'lmashdan, hujayralarning nazoratsiz o'sishi va cheksiz ko'payishi bilan kechadigan patologik jarayondir.

Barcha o'smalar tuzilishi, nechog'lik tabaqalanishi, biologik xossalari va klinik o'tishiga qarab, ikkita asosiy guruhga – xavfli va xavfsiz o'smalarga bo'linadi.

Xavfli o'smalar xavfsiz o'smalardan farqli o'laroq, infiltrativ o'sishi, retsidiv berishi, ya'ni qaytalanishi, metastazlar berishi va organizmni o'ta ozib ketishiga olib keladi. Xavfli o'smalarning tuzilishi va funksiyasi jihatidan, tabaqalashmagan hujayralardan tashkil topadi. Ular uchun nainki to'qima atipizmi, balki hujayra atipizmi ham harakterlidir. Ularning o'sish tezligi tevarak – atrofga to'qimaning aynashiga, destruksiyasiga, infiltrlovchi o'sish tezligiga qarab o'sib boradi. Ular polimorf bo'lib, hujayralari katta – kichikligi va shakli jihatdan har xil, yadrolari giperxromdir. Yadro – sitoplazma nisbati normada 1:4, 1:6 ni tashkil etadigan bo'lsa, o'smalarda bu nisbat 1:1ni tashkil etadi, ya'ni ular teng holatda turadi. Bu ularning shakliga, yadrosining kattaligiga bog'liq bo'ladi. Xavfli o'smalar hech qachon xavfsiz o'smalarga aylanmaydi.

Xavfsiz o'smalar tabaqalashgan, o'zi paydo bo'lgan to'qimaga o'xshab ketadigan hujayralarni o'z ichiga oladi. Xavfsiz o'smalar atrofdagi to'qimalarni itarib, destruksiyasiz eksponsiv tarzda o'sish xususiyatiga ega. To'qima atipizmi ham xavfli emas, balki xavfsiz o'smalar uchun xos bo'lib, asta – sekin o'sadi va kapsula bilan o'ralib oladi.

O'smalar o'sish tezligi jihatidan xavfli va xavfsiz o'smalarda ikki xil bo'ladi. Xavfsiz o'smalar, odatda, asta -sekin o'sish xususiyatiga ega bo'lib, ular bir qadar katta bo'lishi uchun oylar va yillar kerak bo'ladi. Bu xususiyat bilan ma'lum bir holatlarda istisno holatlar ham mavjud bo'lib, xavfsiz o'smalar tez o'sib borishi mumkin. Bularga misol sifatida, bachardon leyomiomasi kiradi. Xavfsiz o'smalarning o'sish tezligi qon bilan qanchalik yaxshi ta'minlanishiga ham bog'liq. Masalan, gipofiz adenomasi qon bilan ta'minlanish darajasiga qarab har xil tezlikda o'sadi.

Xavfli o'smalarning o'sish tezligi esa ularni tashkil etgan hujayralarning qay darajada tabaqalanishiga, kinetik xossalariiga, mitotik siklning qancha davom etishi, o'suvchi qismlarning katta – kichikligi, o'smalarning halok bo'lib turishiga bog'liq bo'ladi. Masalan, yuksak darajada rivojlangan o'smalar tuban darajada tabaqalashgan o'smalardan tezroq o'sib boradi. O'sma hujayralarning o'sish tezligi normal hujayralarning o'sish tezligi bilan bir xil (16 – 60 soat atrofida) yoki sal pastroq. Malignizatsiyaga uchragan bitta hujayradan diametric 1 sm keladigan o'sma paydo bo'lishi uchun yillar kerak bo'ladi.

O'sma hujayralaridan fibroma – asosan xavfsiz o'smalar tipiga kiradi. Bu o'sma nisbatan kam uchraydigan xili hisoblanadi. Uning paydo bo'lish joyi xilma – xil to'qimalarda, teri, bachardon, tuxumdon, sut bezi, me'da devorida bo'ladi. Fibromalar kapsula bilan o'ralgan, qattiq, kulrang tusli, elastik tuzilma bo'lib, kesib ko'rildganda yuzasi yaltiraydi. Qon quyilgan va nekrozga uchragan joylari bo'lmaydi. Miksoma – faqat kindik tizimchasi, perinevriy va yurak klapanlarida uchraydigan mucoid, ya'ni shilimshiq moddali to'qimadan kelib chiqadi. Bu o'sma parenximasida fibroblastlar va makrofaglar uchraydi. Fibroblastlar o'simtalarini bilan birga tutashib turadi va shaklan o'rgimchakka o'xshab ketadi. Lipoma bu – yog' to'qimasidan hosil bo'ladigan o'sma. Uning joylashishi bo'yin, gavda, yuz, qo'l terisi ostidagi kletchatkada, ba'zan esa qorin pardasi ostidagi bo'shliqda bo'ladi. Lipoma elastic bo'lib, kattaligi 3smdan 5smgacha bo'lishi mumkin. Yumaloq – tuxumsimon shaklda, kapsulasi nozik va yupqa bo'ladi. Gibernoma – qong'ir yog' to'qimasini bo'lib, qishki uyqu bezlarning rudimentar qoldiqlaridan o'sib chiqadigan o'sma hisoblanadi. Bu lipomalarning kamdan – kam uchraydigan turidir. Bu o'smaning joylashishi esa odamning orqasida yoki qo'ltiq soti sohasi (regio axillaris) da qo'ng'ir rangda bo'lishi mumkin. Uning sitoplazmasi uya – uya bo'lib, ichida mayda yog' tomchilarini bo'ladigan poligonal yirik hujayralardan tashkil topgan. Papilloma – epidermis hujayralaridan tuzilgan bo'lib, ostki qismi yo'g'on yoki ingichka tortgan gulkaram ko'rinishida bo'ladi. Mikroskopik jihatdan papilloma epitilial qatlama deyarli o'xshaydi. Hujayralari yetilgan bo'lib, mitozlar uchramaydi. Joylashishi bo'yicha teri, oraliq epiteliy, muguzlanmaydigan yassi epiteliy bilan qoplangan

shilliq pardalarda, buyrak jomlarida qovuq, siydik yo'llari va boshqalarda ham uchraydi.

Xulosa: O'sma odamning haddan tashqari ozib ketishiga, ya'ni kaxeksiyaga olib keladi. Inson tashqi muhit blan doim aloqada bo'lar ekan, sog'lig'i borasida doim qayg'urishi lozim. O'smalar insonning hayotiga ba'zan xavf solishi yoki o'z – o'zidan yo'qolishi ham mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.S.Abdullaxo'jayeva. Patologik anatomiya, darslik, Toshkent – 2012.pdf;
2. N.H.Abdullahayev. H.YO.Karimov. B.O'Irisqulov. Patologik fiziologiya, darslik, Toshkent – 2008.pdf;
3. A.Strukov. Patologik anatomiya, darslik, Toshkent – 1973.pdf;
4. M.Haqberdiyev. Patologik fiziologiya, darslik, Toshkent – 2009.pdf.

TOPINAMBUR HOSILDORLIGIGA MINERAL O‘G‘ITLAR TA’SIRINI O’RGANISH

Axmetova Nuriya Shinbergenovna

Qoraqolpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti magistranti

Annotatsiya: Maqolada topinambur uchun mineral o‘g‘itlar so‘z etiladi. Topinambur o‘simligiga mineral o‘g‘itlarni qo‘llash doirasida hosildorlikga ta’sirini o’rganishdan iborat.

Kalit so‘zlar: Topinambur, mineral o‘g‘it, ammiakli selitra, ammaphos, kaliy sulfat.

STUDY OF THE EFFECT OF MINERAL FERTILIZERS ON JERUSALEM ARTICHOKE YIELD

Abstract: The article mentions mineral fertilizers for Jerusalem artichoke. It consists of studying the effect of mineral fertilizers on Jerusalem artichoke plant on productivity.

Key words: Jerusalem artichoke, mineral fertilizer, ammonium nitrate, ammophos, potassium sulfate.

Dunyo mamlakatlarida oziq-ovqat, dorivor, em-xashak, texnik va manzarali o‘simlik sifatida topinambur yuqori potensialga ega bo‘lib, AQSh, Fransiyava Avstriyada ko‘p miqdord yetishtirilib kelinadi. Keyingi yillarda topinamburning ekin maydonlari Angliya, Germaniya, Polsha, Yaponiya, Xitoy kabi mamlakatlarda kengaymoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktyabrdagi PF-5853-sodan “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash tog‘risida”gi strategiyada qishloq xo‘jaligi va

oziq-ovqat tarmog‘ini modernizatsiyalash borasida ko‘plagan ekin tu’rlarini yetishtirish ko‘zda tu’tilgan.

O‘zbekiston da topinambur bu'yicha ilimiylardan tadqiqotlar da'stlab O‘zbekiston O‘simlikshunoslik institutida R.F. Mavlyanova tomonidan olib borilgan. Topinamburning “Fayz-Baraka” va “Mo‘jiza” navlari yaratilgan. Keyinchalik ushbu navlarning yetishtirish agrotexnikalari ishlab chiqilgan. 2011 jil 3 noyabrda O‘zbekistonda topinambur bu'yicha birinchi Respublika ilimiylamaliy konferensiyaning o‘tkazilishi respublikamizda bu ekinga bo‘lgan etiborni, tadqiqotlarni rivojlantirish va eksport va import o‘rnini bosadigan maxsulotlar ishlab chiqilishi uchun zamin yaratilganligidan darak beradi.

Topinambur o‘simgilini yetishtirishda mineral va organik o‘gitlarni qo’llash samarali natija beradi. Biz ta’jribamizda topinambur o‘simgili uchun mineral og‘itlarni tanlab oldik. Bunda biz ta’jribada azotli o‘gitan ammiakl iselitra NH_4NO_3 , ammofos $\text{NH}_4\text{H}_2\text{PO}_4$ va kaliy sulfat K_2SO_4 mineral o‘gitlarni tanlab oldik. Ta’jriba sxemasi 70X40 etib belgilab oldik. Topinamburga azotli o‘g‘itlarning 50 foizini ekish bilan birgalikda, qolgan 50 foizini esa oziqlantirish davrida beramiz. Biz tajriba uchun 5 variant ishlab chidik va mineral o‘g‘it meyorini belgilab chiqdik. O‘g‘it miqdori quyidagicha:

- I. Variant Boshqaruv
- II. Variant $\text{N}_{200}\text{P}_{150}\text{K}_{100}$
- III. Variant $\text{N}_{200}\text{P}_{150}\text{K}_{100}+\text{CuSO}_4\text{5\%}$
- IV. Variant $\text{N}_{200}\text{P}_{150}\text{K}_{100}+\text{ZnSO}_4\text{5\%}$
- V. Variant $\text{N}_{250}\text{P}_{150}\text{K}_{125}$

Biz ta’jribada mineral o‘g‘itlar bilan birgalikda mikroo‘g‘itni qo’llanishni maql topdik. Bunda uchinchi variant uchun mis sulfatining 5 foizli eritmasi va to‘rtinchi variant uchun rux sulfatining 5 foizli eritmasidan foydalanib ta’jriba olib boryapmiz.

Xulosa qilib aytganda biz ta’jribamiz orqali topinambur xosildorligiga mineral o‘gitlarning ta’sirini va mikroo‘g‘tlarning ta’sirin o‘rganish va kerakli o‘g‘it meyorini tog‘ri tadbiq etish u’stida ilimiylamaliy ishlarini olib boriyapmiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jangabayeva A.S Qoroqolpog‘iston respublikasida tuproq shurlanishi sharoitida topinambur (Helianthus tuberosus L) o‘simligining yetishtirish texnologiyasini takomillashtirish. Monografiya Toshkent 2020 B 11-13
2. Elmuradov A.A. Topinambur-tsennaya kultura dlya biobezopastnosti produkto v pitaniya. O‘zbekiston qishloq xo‘jalik jurnalining Agro ILM ilovasi. Toshkent 2016 №3 (41) 48-49 b
3. Elmuradov A, Berdimuradov E Topinambur-yuqori va sifatli ozuqabop ha’m dadorivor o‘simlik. Agro Ilm jurnali 2019 №6 34-36 b

IMOM UL-MUHADDISIYN HAQIDA

Mamasidiqov Fazliddin Muzaffar o‘g‘li

Namangan davlat universiteti,

Ijtimoiy fanlar fakulteti, Tarix yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, IX asrda hadis ilmida katta muvoffaqiyatlar qozongan, musulmon dunyosida “amir al-mo‘minin” nomiga sazovor bo‘lgan Imom al-Buxoriy va uning “Al-Jome’ as-sahih” asari xaqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zi: Imom al-Buxoriy, Buxoro, hadis ilmi, “Sahihi-Buxoriy”, musofirlilik, Hijoz, Makka, Madina, Samarqand, Xartang, yodgorlik, xalqaro markaz, axloq, oila.

Hadis⁶ ilmida sahih⁷ yo‘nalishning asoschisi, yetuk va mashhur muhaddis Imom al-Buxoriy musulmon dunyosida “Amir ul mo‘minin”, “Imom al muhaddisiy” deya ta’riflangan istedodli, ziyrak olim, ustozlari va do‘stlari orasida ilmi orqali xurmat qozangan o‘tkir zehin sohibi hisoblangan.

Imom al-Buxoriyning asl ismi Muhammad, kunyasi Abu Abdulloh, laqabi ba’zan imom al-Muhaddasiy (muhaddislarning imomi, peshvosi), ba’zan amir ul-mo‘miniyn fi-l-hadis (hadis ilmining amiri, sulton) va nabasi Muhammad ibn Ismoil ibn Ibrohim ibn al-Mug‘iyra ibn Bardazbeh ibn Bazazbehdir.

Imom al-Buxoriy ilm-fan va madaniyat ravnaqida azaldan mashhur bo‘lgan Buxoro shahrida tavallud topgan. Mana shu muhtasham shahar – Buxoroi sharifda 194-xijriy sana, shavval oyining 13-kunida saloyu-ul-jum’adan keyin (810-millodiyl sana 21-iyul) jami muhaddislarning imomi, Payg‘ambar (s.a.v)ning muborak hadislariga durdonasimon sayqal berib, ularni abadul abad barxayot qilgan zot imom al-Buxoriy dunyoga kelgan⁸.

⁶ Hadis - arab tilida “xabar, xikoya” ma’nosini anglatadi. Bu so’zga sinonim tarzida “Sunnat” so’zini ham qo’llaydilar va u arabchada “yo’l, odat, xabar” ma’nolarini bildiradi.

⁷ Sahih – ishonarli hadislar.

⁸ Uvatov U. O’zbekiston- Buyuk allomalar yurti. – Toshkent: Ma’naviyat-Movaraunnahr, 2010. – B. 8.

Imom al-Buxoriy 10 yoshidan boshlab hadislarni o‘rgana boshlaydi. 11 yoshidan esa ba’zi ustozlarining xatolarini topa boshladi. Abu Ja’far Muhammad ibn Abu Xotamal-Varroq shunday deb yozadi: “Al-Buxoriyning “Hadislarni yod olish ilhomni menga boshlang‘ich mакtabda o‘qiyotganimda kelgan edi”, – deganini eshitganimda, “O‘sanda necha yoshda edingiz?” – deb so‘radim. U “10 yoshda, balki undan ham kichik edim”, – deb javob bergandi”⁹. Bu misoldan ko‘rinib turibdiki, Imom al-Buxoriy juda yoshligidan boshlab hadislarni yod olib, bu mashg‘ulotga alohida zavq-shavq va qiziqish bilan qaragan.

Al-Buxoriy hadis ilmini dastlab Buxoroda o‘rganishga kirishdi. Bu shaharda yashagan muhaddislar Muhammad ibn Sallom al-Poykandiy (777-839) va Abdulloh ibn Muhammad al-Masnadiy al-Ju’fiy (843-yili vafot etgan) dan hadis ilmini o‘rganib, ko‘p hadislarni yod oldi¹⁰.

Manbalarda yozilishicha, al-Buxoriy balog‘at yoshiga kirguncha o‘z davrining barcha mashhur kitoblarini to‘liq o‘rganib chiqqan, 16 yoshida akasi Ahmad va onasi bilan xaj safariga yo‘l olgan. U Balx, Basra, Kufa, Bog‘dod, Xums, Damashq, Qohira, Makka va Madina kabi yirik shaharlarda mashhur olimlardan islom ta’limotini, ko‘proq hadis ilmini o‘rgandi.

Al-Buxoriy musofirlik hayotining ko‘p qismini Makka va Madina shaharlarida o‘tkazdi. Bu yerda ilm olish bilan bir vaqtida o‘zining asarlari uchun ma’lumot to‘play boshladi. Suriyalik olim Jamoliddin al-Damashqiy o‘zining “Al-Buxoriy hayoti” asarida allomaning: “O‘n sakkizga kirganimda “Saxobalar va tobeinlarning muammolari”ni keyinroq esa “Katta tarix”ni yozdim. O‘sha vaqtda Madinai Munavvarada Payg‘ambar alayhissalom qabrlariga yaqin joyda yashardim. Asosan oydin tunlarda yozuv bilan mashg‘ul bo‘lardim. Tarixda men bilmagan nom juda kam edi. Lekin kitob uzayib ketishini istamadim...”, degan so‘zlarini keltiradi. Bu ma’lumot al-Buxoriyning ilm-fan yo‘lidagi katta g‘ayrat va shijoatidan darak beradi.

Al-Buxoriy qaysi shaharga bormasin, asosiy maqsadi ilm o‘rganish bo‘lib, o‘sha yerdagi shayxlar, olimu fozillar xuzurida turgan. Masalan, al-Buxoriy arab xalifaligi

⁹ Уватов У. Ҳадис илмининг султони. – Т.: Имом Бухорий халқаро маркази, 2009. – Б. 9.

¹⁰ Уватов У. Ҳадис илмининг султони. – Т.: Имом Бухорий халқаро маркази, 2009. – Б. 25-26.

poytaxti Bog‘dodga sakkiz marotaba borgan va har safar fiqhshunos olim Imom Ahmad ibn Xanbal xuzurida mehmon bo‘lib, hadis ilmidan saboq olgan. Imom al-Buxoriy “Men hadislarni 1080 ta muhaddisdan yozib oldim” – deb xotirlaydi o‘z asarlarining birida.

Oradan yillar o‘tib, u o‘z yurti Buxoroga qaytgan. Buxoro xalqi ham buyuk muhaddisni mamnun kutib olgan. Bu yerda al-Buxoriy talabalarga hadis ilmidan dars bergen.

Buyuk muhaddisning so‘nggi kunlari xaqida Abu Toxirxo‘ja Samarqandiy o‘zining “Samariya” asarida shunday yozadi: “.....u Xartangga (xozirga Poyariq tumani) kelib turdi. Shu yerda Haq rahmatiga vosil bo‘ldi... Imom Muhammad 256-yilda (milodiy 869-yil) Ramazon hayitining kechasi xufton namozidan keyin vafot etdi”¹¹.

Mustaqillik sharofati bilan Imom Buxoriya yuksak ehtirom sifatida Samarqandning Chelak tumani Xartang qishlog‘ida Imom al-Buxoriy yodgorligi majmui barpo etiladi. Ushbu yodgorlik O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1997-yil 29-apreldagi “Imom al-Buxoriy tavalludining hijriy-qamariy taqvim bo‘yicha 1225-yilligini nishonlash to‘g‘risida”gi Qaroriga muvofiq allomaning maqbarasi o‘rnida barpo etildi. Majmua 1998-yida ochilgan. Yodgorlik majmui avvalo ziyoratgoh, qadamjo, so‘ng kundalik, juma, hayit namozlari o‘qiladigan joy vazifasini o‘taydi. Umumiy maydoni 10 ga ni tashkil etadi. Majmuada maqbara, mamuriy bino, masjid, kutubxona, ilmiy xodimlar xonasi va boshqa yordachi honalar mavjud. Masjid va peshayvonida 1500 gacha kishi namoz o‘qishi mumkin. Masjid ichidagi mehrobning o‘ng tomoniga O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimovga Saudiya Arabistoni podshohi Faxd ibn Abdul Aziz tuxfa qilgan kisva – kabapush parchasi osib qo‘yilgan¹².

Shuningdek, Buxoriyning boy merosini chuqur o‘rganish va keng targ‘ib qilish maqsadida 1998-yil 4-noyabrda Imom Buxoriy xalqaro markazi tashkil etildi.

¹¹ Самарқандий Абу Тохирхўжа. Самария. – Т.: Мерос, 1991. – Б. 58.

¹² Ислом энциклопедияси. – Т.: ЎзМЭ, 2004. – Б. 110.

Imom al-Buxoriy avlodlarga qimmatli va boy ilmiy meros qoldirgan bo‘lib, u yozgan asarlarning soni 20 dan ortiqdir. Musulmonlar diniy idorasi kutubxonasida allomaning “Al-Jom’ as-Sahih” (“Ishonchli to‘plam”), “At-Tarix al-Kabir” (“Katta tarix”), “At-Tarix as-Sag‘ir” (“Kichik tarix”), “Al-Qiroatu xalfa-l-Imom” (“Imom ortida turib o‘qish”), “Raf’ul-yadani fis-Saloti” (“Namozda ikki qo‘lni ko‘tarish”) kabi asarlariiing qadimiy nusxalari mavjuddir.

Imom al-Buxoriyning “At-Tarix al-Avsat” (“O‘rta tarix”), “At-Tavsir al-kabir” (“Katta tafsir”), “Al-Jome’ al-Kabir” (“Katta to‘plam”), “Kitobul-Xiba” (“Hadiya kitobi”) kabi katta va kichik xajmlardagi bir qator kitoblar yozganligi tarix kitoblaridan ma’lum¹³.

Imom al-Buxoriyning islom olamida mashhur qilgan va buyuklikka olib chiqqan asari shubxasiz, “Al-Jome’ as-Sahih” (“Ishonarli to‘plam”) bo‘lib, “Sahihi Buxoriy” nomi bilan ham mashhur. Ushbu asarni Buxoriy 16 yil davomida yozadi. Uning g‘oyat ahamiyatli tomoni shundaki, Imom Buxoriygacha o‘tgan muhaddislar o‘z to‘plamlariga eshitgan barcha hadislarini tanlab o‘tirmay kiritaverганлар. Imom Buxoriy esa turli roviylardan eshitgan hadislarini tabaqalarga bo‘lib, ularni ishonchlilarini ajratib, alohida kitob yaratgan. Al-Buxoriyning shogirdlari ta’kidlashicha, ul kishi yuz mingta sahih (ishonchli) va ikki yuz mingta nosahih (shubhali) hadisni yoddan bilgan hamda “Al-Jome’ as-Sahih” ni tahminan olti yuz mingta hadislar orasidan saralab olgan¹⁴.

Alloma Ibn Saloh (1245-yil vafot etgan) ta’kidlashicha, al-Buxoriyning bu asariga kiritilgan ishonchli hadislarning soni takrorlanadiganlari bilan birga 7275 ta bo‘lib, takrorlanmaydigan xolda esa 4000 hadisdan iborat¹⁵.

Al-Buxoriyning “Al-Jome’ as-Sahih” asari sunniylar tomonidan e’tirof etilgan “Sihohi sitta” (“Olti sahih kitob”) ning birinchisi hisobланади.

Islomshunoslarning yozishicha, “Al-Jomi’ as-Sahih” oldingi hadis to‘plamlaridan ko‘ra mohirona tuzilgan. Muallif zamondoshlarini juda qiziqtirgan

¹³ Уватов У. Ҳадис илмининг султони. – Т.: Имом Бухорий ҳалқаро маркази, 2009. – Б. 31.

¹⁴ Shamsutdinov R., Karimov Sh., Ubaydulayev O’. Vatan tarixi. – №1. — Toshkent: Sharq, 2010. – В. 187-189.

¹⁵ Носиров К. ҶХ асрларда Ўрта Осиё мутафаккирларининг ахлоқий тарбия хақидаги ғоялари (Ал-Бухорий ва ал-Форобий асарларн мисолида). – Т.: Фан, 2000. – Б. 58-59.

qonunchilik **va** odatlarga tegishli bo‘lgan hadislarnigina emas, balki Muhammad alayhissalom va sahabalar tarjimai xoliga, xattoki, payg‘ambar yashagan davrning tarixiy va etnografik jihatlariga oid hadislarni ham jamlagan.

“Al-Jome’ as-Sahih”da payg‘abarirozning hadisi shariflari “Iyomon”, “Tahorat”, “Namoz”, “Zakot”, “Haj”, “Nikoh”, “Taloq”, “Savdo-sotiq kitobi”, “Sulh kitobi”, “Vasiyat kitobi”, “Dastlabki yaratilish” (ya’ni “Olamning paydo bo‘lishi”), “Jihod”, “Maloikalar haqida”, “Suv haqidagi hikmatlar” kabi 100 ta bobga bo‘lingan. Har bir bobda mavzuga doir hadisi shariflar ishonchli roviylar manbai bilan keltiriladi.

Imom Buxoriy to‘plamlariga kiritgan hadislar faqat islom ta’limotiga doir umumiyligi qoidalarni aks ettirish bilan cheklanib qolmaydi. Ular mehr-muhabbat, sahiylik, ochiq ko‘ngillilik, ota-onalik, ayollar va kattalarga hurmat, yetim-yesirlarga muruvvat, faqir bechoralarga himmat, vatanga muhabbat, mehnatsevarlik va halolikga da’vat etish kabi haqiqiy insoniy fazilatlar va namunali tartibotlar majmuasidir. Ularda nima yaxshi, nima yomon, nima qilish kerak, nimadan o‘zini tiyish lozimligi haqida hozirgi jamiyatimmiz ahli, ayniqsa, yosh avlod uchun tarbiyaviy ahamiyatga ega yo‘l yo‘riqlar, pand-nasihat va o‘gitlar aks ettirilgan.

“Sahihi-Buxoriy”da oila masalasi – er va xotin, ota-onalik va farzand, aka-uka va opa-singillar o‘rtasidagi munosabatlar xaqida ko‘plab ibratli hadislar keltirilgan. Xususan,

Adab kitobi, 2-bob. Yaxshi muomala qilinishiga kim haqliroq?

Abu Hurayra rivoyat qiladilar: “Bir odam Rasululloh sallallohu alayhi va sallamning huzurlariga kelib: Yo Rasululloh, mening yaxshi muomala qilishimga kim haqliroqdir?” – deb so‘radilar. Janob Rasululloh “onang!” – deb aytdilar. U: “Yana kim?” – deb so‘radilar. Janob Rasululloh: “Onang!” – dedilar. U “Yana kim?” – dedi, Janob Rasululloh (bu safar): “Otang!” – deb javob qildilar.

3-bob. Ota-onasi rozi bo‘masa, jihod qilmaydi.

Abdullohibn Amr rivoyat qiladilar: “Birodam Nabi sallallohu alayhi va sallamga: Jihod qilmoqchiman”, – dedi. Janob Rasululloh: “Ota-onang bormi?” –

dedilar.U “Ha” deb aytди. Janob Rasululloh: “(Avval) ota onangning xizmatini qilib, rozi qilgin, so‘ng jihod qilgin!” – dedilar”¹⁶.

11-bob. Qarindoshlariga beoqibat kishining gunohi haqida.

Jubayr Ibn Mut’im Rasululloh sallallohu alayhi va sallamning “Qarindoshlariga oqibatsiz odam jannatga kirmaydi” deganlarini eshitgan ekanlar¹⁷.

24-bob.Yetim boqqan odamning fazilati.

Sahl ibn Sa’d rivoyat qiladilar: “Rasululloh sallallohu alayhi va sallam: “Men va yetimning kafilini olgan odam ikkimiz jannatda yonma-yon yashaymiz” – deb ko‘rsatkich va o‘rta barmoqlarini juft qilib ko‘rsatdilar”¹⁸.

Buyuk mutafakkir va muhaddis Imom al-Buxoriy o‘z asarlarida inson axloqi masalasini keng yoritib bergan. Olim insonni ahloqiy yetuklikka erishmog‘i uchun zarur bo‘lgan fazilatlarni birma-bir sanab o‘tar ekan, har kim saqlanishi lozim bo‘lgan va insonni tubanlik, tanazzul sari tortuvchi illatlarni ham yaqqol ko‘rsatib beradi. Imom al-Buxoriy merosidagi inson ahloqiga oid fikrlarni faqatgina ibodat yoki diniy amallar, deyish xatodir, chunki u sanab o‘tgan fazilatlar umuminsoniy qadriyatlardan bo‘lib, ular butun bashariyat tomonidan tan olingan va har bir inson uchun zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ислом энциклопедияси. – Т.: ЎзМЭ, 2004.
2. Носиров К. IX-X асрларда Ўрта Осиё мутафаккирларининг ахлоқий тарбия хақидаги ғоялари (Ал-Бухорий ва ал-Форобий асарларн мисолида). – Т.: Фан, 2000.
3. Уватов У. Ҳадис илмининг сultonи. – Т.: Имом Бухорий халқaro маркази, 2009.
4. Самарқандий Абу Тоҳирхўжа. Самария. – Т.: Мерос, 1991.

¹⁶ Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy. Al-Jome’ as-sahih. 4-jild. Arabchadan Abdulg’ani Abdulloh tarjimasi. – Toshkent: Qomuslar bosh taxririyati, 1992. – B. 55. www.Ziyouz.com kutubxonasi.

¹⁷ Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy. Al-Jome’ as-sahih. 4-jild. Arabchadan Abdulg’ani Abdulloh tarjimasi. – Toshkent: Qomuslar bosh taxririyati, 1992. – B. 58. www.Ziyouz.com kutubxonasi.

¹⁸ Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy. Al-Jome’ as-sahih. 4-jild. Arabchadan Abdulg’ani Abdulloh tarjimasi. – Toshkent: Qomuslar bosh taxririyati, 1992. – B. 61. www.Ziyouz.com kutubxonasi.

5. Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy. Al-Jome' as-sahih. 4-jild. Arabchadan Abdulg‘ani Abdulloh tarjimasi. – T: Qomuslar bosh taxririysi, 1992.
6. Uvatov U. O‘zbekiston- Buyuk allomalar yurti. – T: Ma’naviyat-Movaraunnahr, 2010.
7. Shamsutdinov R., Karimov Sh., Ubaydulayev O‘. Vatan tarixi. – №1. — Toshkent: Sharq, 2010.

GENDER EQUALITY

Akhadova Madinabonu

Student, 4th year, Faculty of Private Law, Tashkent State University of Law,
Tashkent, Uzbekistan.

Settiyeva Sevara

Student, 4th year, faculty of private law, Tashkent State University of Law,
Tashkent, Uzbekistan.

Rozmetova Asal

Student, 4th year, faculty of private law, Tashkent State University of Law,
Tashkent, Uzbekistan.

Abstract. Description of gender equality as a value of law.

The trend is in the article. The right to differences in the aspect of gender issues in the law is considered. The main components of gender equality are characterized.

Key words: gender, gender equality, human rights, gender symmetry.

Izoh: Gender tengligining huquq qiymati sifatida tavsifi.

Maqlolada tendentsiya mavjud. Qonunda gender masalalarini hisobga olish nuqtai nazaridan farqlanish huquqi ko‘rib chiqiladi. Gender tengligining asosiy tarkibiy qismlari tavsiflanadi.

Kalit so‘zlar: gender, gender tengligi, inson huquqlari, gender simmetriyasi.

*«All people have their dignity and rights
they are born free and equal. They have been given reason and conscience, so
they should treat each other in the spirit of brotherhood».*

Universal Declaration of Human Rights, Article 1

The purpose of the article is to clarify the anthropological approach to understanding gender equality; analysis of the right to differences in the discourse of gender approach in the legal field; describe the components of gender equality; study of gender equality as a legal value. It is known that gender equality is achieved when women and men are given equal conditions, treated equally and have equal opportunities. In turn, this is for women and men allows you to show your ability. In short, "Gender equality" is based on the fact that all people have equal rights and opportunities at home and in society.

Currently, in our country, gender equality, that is, women

and establishing equal rights of men remains an urgent issue. In turn, we will learn the meaning of the term "Gender". It is known that the term "Gender" was introduced into scientific use by American psychologist Stoller in 1968 and means "sex".

Below, we will define the concept of "Gender".

The concept of "gender" represents the social aspects of relations between men and women in all spheres of society's life and activities, including politics, economy, culture, education and science. In other words, the concept of gender does not only represent the interests of women. Perhaps, it means that it is necessary to allow representatives of both sexes to achieve their dreams and goals.

Based on the above, we can draw the following conclusion: "Gender" is a socially used definition for women and men. This concept does not mean the biological characteristics of women and men. On the contrary, the concept of gender is based on the concept of tasks and functions of women and men in society, public and personal life.

One of the requirements of all developed societies is the provision of equal rights for men and women. Uzbekistan was one of the first among Central Asian countries to implement a number of measures to give women equal rights with men. For example, in 1995, Uzbekistan ratified the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (SEDAW). A number of its articles were included in the legislation.

In recent years, the issue of gender equality has risen to the level of state policy in our country. To date, 25 legislative acts have been adopted. The establishment of new structures within the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, such as the Women's and Gender Equality Committee, the Ministry of Neighborhood and Family Support, the Republican Women's Public Council, promotes women's rights and gender equality in Uzbekistan. became the only integrated mechanism of provision.

We can see the "Strategy for achieving gender equality in Uzbekistan until 2030" adopted at the 15th plenary session of the Senate in 2021 as a continuation of the reforms being carried out to ensure women's rights and gender equality in our country. This document is based on the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the Law "On Guarantees of Equal Rights and Opportunities for Women and Men",

It was developed in accordance with the priority tasks of the country's development and the national goals in the field of sustainable development until 2030, as well as other legal documents, defined in the Strategy of Actions for the five priority directions of the development of the Republic of Uzbekistan in 2017-2021. Also, this Strategy helps to fulfill the Beijing Declaration, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination of Women's Rights and the UN Sustainable Development Goals.

It is known that in May 2021, the Senate approved the strategy for achieving gender equality. Adoption of this document was an important stage in the development of gender policy in our country. In the strategy, the state in such directions as providing women with decent work, increasing the level of coverage of our girls with higher education, appointing them to leadership positions, including through the temporary quota system, and supporting low-income and women in need of social protection the important aspects of the activities of the structures for 2021-2030 are reflected. These areas will become priorities in the near future, and the Strategy envisages equal participation of women and men in the implementation of these processes and at all levels of decision-making. Another key feature of the strategy is the prevention of violence and human trafficking.

Summary. One of the main values of law today is the equality of men and women. The implementation of gender equality is not only a requirement of social justice and a necessary component of democracy, but also means approaching the goal of sustainable human development, realizing the possibilities of organizing social relations based on the principles of justice, honesty and tolerance. Gender equality requires a radical new way of thinking that sees development as a process of expanding freedom of choice for both sexes. Gender equality as a right is a crucial step towards the development of a democratic, gender-oriented society.

1. Regulatory and legal documents:

- 1.1. Constitution of the Republic of Uzbekistan (08.12.1992);
- 1.2. Lecture on human development. Uzbekistan. 1999. Tashkent.

2. List of used literature:

- 2.1. Lecture on human development. Uzbekistan. 1999. Tashkent;
- 2.2. Merenkov A.V. Sociology stereotypes. – Yekaterinburg: Izd-vo Ural. Un-ta, 2001, p. 161;
- 2.3. Klesina I.S. Gender socialization. Uchebnoe posobie. S.-Peterburg, izd-vo RGPU im. A.I. Gersena, 1998. p. 19;
- 2.4. Klesina I.S. Gender socialization. Uchebnoe posobie. s. 19;

ODAM SAVDOSI

Axadova Madinabonu Asror qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Settiyeva Sevara Faxriddin qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Rozmetova Asal Anvarzoda

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Izoh: Ushbu qo'llanma keng jamoatchilikni odam savdosi hodisasi haqida ma'lumot berish, shuningdek, bugungi kunda butun dunyo aholisining e'tiborini tobora ko'proq jalg etayotgan ushbu hodisaning rivojlanishining oldini olish va oqibatlarini yumshatish maqsadida tayyorlangan.

Kalit so`zlar: odam savdosi, gender tengligi, inson huquqlari, kamsitish, zo'ravonlik, pullik jinsiy xizmatlar.

Abstract: Three handbooks inform the Council about the phenomenon of human trafficking that is attracting worldwide attention today.

Key words: human trafficking, gender equality, human rights, discrimination, violence, paid sex.

*«Odamlarni qonun bilan emas,
qonun oldida tenglashtirish kerak»*

Boleslav Pashkovskiy

Maqsad. Ushbu qo'llanmaning maqsadi odam savdosi kabi hodisa haqida to'liq ma'lumot berish emas, balki bunday ma'lumotlarni olish mumkin bo'lgan manbalarni ko'rsatishdir. Ushbu qo'llanmaning asosiy maqsadi bo'lajak o'qituvchi va o'qituvchilarga odam savdosi kabi hodisa haqida ko'proq ma'lumot olish imkoniyatini berish, insonlarga nisbatan bunday jinoyatlar sodir etilishining oldini olish va ushbu hodisa qurbanlarini yordam berib normal ijtimoiy hayotga qaytarishdir.

Qo'llanma qiyosiy yondashuvni va odam savdosi muammosini ko'p tarmoqli nuqtai nazardan ko'rib chiqishga tayyorlikni rag'batlantiradi. Muhokama uchun mavzular ham taqdim etilgan, chunki odam savdosi va ekspluatatsiyasi bilan bog'liq ko'plab masalalar hali ham bir yechimga ega emas.

Shunday qilib, bunday savollar ochiqligicha qolmoqda va ularga javoblar jamoatchilik muloqoti jarayonida shakllantirilishi mumkin. Ushbu muammoni o'rganish nafaqat pedagogika sohasida, balki jurnalistikada ham talab qilinishi mumkin, chunki odam savdosi muammosiga bag'ishlangan dasturlar hech qanday muammoga olib kelmasligi juda muhimdir.

Barchamizga ma'lumki, yutrimiz davlat mustaqilligini qo'lga kiritgandan so'ng, O'zbekiston xalqi huquqiy va tarixiy davlat qurishdek vazifani o'z oldiga qo'ydi. Bunday davlatni barpo etish uchun jamiyat hayotini insonparvarlashtirish va demokratlashtirishga, jinsi, millati, mulkiy holati, ijtimoiy mansubligi, mavqeい va boshqalarga qarab kamsitishning har qanday shakliga barham berishga qaratilgan yangi huquqiy tizimni shakllantirish zarurligi maqsad qilib e'tirof etildi. Mustaqillik uchun suveren davlat va uning barcha fuqarolari hayoti barpo etiladigan butun huquqiy bazani tubdan qayta qurish zarurati tug'ilgan va bu borada salmoqli ishlar olib borildi: ko'plab qonun va qarorlar ishlab chiqilib, hayotga tatbiq etildi. Ushbu qonun hujjatlarining barchasi respublikamizning yetuk huquqshunos olimlari va amaliyotchi yuristlari tomonidan chuqur ishlab chiqildi.

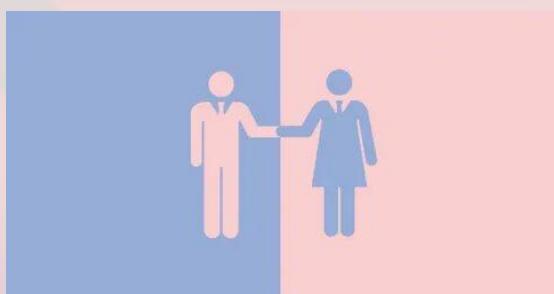
Bugun o'tmishga qaraydigan bo'lsak ancha-muncha ishlar qilingani va ularning natijalarini hozirgi hayotimizda mutloq ko'rishimiz mumkinligiga quvonadi odam. Uyda deyarli hammamiz: «Ey bolam biz ne zamonlarni ko'rmadik, odam ko'chaga

chiqishga cho‘chir edi, o‘girlik, odam savdosi avjiga chiqqan davrlarda yashaganmiz. Kuppa-kunduzi qo‘lingdan yoki bo‘yningdan narsalarni yulib olib ketishardi, kayerga borma dodingni hech kim eshitmas edi. Hozirgi kuningizda shukur kilinglar bolalarim» degan oltinga teng nasihatlarni eshitganmiz. Mustaqillika erishishimiz bilan, davlatdagi zo‘rovonliklarga, tartibsizliklarga butunlay barham berildi deya olmasakda, ammo bu borada ham salmoqli ishlar olib borildi, va bugungi kunga qadar olib borilmoqda, ayniqsa jinoiy harakatlar sezilarli darajada kamaydi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Odam savdosi dunyoning deyarli barcha mamlakatlari va mintaqalariga ta’sir ko‘rsatadi. 2010-2012 yillar davomida 124 mamlakatda odam savdosi qurbanlari aniqlangan va ular orasida 152 shtatdan kelgan odamlar bor edi.

Odam savdosi inson huquqlarining jiddiy buzilishi hisoblanadi. Yurtimizda odam savdosi haqida qonunlar qabul qilish, harakat rejalarini amalga oshirish va aholining xabardorligini oshirish bo‘yicha sezilarli sa’y-harakatlar amalga oshirilgan bo‘lsada, odam savdosi qurbanlari himoyasini ta’minlash uchun shoshilinch chora-tadbirlar ko‘rish zarur. Men mehnat muhojirlarining hayratlanarli va dahshatli munosabati haqidagi hikoyalarni, jumladan, ayol mehnat muhojirlarining zo‘rlangani, kaltaklangani va qynoqqa solingani haqidagi hikoyalarni eshitganman. Shu sababli, ekspluatatsiyaning barcha shakllari uchun odam savdosi uchun jazosiz qolmasligini oldimizga maqsad qilib olishimiz kerak deb hisoblayman.

O‘zbekistonda ichki odam savdosiga qaratilayotgan e’tiborning cheklanganligi va odam savdosidan xabardorlikning cheklanganligi jiddiy tashvish uyg‘otadi. Jinsiy

savdo asosan ko‘rinmas bo‘lib qolmoqda va ayollar va qizlarga nisbatan kamsituvchi munosabatda bo‘lish, jabrlanuvchilarni stigmatizatsiya qilish va kamsituvchi gender stereotiplari, ayniqsa, jinsiy ekspluatatsiya qurbanlariga ta’sir ko‘rsatish, odam savdosining jazosiz qolishiga imkon beradi. Amalda bunday

kamsitish qurbonlarning himoyalanish imkoniyatlarini cheklab, odam savdosining davom etishiga imkon beradi.

Yurtimizda jinsiy ekspluatatsiya maqsadida odam savdosi haqida ogohlilik cheklangan. Gender tengligi choralari, jinsiy va gender asosidagi zo'ravonlik va oiladagi zo'ravonlikka qarshi kurash choralari ayollar va qizlar savdosi xavfini kamaytirishni ta'minlash uchun ko'proq sa'y-harakatlar talab etiladi.

Qashshoqlik, diskriminatsiya, ta'lif va ish bilan ta'minlanish imkoniyati cheklanganligi va ijtimoiy himoyadagi jiddiy bo'shliqlar tufayli qishloq ayollarining aksariyati norasmiy sektorlarda ishlaydi, jumladan, majburiy mehnat va jinsiy ekspluatatsiya uchun odam savdosi xavfiga duch kelishi mumkin. Qolaversa, qolgan erkak muhojirlarning bevalari, ajrashgan ayollar va mehnat muhojirlarining oilalari ham alohida xavf ostida. Gender tengligini mustahkamlash va huquqlarni kengaytirish odam savdosining oldini olishda muhim ahamiyatga egadir.

Shuni aytib o'tish lozimki, odam savdosiga qarshi keng ko'lamdag'i choralar odam savdosining oldini olish, shaxslarni jinoiy javobgarlikka tortish maqsadida qabul qilingan. Odam savdosi uning eng tez-tez uchraydigan qurbonlariga nisbatan zo'ravonlik shaklidir, aksaryat hollarda ayollar va bolalar ularning qurboniga aylanishadi. Odam savdosi noqonuniy tadbirkorlik faoliyatining bir turi, bu uning qurbonlariga chuqr ta'sir ko'rsatadi, ularni psixologik va ularga jismoniy zarar va shikastlanish, shuningdek, xavfli OITS kabi kasalliklar tarqalishining o'chog'idir.

Odam savdosi gender tenglikning yo'qligi bilan bog'liq bo'lib, ham davlatlar ichki muhitida, ham davlatlar o'rtasida ochiq-oydin iqtisodiy tengsizlik, sud tizimining nomutanosibligidan kelib chiqadigan korruptsiya, zaiflik va huquqni muhofaza qilish tizimlari, va davlatlar tomonidan o'z vazifalarini bajara olmaslik o'z fuqarolarini himoya qilish va ta'minlash funktsiyalari ta'sir etuvchi omillardan biridir. Odam savdosining gullab-yashnashi – pullik jinsiy xizmatlarga bo'lgan talabni ortishiga sabab bo'ladi.

Davlatlar maqsadli keng qamrovli tuzilmani qurish choralarini va noqonuniy faoliyatni kamaytirish uchun hushyor bo'lishi kerak va bu borada yurtimizda keng qamro'vli ishlar olib borilmoqda desak mubolag'a bo'lmaydi.

Bugungi kunda, jamiyatimizda inson huquqlarig buzilishi, xususan, o'g'irlash, qullik va odam savdosi kabi dahshatli muammolar nafaqat dolzarb muammo bo'lib qoladi, balki ko'pgina yerlarda keng tarqalmoqda. Shunday ekan, bu salbiy tendentsiyalarga qarshi kurash davlat siyosatida oxirgi o'rinni egallamasligi kerak. Shunday qilib, jinoyat qonunchiligidagi va xalqaro darajada odam savdosi va qul mehnatidan foydalanish jinoyatlari juda batafsil o'rganilgan degan xulosaga kelishimiz mumkin. Biroq, asosan tasniflash masalalari bilan bog'liq ba'zi qarama-qarshiliklar mavjud bo'lib, ular shubhasiz, qonunchilik bilan tartibga solishni talab qiladi. Ushbu harakatlar qonun hujjatlarida ham, yuridik adabiyotlarda ham batafsil tavsiflangan bo'lib, bu jinoyatlarning eng to'liq tasavvurini beradi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, shaxs erkinligi, sha'ni va qadr-qimmatiga tajovuz qiluvchi ushbu jinoyatlar har tomonlama chuqur o'rganilgan bo'lsada, kamchilik va qarama-qarshiliklarni to'g'ridan-to'g'ri bartaraf etish orqali kelgusida qonunlarni takomillashtirish va odam savdosiga qarshi kurashish yo'lidagi harakatlar to'xtab qolmaydi. Qolaversa, odam savdosi uyushgan transmilliy jinoyat bo'lib, unga qarshi ko'plab davlatlar kuchlarini birlashtirmoqda. Odam savdosining, ayniqsa, ayollar va bolalar ekspluatatsiyasining oldini olish bo'yicha samarali chora-tadbirlar sifatida kelib chiqish, tranzit va boradigan mamlakatlarda xalqaro darajada kompleks yondashuv qo'llaniladi. Ushbu hodisaning oldini olishga, aybdorlarni jazolashga va ularning qurbanlarini himoya qilishga, shu jumladan umume'tirof etilgan inson huquqlarini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar tobora kengaymoqda .

1. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.1. Zdravomislova Ye., Temkina A. Sosial'naya konstruksiya gendera i gendernaya sistema Rossii // Gendernoe izmerenie sosial'noy i politicheskoy aktivnosti v perexodniy period. SPb., 1996, 7-betdan keltirilgan;
- 1.2. Gershunskiy B.S. Filosofiya obrazovaniya. M: «Flinta», 1998, s. 29;
- 1.3. Gusinskiy E.N., Turchaninova Yu.I. Vvedenie v filosofiyu obrazovaniya. M.: «Logos», 2000, s.96;

1.4. Husanov O. T. Konstitutsiyaviy huquq: darslik. To‘ldirilgan va qayta ishlangan to‘rtinchi nashr. - Toshkent: Yuridik adabiyotlar publish, 2022. 400 bet. – 3 bet;

2. Elektron manbalar

2.1. “Hetq online” (jurnalist tekshiruvi): www.hetq.am

2.2. “Aravot” gazetası: www.aravot.am

OILAVIY AJRALISHLAR

Axadova Madinabonu Asror qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Settiyeva Sevara Faxriddin qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Rozmetova Asal Anvarzoda

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Izoh: maqola ajralish kabi salbiy hodisaga bag'ishlangan. Bu oilaning jamiyatning asosiy bo'g'inining fojiali parchalanishi sifatida qabul qilinadi. Statistik ma'lumotlar va yurtimizdagi demografik vaziyat asosida zamonaviy oilalarda ajralishlarning asosiy xususiyatlari, sabablari, omillari va ba'zi oqibatlari keltirilgan.

Kalit so'zlar: nikoh, ajralish, onalik kapitali, oila, statistika.

Abstract: the article is devoted to such a negative phenomenon as divorce. It is perceived as a tragic breakdown of the family, the main link of society. Based on statistical data and the demographic situation in our country, the main characteristics, causes, factors and some consequences of divorces in modern families are presented.

Key words: marriage, divorce, maternal capital, statistics.

«Inoq oilada beshik bo`shamas»

O`zbek xalq maqoli

Bir paytlar ajralishlar kamdan-kam uchraydigan va ko‘pchilik tomonidan qoralangan bo‘lsa, endi bu vaqt uzoq o‘tmishda qoldi, har yili yuz minglab oilalar buziladi.

Joriy yilning birinchi choragi va o‘tgan yilning shu davriga oid statistik ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, munosabatlarni qonuniylashtirmoqchi bo‘lganlar kamroq, nikohni buzmoqchi bo‘lganlar esa ko‘p. Nikohlar va ajralishlar soni o‘rtasidagi farq yil sayin qisqarib bormoqda. Zamonaviy jamiyatda fuqarolik nikohi modada. Ammo ko‘p odamlar fuqarolik nikohi er-xotinlarga bir-biriga nisbatan deyarli hech qanday huquq va majburiyatlarni bermasligini hisobga olmaydilar. Nikoh ikki kishi uchun qafasda umrbod qamoq jazosi emas.

Mutaxassislarning fikricha, xozirda har ikkinchi nikoh buzilyabti, o‘n yil oldin har uchinchisi odam ajrashgan edi. O‘sish juda katta - bir yarim baravar! Axir, bu baxtga umidlar uzilgan, begunoh azob chekayotgan baxtsiz bolalar.

Avvalom bor shuni yodda tutish lozimki, nikoh – shaxslararo va jinsiy munosabatlarni tartibga soluvchi eng qadimgi jamoat institutlaridan biri bo‘lib, oila qurish maqsadida er-xotinlar o‘rtasida jamiyat tomonidan tan olingan birlashma bo‘lib, bu nikoh juftligining o‘zaro huquqlari va majburiyatlarini keltirib chiqaradi.

Barchamiz eshitganmizki, o‘tmishda odamlar juda chidamli bo‘lib, turmushiga xos bo‘lgan an’analarga va qadriyatlarga hurmat qilgan holda oilaviy munosabatlarni buzmaslikga harakat qilishgan. Ammo oxirgi yillarda o‘zbek jamiyatida oila tushunchasi o‘z qadrini birmuncha yoqotdi. Bunga sabab nima bo‘lishi mumkin?

Bir necha umumiy sabablarni yozib o‘tamiz. Nikohdan ajralish bo‘yicha sudga da’vo qo‘zg‘atishda asosan er-xotin bir-birlarini tushunib yetmasliklari, oilaviy munosabatlarga qaynota-qaynonalarning aralashishi, er yoki xotinning uzoq yillar xorijiy mamlakatlarga ketib qolganligi, ba’zi hollarda esa xiyonat sabab bo‘lmoqda.

Bugungi kunda bolali er-xotinlarning ajralishi juda keng tarqalgan bo‘lib, kunma kun o‘sib kelmoqda. Bu haqiqat nafaqat bolalarga, balki ota-onalarning o‘zlariga ham salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Veselin Georgiyev ta’kidlaganidek: «Ajralishdan keyin aybdorlar yo‘q, qurbanlar bor». Shu iqtibosdan shuni tushunsak bo‘ladiki oilaviy ajralishlar bolalarni ota yoki ona mehridan mahrum bo‘lishiga sabab bo‘ladi.

Bu esa hayoti davomida bolalarda psixologik buzilishlar paydo bo‘lishi, shaxsiy munosabatlarga zarar yetkazish, aybdorlik tuyg‘usini yaratish, salbiy xattiharakatlarga taqlid qilish, giyohvand moddalarni iste’mol qilish, stressni qo‘zg‘atish yoki rivojlanishida regressiya natijalariga olib kelishi mumkin.

Shunday qilib ajralish – bu o‘ta og‘ir holatlarda qo‘llaniladigan chora, chunki ajralishgacha har-hil munozaralar bo‘ladi, shu bosqichlardan so‘ng ajralishga ariza berishadi. Afsuski, bizning jamiyatimizda odamlar oila qurishga shoshilishadi va ko‘plab kulgili stereotiplar tomonidan boshqariladi. Masalan, ba’zi qizlar 25 yoshga to‘lgunga qadar turmush qurmasam qari qiz bo‘lib qolaman deb qo‘rqishadi. Shu sababli, qizlar turmush qurishga, farzand ko‘rishga shoshilishadi. Bu juda yoqimsiz oqibatlarga olib keladi. Bir so‘z bilan aytganda ajralish – bu tirik turmush o‘rtoqlar o‘rtasidagi haqiqiy nikohni rasmiy ravishda bekor qilish. Ajrashish uchun arizani fuqarolik sudiga berish lozim. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 41 moddasiga ko‘ra: «Agar sud er va xotinning bundan buyon birgalikda yashashiga va oilani saqlab qolishga imkoniyat yo‘q deb topsa, ularni nikohdan ajratadi».

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 40 moddasiga ko‘ra, nikohdan ajratish to‘g‘risidagi ishlar sud tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksida da’vo ishlarini hal qilish uchun belgilangan tartibda ko‘rib chiqiladi. Sud ishning ko‘rilishini keyinga qoldirib, er-xotinga yarashish uchun olti oygacha muhlat tayinlashga haqli. Sud er-xotinga yarashish uchun muhlat tayinlab, ishning ko‘rilishini keyinga qoldirgan taqdirda, er-xotining birga yashash joyidagi fuqarolar yig‘inining yarashtirish komissiyasini, agar ular birga yashamayotgan bo‘lsa, har birining yashash joyidagi fuqarolar yig‘inining yarashtirish komissiyasini er-xotinni yarashtirish bo‘yicha tegishli choralar ko‘rish uchun uch kundan kechiktirmasdan yozma ravishda xabardor qilishi kerak.

Shuni alohida ta’kidlab o‘tishimiz kerakki, sud tomonidan nikohdan ajratish haqidagi ishlarni ko‘rishda har bitta oilani saqlab qolish choralarini ko‘rish maqsadida taraflarga yarashishlari uchun muddat berish haqida ajrim chiqarilib,

ushbu ajrim ijro qilish uchun tuman mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash bo'limi hamda tegishli mahalla fuqarolar yig'inlari raislariga yuboriladi. Umumlashtirib aytganda, yarashish komissiyasining asosiy maqsadlari bu fuqarolarning oilada va mahallalarda tinch-osoyishta, hamjihatlikda yashashiga ko'maklashish, oilaviy nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, yosh avlodni sog'lom va barkamol etib tarbiyalash, aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzini milliy va ma'naviy qadriyatlarimizga tayangan holda keng targ'ib etish orqali ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashga ko'maklashishdan iborat bo'ladi.

Bundan tashqari, mahalla fuqarolar yig'inlaridagi oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash komissiyasining xulosasi sud uchun ishni mazmunan hal etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday bo'lsada, hanuzgacha tumandagi ayrim mahalla fuqarolar yig'inlari tomonidan taraflarni yarashtirish bo'yicha zarur chora-tadbirlarni amalga oshirish va bu ishlarning natijalari bo'yicha komissiyaning yakuniy xulosasini sudga taqdim etishda xato va kamchiliklarga yo'l qo'yilmoqda. Sud tomonidan mahallalarda bir necha bor tushuntirish ishlari olib borilganiga qaramasdan, sudning ajrimlari nomigagina muhokama qilinayotganligi, ushbu ajrimlar ortida oila va bolalarning keyingi taqdiri tursada, ular bo'yicha asossiz xulosa qilish va ayrim hollarda umumiyoq so'zlar bilan sudga javob qaytarish holatlari davom etmoqda.

E'tirof etish mumkinki, ajralish hamma uchun foydali bo'lgan holatlar mavjud. Bularga, birinchi navbatda, muammoli oilalarda yuzaga keladigan vaziyatlar kiradi. Masalan, agar turmush o'rtoqlardan biri spirtli ichimliklarni, giyohvand moddalarni suiiste'mol qilsa, turmush o'rtog'iga, bolalariga zo'ravonlik qilsa, kaltaklasi, ajralish nafaqat nikoh uchun javobgarlikni qonuniy ravishda olib tashlash, balki o'z va bolasining hayotini saqlab qoladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, bugungi kunda ajralishlar soni ko'payib bormoqda. 2022 yilning 26 iyul kuni O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika tomonidan chiqqan ma'lumotlarga ko'ra, 2022 yilning birinchi yarmida O'zbekistonda 24 572 ajrashish uchun ariza bergen. Toshkent, ajralish bo'yicha yetakchi mintaqalarga aylandi. Ikkinci o'rinda, Samarqand viloyati, uchinchi o'rinda Toshkent viloyati.

Agar o‘tgan yillarga nazar solsak, bu statistikadagi sonlar yildan yilga oshaverishini ko‘rishimiz mumkin.

Xulosa. Shulardan kelib chiqib aytish mumkinki, nikohdan ajrashish haqida ariza bilan sudga murojaat etgan har bir oilani yarashtirish va uni saqlab qolish uchun eng avvalo ularning ota-onalari, mahalla fuqarolar yig‘ini oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash komissiyasi, tuman mahalla va oilani qo‘llab-quvvatlash bo‘limi hamda mahalla faollari bilan hamkorlikda ish olib borish oilalarni saqlab qolishda katta samara berishi hech kimga sir emas. Oilaviy hayot, albatta, qiyinchiliklarning mavjudligini istisno qilmaydi, shu bois xam ularni birgalikda hal qilish mumkin va hatto kerakdir.

1. Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- 1.1. Toriya J. N. Musulmon huquqi bo‘yicha nikoh va ajralish // Gumanitar va tabiiy fanlarning dolzarb muammolari. 2010. № 12. S. 304-308.
- 1.2. Katta izohli sotsiologik lug'at (Kollinz). 1-jild (A-O): trans. ingliz tilidan. Moskva: Veche, ACT, 1999 yil. Gershunskiy B.S. Filosofiya obrazovaniya. M: «Flinta», 1998, s. 29;
- 1.3. Oilaviy muammolarni hal qilishda yordam berish. [Elektron resurs]: Ajralish sabablari:

2. Elektron manbalar

- 2.1. <https://daryo.uz/2022/05/06/ozbekistonda-2022-yilning-birinchi-choragida-nikohdan-ajralish-holatlari-eng-kop-qayd-etilgan-hudud-malum-qilindi/>

ERTA NIKOH

Axadova Madinabonu Asror qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Settiyeva Sevara Faxriddin qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Rozmetova Asal Anvarzoda

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Izoh: Ushbu maqolada erta turmush qurish tendentsiyalari va erta nikoh bilan bog'liq omillar demografik va salomatlik tadqiqoti ma'lumotlari asosida tahlil qilinadi. Logistik regressiya tahlilidan foydalangan holda ayollarning ta'lif darajasi, bolalik davridagi yashash joyi, mintaqa va turmush o'rtoq'i yoshidagi farq kabi tushuntirishlar yoritib berilgan. Ayollar bilimini oshirish va hayotning barcha jabhalarida gender tengligiga erishish muhim qadamlar sifatida namoyon bo'lib erta turmush qurish muammosini hal qilish va yosh nikohga barham berish tendentsiyalari ko`rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: nikoh, erta turmush, erta turmush tendentsiyasi, yosh nikoh

Abstract: This article analyzes trends in early marriage and factors associated with early marriage based on demographic and health survey data. Explanations such as women's level of education, childhood residence, region, and difference in spouse's age were explored using logistic regression analysis. Increasing women's education and achieving gender equality in all aspects of life are seen as important steps to solve the problem of early marriage and the trends to end early marriage are considered.

Key words: marriage, early marriage, early marriage trends, young marriage

«Oila – hayotning abadiyligini,
avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan,
muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan,
shu bilan birga, kelajak nasllar qanday inson bo'lib yetishishiga
bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'idir.»

Islom Karimov

Erta turmush qurish, asosan qizlar duch keladigan muammo hisoblanib ayollar hayotida tengsizlik va kamsitishlarga olib keladi.

Oila – bu qon-qarindoshlik rishtalari bilan o'zaro bog'liq insonlarning kichik bir ijtimoiy guruhidir. U jamiyatning asosi hisoblanadi. Oilaning bosh vazifalari – bu aholini ko'paytirish va farzandlarni tarbiyalashdir. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining 63-moddasiga ko'ra: «Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga ega. Nikoh tomonlarning ixtiyoriy roziliği va teng huquqliligiga asoslanadi».

Respublikamizda oilaviy huquqning asosiy manbai bu Oila kodeksidir. U 1998 yil 30 aprelda Oliy Majlisning sessiyasida qabul qilingan va 1 sentabrdan boshlab kuchga kirgan. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksiga oilaviy munosabatlarda fuqarolarning teng huquqliligini belgilovchi maxsus modda kiritilgan. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 3-moddasiga ko'ra: «Barcha fuqarolar oilaviy munosabatlarda teng huquqqa egadirlar. Nikoh tuzish chog'ida jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeい hamda boshqa holatlarga qarab, huquqlarni muayyan tarzda bevosita yoki bilvosita cheklashga, bevosita yoki bilvosita afzalliklar belgilashga hamda oilaviy munosabatlarga aralashishga yo'l qo'yilmaydi».

Barchamizga ma'lumki, oila qurish inson hayotidagi eng mas'uliyatli ishlardandir. Yangi oila nikoh bilan barpo bo'ladi. Mutaxassislarning fikricha, yigit-qizlarning turmush qurish yoshi oila mustahkamligiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biridir. Afsuski, ayrim ota-onalar ko'pincha farzandining kelajak taqdiri, baxt-saodati haqida o'ylamay, hali balog'at yoshiga yetmagan qizini uzatish yoki

qarindoshimning qizi begona bo‘lmasin, deb o‘g‘il uylantirish taraddudiga tushadi. Buning oqibatida qizlarni o‘n olti, hatto undan kichik yoshda turmushga uzatib yuborish hollari uchrab turadi. Shuni alohida ta’kidlab o‘tishimiz kerakki, bu ko‘p hollarda bo‘lg‘usi onaning salomatligi va ruhiyatiga, qolaversa, yosh oilaning mustahkamligi, tug‘ilajak farzandning sog‘lomligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Sog‘lom farzandni tarbiyalash, har bir ota-onaning orzusidir. Shunday ekan, hali o‘zi bola bo‘lgan farzandlarimizni turmushga berish yoxud uylantirish natijasida ularga nafaqat jismoniy, balki ma’naviy jihatdan ham juda katta zarar yetkazib qo‘yishimiz mumkin.

Oila muqaddas dargoh. Har bir turmush qurgan inson uni asrab-avaylashi lozim. Ba’zi insonlar Islom dini qizlarni barvaqt uzatishga chaqiradi, degan noto‘g‘ri tushunchada yuradilar. Bu – asossiz gap. Islomda hali balog‘atga yetmagan, turmushga tayyor bolmagan o‘smir qizlarni uzatish yoki nikohlash lozim, degan gap yo‘q. Hatto balog‘atga yetgan, jismoniy tarafdan turmushga tayyor yigit, agar oilani boqa olmasa, uning uylanishi shart emasligi aytildi.

Ta’kidlash kerakki, bugungi kunda shifokorlar 16-17 yoshli qizlar turmushga tayyor emasligi, homiladorlik va tug‘ruq holatida qiynalib qolayotganini aytib, ularni 19-20 yoshlarda turmushga berishni, yigitlarga esa 20-22 yoshlarda uylanishni tavsiya qilishmoqda. Sog‘lom farzandni tarbiyalash, har bir ota-onaning orzusidir. Shunday ekan, hali o‘zi bola bo‘lgan farzandlarimizni turmushga berish yoxud uylantirish natijasida ularga nafaqat jismoniy, balki ma’naviy jihatdan ham juda katta zarar yetkazib qo‘yishimiz mumkin.

Yigit-qizlarning turmush qurishlarida yosh belgilanishiga sabab, aynan shu yoshlarda ular ham jismonan, ham ruhan oila qurishga tayyor, hayotda o‘z o‘rniga ega bolgan, oila deb atalmish buyuk maskanni nima ekanligini tushunib yetgan bo‘ladi. Erta turmush qurishni 18 yoshdan kichik yoshdagи qizlarni turmushga chiqishini tushunsak bo‘ladi. Hozirda qizlarni erta turmushga chiqishiga qarshi kurashlar bolmoqda. Joylarda ota-onalarga va qizlarni o‘zlariga tushuntirish ishlari olib borilmoqda.

Erta turmush qurishning oldini olish maqsadida barchamiz bir tanu, bir jon bo‘lib harakat qilishimiz lozim. Jamiyatda erta turmush qurishning oz bo‘lsada oldini

olsak, yurtimiz ko‘zlagan maqsadlariga erishishi osonlashadi. Axir, davlatimizga ham sog‘lom ona va bolalar kerak.

3. Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

3.1. L.M. Maselko, J. va Schuler, SR (2007). Ayollar ta'limi va vaqtKeyingi avlodda nikoh va farzand ko‘rish: qishloqdan olingan dalillarBangladesh. Oilani rejalashtirish bo‘yicha tadqiqotlar , 38 (2), 101-112.Caldwell, BK (2005).

3.2. Janubiy Osiyoda ayollarning turmush qurish yoshiga ta'sir qiluvchi omillar. Qog'ozuchun Xalqaro ittifoqning XXV xalqaro konferensiyasida taqdim etilganAholini ilmiy o‘rganishToriya J. N. Musulmon huquqi bo‘yicha nikoh va ajralish // Gumanitar va tabiiy fanlarning dolzarb muammolari. 2010. No 12. S. 304-308.

4. Elektron manbalar

1. <https://qalampir.uz/uz/news/uzbekistonda-oila-k-urish-uchun-eng-ommalashgan-yesh-ma-lum-buldi-62941>

GENDER TENGLIK

Axadova Madinabonu Asror qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Settiyeva Sevara Faxriddin qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Rozmetova Asal Anvarzoda

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Izoh: Gender tengligining huquq qiymati sifatida tavsifi.

Maqlolada tendentsiya mavjud. Qonunda gender masalalarini hisobga olish nuqtai nazaridan farqlanish huquqi ko‘rib chiqiladi. Gender tengligining asosiy tarkibiy qismlari tavsiflanadi.

Kalit so‘zlar: gender, gender tengligi, inson huquqlari, gender simmetriyasi.

Abstract. Description of gender equality as a value of law.

The trend is in the article. The right to differences in the aspect of taking into account gender issues in the law is considered. The main components of gender equality are characterized.

Key words: gender, gender equality, human rights, gender symmetry.

«Hamma odamlar o‘z qadr-qimmati hamda huquqlarida erkin va teng bo‘lib tug‘iladilar. Ularga aql va vijdon ato qilingan, binobarin bir-birlariga nisbatan birodarlik ruhida munosabatda bo‘lishlari kerak.»

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1-modda

Maqolaning maqsadi - gender tengligini tushunishga antropologik yondashuvni oydinlashtirish; huquqiy sohada gender yondashuvi nutqidagi farqlarga bo‘lgan huquqni tahlil qilish; gender tengligining tarkibiy qismlarini tavsiflash; gender tengligini qonun qadriyati sifatida o‘rganish. Ma’lumki, ayollar va erkaklarga teng sharoit yaratilsa, teng munosabatga kirishilsa hamda teng imkoniyatlarga ega bo‘lganda gender tengligiga erishiladi. O‘z navbatida, bu ayollar va erkaklarga o‘z qobiliyatini ko‘rsatish imkonini beradi. Xulosa qilib aytganda, «Gender tengligi» – barcha insonlarning uyda hamda jamiyatda teng huquqlar va imkoniyatlarga ega bo‘lishiga asoslanadi.

Hozirgi kunda mamlakatimizda, gender tenglik, ya’ni ayollar va erkaklarning teng huquqliligini tashkil etish dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. O‘z navbatida, «Gender» atamasining ma’nosini bilib olamiz. Ma’lumki, «Gender» atamasi 1968-yilda amerikalik psixolog olim Stoller tomonidan ilmiy iste’molga kiritilgan bo‘lib, «jins» ma’nosini bildiradi.

Quyida, «Gender» tushunchasiga ta’rif berib o’tamiz.

«Gender» tushunchasi xotin-qizlar va erkaklar o‘rtasidagi munosabatlarning jamiyat hayoti va faoliyatining barcha sohalarida, shu jumladan, siyosat, iqtisodiyot, madaniyat, ta’lim hamda ilm-fan sohalarida namoyon bo‘ladigan ijtimoiy jihatlarni ifodalaydi. Boshqacha qilib aytganda, gender tushunchasi faqat ayollar manfaatlarini ifodalamaydi. Balki, har ikki jins vakillarining o‘z orzu va maqsadlariga yetishishi uchun imkon berish kerakligini anglatadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib shunday xulosa chiqarish mumkin: «Gender» bu – ayollar va erkaklar uchun ijtimoiy jihatdan qo‘llaniladigan ta’rif. Ushbu tushunchada ayol va erkaklarning biologik xususiyatlari nazarda tutilmaydi. Aksincha gender tushunchasi negizida jamiyat, jamoat va shaxsiy hayotda ayollar va erkaklarga tegishli vazifalar, funksiyalarning konsepsiysi yotadi.

Barcha rivojlangan jamiyatning talablaridan biri bu erkak va ayol huquqlari tengligining ta'minlanishidadir. O'zbekiston, Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida birinchilardan bo'lib xotin-qizlarga erkaklar bilan teng huquqlar berilishi borasida qator tadbirlarni amalga oshirdi. Misol uchun, 1995-yilda O'zbekiston xotin-qizlar huquqlari kamsitilishining barcha shakllariga barham berish to'g'risida konvensiyani (SEDAW) ratifikatsiya qildi. Uning qator moddalarini qonunchilikka kiritildi¹⁹.

Yurtimizda so'nggi yillarda gender tenglik masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Bugungi kunga kelib sohaga oid 25 ta qonun hujjatlari qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati tarkibida Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi, Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi, Respublika xotin-qizlar jamoatchilik kengashi kabi yangi tuzilmalarning tashkil etilishi O'zbekistonda ayollar huquqlari, gender tengligini ta'minlashning yagona yaxlit mexanizmiga aylandi.

Davlatimizda ayollarning huquqlari va gender tengligini ta'minlash borasida olib borilayotgan islohotlarning davomi sifatida 2021 yilda bo'lib o'tgan Senatning XV yalpi majlisida qabul qilingan «O'zbekistonda 2030 yilga qadar gender tenglikka erishish strategiyasi» ni ko'rishimiz mumkin. Ushbu hujjat O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi, «Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida» gi qonuni, 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan mamlakatni rivojlantirishning ustuvor vazifalari hamda 2030 yilgacha bo'lган davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsadlar va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq ishlab chiqilgan. Shuningdek, mazkur Strategiya Pekin Deklarasiyasi, Xotin-qizlar huquqlari kamsitilishining barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi Konvensiya hamda BMT ning Barqaror rivojlanish maqsadlarini bajarishga ko'maklashadi.

Ma'lumki, 2021-yil may oyida Senat Gender tenglikka erishish strategiyasini tasdiqladi. Ushbu hujjatning qabul qilinishi davlatimizda gender siyosatini rivojlantirishda muhim bosqich bo'ldi. Strategiyada xotin-qizlarni munosib ish bilan

¹⁹ Inson rivojlanishi to'g'risida ma'ruza. O'zbekiston. 1999. Toshkent.

ta'minlash, qizlarimizni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini oshirish, ularni rahbarlik lavozimlariga, shu jumladan, vaqtinchalik kvota tizimi orqali ko'rsatish, kam ta'minlangan va ijtimoiy himoyaga muhtoj ayollarni qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlarda davlat tuzilmalari faoliyatining 2021-2030-yillarga mo'ljallangan muhim jihatlari aks ettirilgan. Bu yo'nalishlar yaqin istiqbolda ustuvor yo'nalishlarga aylanadi, Strategiyada esa ushbu jarayonlarni amalga oshirishda, qarorlar qabul qilishning barcha darajalarida ayollar va erkaklarning teng ishtiroki nazarda tutilmoqda. Strategyaning yana bir asosiy xususiyati – zo'ravonlik va odam savdosining oldini olishdir.

Xulosa. Bugungi kunda huquqning asosiy qadriyatlaridan biri erkaklar va ayollar tengligidir. Gender tengligini joriy etish nafaqat ijtimoiy adolat talabi va demokratiyaning zaruriy tarkibiy qismi, balki insonning barqaror rivojlanishi maqsadiga yaqinlashish, ijtimoiy munosabatlarni adolat, halollik va bag'rikenglik tamoyillari asosida tashkil etish imkoniyatlarini amalga oshirishdir. Gender tengligi rivojlanishni har ikki jins vakillari uchun tanlash erkinligini kengaytirish jarayoni sifatida ko'radigan tubdan yangi fikrlashni talab qiladi. Gender tengligi huquq qadriyati sifatida demokratik, genderga yo'naltirilgan jamiyatni rivojlantirish yo'lidagi hal qiluvchi qadamdir.

1. Normativ-huquqiy hujjatlar:

- 1.1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (08.12.1992 yil);
- 1.2. Inson rivojlanishi to'g'risida ma'ruza. O'zbekiston. 1999. Toshkent.

2. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 2.1. Inson rivojlanishi to'g'risida ma'ruza. O'zbekiston. 1999. Toshkent;
- 2.2. Merenkov A.V. Sosiologiya stereotipov. – Yekaterinburg: Izd-vo Ural. Un-ta, 2001, s. 161;
- 2.3. Klesina I.S. Gendernaya sosializasiya. Uchebnoe posobie. S.-Peterburg, izd-vo RGPU im. A.I. Gersena, 1998. s. 19;
- 2.4. Klesina I.S. Gendernaya sosializasiya. Uchebnoe posobie. s. 19;

MEHNAT MUNOSABATLARIDA KAMSITISHLARNI TAQIQLASH

Axadova Madinabonu Asror qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Settiyeva Sevara Faxriddin qizi

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Rozmetova Asal Anvarzoda

Talaba, 4-kurs, xususiy huquq fakulteti, Toshkent davlat yuridik universiteti,
Toshkent.

Izoh: Maqolada ayollar mehnatini huquqiy tartibga solishning "diskriminatsiya" va "differensiatsiya" tushunchalarini chegaralashning huquqiy asoslari ko'rib chiqiladi; kamsitilish mezonlari va ushbu toifadagi shaxslarni farqlash asoslari tahlili amalga oshiriladi. Mehnat munosabatlari sohasida jinsi bo'yicha kamsitishlarni taqiqlash bo'yicha ham xalqaro, ham milliy yondashuvlar yoritilgan.

Diskriminatsiyani taqiqlash va ishga kirish, ish haqi darajasi va boshqalar o'rtasidagi bog'liqliklar ochib berildi, qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha alohida tavsiyalar berildi. Xulosalar, statistik ma'lumotlar va xorijiy qonunchilik amaliyotidan olingan misollar bilan tasvirlangan.

Kalit so`zlar: ish joyida kamsitish, ish beruvchi va hodimlar o'rtasidagi munosabat.

Abstract: The article examines the legal basis for limiting the concepts of "discrimination" and "differentiation" in the legal regulation of women's work; the criteria of discrimination and the basis for distinguishing persons of this category are analyzed. Both international and national approaches to the prohibition of gender discrimination in the field of labor relations are covered.

The connections between the prohibition of discrimination and access to work, the level of wages, etc., were revealed, and special recommendations were made to improve the legislation. The conclusions are illustrated with statistical data and examples from foreign legal practice.

Key words: discrimination in the workplace, relationship between employer and employees.

Maqsad. Ushbu tadqiqotning maqsadi mehnat va ular bilan bevosita bog'liq bo'lgan boshqa munosabatlarni huquqiy tartibga solishning asosiy tamoyillaridan biri sifatida kamsitishni taqiqlash mazmuni va ahamiyatini aniqlash, amaldagi mehnat qonunchiligini qo'llash amaliyotini tahlil qilishdir. Mehnat sohasida kamsitishlarni taqiqlash talabini amalga oshirish nuqtai nazaridan, kamsitishlarga qarshi kurashish va fuqarolarning mehnat huquqlarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha takliflarni asoslash. Shu bilan birga, maqola mehnat huquqining barcha institutlari normalarini tahlil qilishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ymadi, asosiy e'tibor kamsitishni taqiqlash tamoyilini amalga oshirishga va mehnatga kirish huquqi sohalarida uning kafolatlariga qaratildi, shu jumladan ish haqini tartibga solish borasida ham.

Ushbu maqsadga erishish uchun muallif quyidagi vazifalarni hal qilishga harakat qildi:

"kamsitish" tushunchasining nazariy va tarixiy asoslari, "tenglik" tushunchalari prizmasidan ko'rib chiqish;

xalqaro va konstitutsiyaviy huquqiy jihatlar nuqtai nazaridan kamsitishni taqiqlashning zamonaviy xususiyatlarini printsip sifatida aniqlash;

tenglik va teng huquqlarni ta'minlashning huquqiy vositalarini aniqlash;

kamsitishdan himoya qilishning huquqiy kafolatlarini, ularning zamonaviy sharoitlarda yetarliligi va samaradorligini tahlil qilish;

mehnat sohasida kamsitilgan fuqarolarning mehnat huquqlarini himoya qilish bilan bog'liq muammolarni o'rganish;

amaldagi qonunchilik va kamsitishlarga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha takliflar kiritish.

Nazariy asosi, metodologiyasi Ish joyidagi gender tengligining maqsadi – ayollar va erkaklar uchun keng miqyosda teng imkoniyatlar va natijalarga erishishdir. Ish joyidagi gender tengligiga odamlar jinsidan qat’i nazar teng mukofotlar, resurslar va imkoniyatlardan foydalanishlari mumkin bo‘lganda erishiladi.

Bular, quyidagilarni talab qiladi:

- Teng yoki taqqoslanadigan qiymatdagi ish haqini ta’minlash uchun ish joylari
- Xotin-qizlarning mehnatda to‘liq va teng ishtirok etishi yo‘lidagi to‘siqlarni bartaraf etish
- Jinsdan qat’i nazar, barcha kasblar va sohalarga, shu jumladan yetakchilik rollariga kirish;
- Gender asosida, xususan, oila va g‘amxo‘rlik majburiyatlari bo‘yicha kamsitishlarga barham berish.

Nima uchun ish joyidagi gender tengligi muhim?

Gender tengligiga erishish ish joylari uchun nafaqat «Adolatli» va «To‘g‘ri ish» ekanligi, balki mamlakatning umumiyligi iqtisodiy ko‘rsatkichlari bilan bog‘liqligi uchun ham muhimdir. Ish joyidagi gender tengligi quyidagilar bilan bog‘liq:

- Milliy mahsuldorlikni oshirish va iqtisodiy o‘sish;
- Tashkiliy samaradorlikni oshirish;
- Kompaniyalarning iste’dodlarni jalb qilish va xodimlarni saqlab qolish qobiliyatini oshirish;
- Tashkiliy obro‘ning ortishi.

«Diskriminatsiya» so‘zi ko‘pincha har kuni ma’lum bir sababga ko‘ra adolatsiz munosabatda bo‘lishni tasvirlash uchun ishlatiladi. Ba’zi davlatlarda, masalan Buyuk Britaniyada to‘qqizta himoyalangan xususiyat mavjud bo‘lib, ular 2010 yildagi Tenglik to‘g‘risidagi qonunda belgilangan. Noqonuniy kamsitish uchun da’vo qo‘zg‘atishi uchun ishchilar uchun minimal ish stoji talab qilinmaydi. Ish beruvchilar uchun bu kamsitish to‘g‘risidagi da’vo ish bo‘yicha e’longa nisbatan, ish davomida,

sobiq xodimlar uchun ish joyi haqidagi ma'lumotnomalargacha va undan tashqarida berilishi mumkinligini anglatadi.

Quyida, biz himoyalangan xususiyatlarni va kamsitishning to'rtta asosiy turini tanishtiramiz, bu sizga ish beruvchi sifatida qanday qilib birinchi navbatda kamsitishning oldini olishni yaxshiroq ko'rib tushunishga yordam beradi. [Biz, shuningdek, qachon kamsitish qonuniy bo'lishi mumkinligini](#) qisqacha ko'rib chiqamiz. Yuqorida aytib o'tganimizdek, Buyuk Britaniya 2010 yildagi Tenglik to'g'risidagi qonunda belgilangan 9 ta himoyalangan xususiyatga ega.

Bular:

1. Yosh;
2. Nogironlik;
3. Din yoki e'tiqod;
4. Jinsiy orientatsiya.

Ish beruvchilar ham, xodimlar ham ish bilan bog'liq kamsitish harakatlari uchun javobgar bo'lishi mumkin. Yani, bu kamsitish to'g'risidagi da'vo ish beruvchiga (tashkilot sifatida) qo'yilishi mumkinligini anglatadi, lekin bu da'volar shaxslarga nisbatan ham qo'llanilishi mumkin. Ba'zida ish beruvchilar o'z xodimlarining xattiharakatlari uchun javobgar bo'lishi mumkin, garchi ish beruvchining o'zi hech kimni kamsitishni maqsad qilmagan bo'lsa ham. Agar ish beruvchi birinchi navbatda kamsitishning oldini olish uchun barcha oqilona choralarini ko'rganligini ko'rsatsa, javobgarlikdan qochish mumkin.

Kamsitish to'g'risidagi da'volar, «His-tuyg'ularga shikast yetkazish» uchun da'vo qilish ehtimoli tufayli, sudya belgilashi mumkin bo'lgan miqdorda texnik jihatdan cheksizdir. Ushbu turdag'i mukofot deyarli har doim kamsitish to'g'risida muvaffaqiyatli da'vo qilinganida beriladi. Jiddiylik darajasiga qarab qancha mukofot olish kerakligini ko'rsatadigan pastki, o'rta va yuqori guruh mavjud.

Ma'lumki, kamsitishning 4 asosiy turi mavjud:

- To'g'ridan-to'g'ri diskriminatsiya;
- Ma'joziy diskriminatsiya;
- Bezarilik;

- Qurbanlik.

1) *To‘g‘ridan-to‘g‘ri diskriminatsiya.* To‘g‘ridan-to‘g‘ri diskriminatsiyaning uch xil turi mavjud. To‘g‘ridan-to‘g‘ri diskriminatsiya quyidagi sabablarga ko‘ra shaxsga nisbatan kamroq munosabatda bo‘lganda yuzaga keladi:

- Ularga ega bo‘lgan himoyalangan xususiyat. Bu oddiy to‘g‘ridan-to‘g‘ri diskriminatsiya. Bu to‘g‘ridan-to‘g‘ri kamsitishning yagona turi bo‘lib, u qonuniy bo‘lishi mumkin, ammo agar u «Ob’ektiv asosli» bo‘lsa;

- Ular bilan bog‘langan (masalan, ularning oila a’zosi yoki hamkasbi) ega bo‘lgan himoyalangan xususiyat. Bu assotsiatsiya tomonidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri kamsitishdir.

- Idrok to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri bo‘lishidan qat’i nazar, ular himoyalangan xususiyatga ega deb hisoblanadi. Bu idrok bilan bevosita kamsitishdir.

Odatda qasddan qilingan harakat yoki istisno bo‘lsada, to‘g‘ridan-to‘g‘ri kamsitish qasddan bo‘lishi shart emas. Bu shuni anglatadiki, agar kamsitish tasodifan sodir bo‘lsa ham, da’vo muvaffaqiyatli bo‘lishi mumkin.

2) *Ma’jозија diskriminatsiya.* Bu turdagи kamsitish odatda to‘g‘ridan-to‘g‘ri diskriminatsiyaga qaraganda unchalik aniq emas va odatda ko‘zda tutilmagan. Umuman olganda, bu har bir kishiga tegishli bo‘lgan qandaydir qoida yoki reja o‘rnatilganda sodir bo‘ladi.

3) *Bezorilik.* Ta’qib qilish – himoyalangan xususiyat bilan bog‘liq bo‘lgan «Keraksiz xatti-harakatlar». Bu shaxsning qadr-qimmatini buzish yoki ular uchun qo‘rqtish, dushmanlik, kamsituvchi yoki haqoratli muhit yaratish maqsadi yoki ta’siriga ega bo‘ladi. Bezorilik, taxalluslar, g‘iybat, tajovuzkor yoki nomaqbul savollar va sharhlar bezovtalanishga olib kelishi mumkin. Biror kishini istisno qilish (ularni yig‘ilish yoki tadbirlarga taklif qilmaslik) ham talablarga javob berishi mumkin. Bu xatti-harakat xafa qilish uchun mo‘ljallanmagan yoki «Masxarabozlik» bo‘lgan deb aytish himoya emas. Ta’qib qilishda jabrlanuvchining xatti-harakatni qanday ko‘rishi bezovta qiluvchining buni qanday ko‘rishidan muhimroqdir. Bunday xatti-harakatning guvohi bo‘lgan kishi, agar u ish joyidagi qadr-qimmatiga salbiy

ta'sir ko'rsatgan bo'lsa, ta'qib qilingan hamkasbi kabi xususiyatga ega bo'lmasa ham, ta'qib qilishni da'vo qilishi mumkin.

4) *Qurbanlik*. Jabrlanganlik, xodim quyidagi ishlardan birini vijdonan qilgani (yoki qilishi mumkinligiga shubha qilinganligi sababli) «Zarar» olganida yuzaga keladi:

- Diskriminatsiya haqida da'vo qiling;
- Diskriminatsiya haqida shikoyatni qo'llab-quvvatlang;
- Kamsitilish to'g'risidagi shikoyatga oid dalillarni keltiring;
- Tenglik yoki kamsitish haqida shikoyat qiling.

Xulosa. Xulosa qilib, men ba'zi fikrlarga e'tibor qaratmoqchiman. Huquq va erkinliklar, imkoniyatlar va muomalalarning tengligi mehnat qonunchiligining zamonaviy talabi bo'lib, bunga fuqarolarning ushbu sohadagi huquqiy ongini shakllantirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar majmuasini va chora-tadbirlarni takomillashtirish orqali erishish kerak.

Kamsitishni taqiqlash tamoyili xalqaro va milliy huquqda o'z ifodasini topgan ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning umumiy asosiy printsipidir. Tenglik tamoyilining hosilasi bo'lib, kamsitishlarni taqiqlash insonning ushbu eng muhim tabiiy huquqining amalga oshirilishini ta'minlaydi, uning kafolati hisoblanadi.

2. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 2.1. Akopova E. M., Akopov D. R. Davlat unitar korxonalarini rahbarlarining mehnatini huquqiy tartibga solishning xususiyatlari // Davlat va huquq, 1997 yil, N 6.
- 2.2. Aleksandrov N. G. Mehnat munosabatlari. M., 1948 yil.
- 2.3. Alekseev S. S. Sovet huquqidagi umumiy ruxsatlar va umumiy taqiqlar. M.: Yuridik adabiyot. 1989 yil.
- 2.4. Babaev V.K. Zamonaviy sovet huquqi nazariyasi. N. Novgorod, 1991 yil.

2.5. Katta izohli sotsiologik lug'at (Kollinz). 1-jild (A-O): trans. ingliz tilidan. Moskva: Veche, ACT, 1999 yil. Gershunskiy B.S. Filosofiya obrazovaniya. M: «Flinta», 1998, s. 29;

2.6. Актуальные проблемы трудового законодательства в условиях модернизации экономики: монография; отв. ред. Ю.П. Орловский. – М.: Юстицинформ, 2012. [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.rumvi.com/products/ebook/актуальные-проблемы-трудовогозаконодательства-в-условиях-модернизации-экономики/d3bee45f-6e1c-4274->

**PUNISHMENT FOR THE CRIME OF SMUGGLING IN THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN AND FOREIGN COUNTRIES:
A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS**

Akhadova Madinabonu

Student, 4th year, Faculty of Private Law, Tashkent State University of Law,
Tashkent, Uzbekistan.

Settiyeva Sevara

Student, 4th year, faculty of private law, Tashkent State University of Law,
Tashkent, Uzbekistan.

Rozmetova Asal

Student, 4th year, faculty of private law, Tashkent State University of Law,
Tashkent, Uzbekistan.

Abstract. The article presents the basis of punishment for smuggling in near and far foreign countries. Factors to consider in sentencing include smuggling. The views of some scientists about the crime of smuggling and the punishment of this crime. This article shows the differences between the crime of smuggling provided for in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan and the crime of smuggling in other countries.

Key words: smuggling, punishment, confiscation of property, object of crime, large size.

Izoh. Maqolada yaqin va uzoq xorij mamlakatlarida kontrabanda uchun jazo tayinlash asoslari keltirilgan. Qanday ashyolar kontrabanda qilingan, hukm chiqarishda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan jihatlar. Ayrim olimlarning kontrabanda jinoyati va bu jinoyat uchun jazo tayinlash haqidagi qarashlari. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligidagi nazarda tutilgan kontrabanda

jinoyati bilan boshqa davlatlardagi kontrabanda jinoyati o‘rtasidagi farqlar ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: kontrabanda, jazo, mulkni musodara qilish, jinoyat ob'ekti, katta hajm.

“Something was on him and he couldn't shake it. He couldn't even see it. It was a new weapon of some sort and his last regret on this earth was he wouldn't live long enough to sell it to any of his customers.”

— Brett Arquette, Operation Hail Storm

The modern stage of our national development related to the establishment of a new Uzbekistan is closely related to the active deepening of international relations in all spheres of society. Undoubtedly, the process of integration with the modern international community will give a serious impetus to the expansion of the country's foreign economic activity. In this way, strong economic relations with foreign countries are formed, the volume of product exchange is expanding, customs procedures are being simplified, and in general, the process of wide liberalization of this sector is being observed. In this situation, the problems related to the control of the passage of products through the customs borders of the country will increase. In most countries of the world, smuggling is recognized as one of the most dangerous forms of criminal activity that harms the country's economic interests²⁰. The social danger of smuggling firearms, explosives and drugs, works of art, and rare and declining wild animals is especially high. Therefore, criminal law and legislation are important in combating crimes in this area. Each country has developed its own experience in combating these crimes based on the level of economic development, historical traditions, culture of foreign trade relations²¹. Therefore, the approaches to

²⁰ Lyutov V.A. Comparative analysis of criminal responsibility for contraband and criminal law in the Russian Federation and the Chinese National Republic // International criminal law and international justice. – 2013. – No. 3. – S. 16.

²¹ Prokhorov L.A., Skachko A.V. Pravovye modeli protivodeystviya contrabande: opyt zarubezhnogo zakonotvorchestva // Obshchestvo i pravo. - 2013. - No. 2 (44). -S. 69.

determining responsibility for the crime of smuggling in different countries are different and different from each other. Currently, the effectiveness and efficiency of combating smuggling crime depends on a number of factors, one of which is related to the type and amount of punishment. In particular, Article 246 of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, which stipulates responsibility for smuggling, provides for imprisonment from five to ten years for these actions. At the moment, the aggravating circumstance of this crime is nuclear, chemical, biological and other types of weapons of mass destruction, materials and devices that can be used in the creation of such weapons.

In most CIS countries, including the Russian Federation, criminal sanctions for smuggling allow differentiation and individualization of responsibility. In particular, based on the nature of the crime of smuggling and its level of social danger, punishments such as fines, restriction of freedom, compulsory community service, deprivation of liberty, as well as up to life imprisonment for smuggling related to narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors punishments are provided.²² In the CIS countries, deprivation of liberty and a fine are provided as the main punishments for the crime of smuggling. In some CIS countries, for example, Turkmenistan and Armenia, in addition to these penalties, the penalty of confiscation of property is provided. At the same time, for smuggling in other countries punishments such as correctional work and restriction of freedom (Kazakhstan, Republic of Belarus), deprivation of the right to hold a certain position or engage in activities (Republic of Tajikistan) are also provided. The existence of other alternative punishment measures related to the upbringing of the criminal without separating him from society can be evaluated as a positive experience that allows to impose a punishment based on the level and nature of the social danger of the committed act. At the same time, a comparative analysis of the criminal laws of the CIS countries shows that different periods of imprisonment are set for smuggling (in these countries economic

²² Penal Code of the Republic of San Marino. URL: <http://www.twirpx.com/file/1795288/grant/>.

smuggling is meant). In particular, with the Kyrgyz Republic, the minimum term of imprisonment for smuggling is two years, and in Kazakhstan and Turkmenistan, imprisonment for this crime can be three years. For countries such as Russia, Belarus, Armenia, Azerbaijan, deprivation of liberty is provided for up to five years. The maximum term of imprisonment for smuggling is 7 to 12 years. It should be noted that each country has its own system of calculating fines, and in most of them, the calculation of fines is based on the minimum amount of wages. Responsibility for smuggling is also defined differently in European countries. Although the European Union has existed for a long time under the concept of a common market, which implies the implementation of goods, services and works within a common border, it is important to note that the responsibility for smuggling has not been unified. In addition to criminal laws, other regulatory legal documents, customs statutes, regulations on taxes, etc. regulated by In some countries of the European Union (Belgium, Norway, Austria, etc.), national criminal legislation does not provide for criminal responsibility for illegal import and export of goods. We can distinguish two approaches to this issue. The first is related to the criminalization of the broad range of acts, which can be included in economic smuggling, in this approach, a ban is imposed on the import and export of certain types of products into the territory of the EU country. An example of this is the Criminal Code of the Republic of San Marino, according to which it is prohibited to import drugs and nutrients used for medical purposes, alcoholic beverages, products with false markings and works of authorship, counterfeit goods, securities, credit documents with forged signatures. Depending on the object of the criminal offense, a prison sentence of I, II, III, IV degree from three to nine years can be imposed for committing these actions²³. In the Dutch Criminal Code, counterfeit products, products with the wrong place of manufacture or fake company name are brought into the territory of the Kingdom. importation shall be punishable by imprisonment for a term not exceeding one year and a fine of the fifth degree.

²³ Penal Code of the Republic of San Marino. URL: <http://www.twirpx.com/file/1795288/grant/>.

Importing fake, forged, illegally designed units of measurement, or objects with which they are illegally placed, is punishable by imprisonment from two to six years or a fine of the fifth degree (100,000 guilders). The second approach envisages the criminalization of only those acts that pose the highest social risk. This group includes objects (weapons, explosives, narcotics, radioactive materials, etc.) that are excluded from free circulation as a rule. In particular, the French Penal Code defines criminal responsibility for importing or exporting narcotics. For committing this crime (Article 222-36), 10 years of imprisonment and a fine of 50 million francs are provided. Basarti, if the drug traffic is committed by an organized criminal group, the penalty is up to 30 years in prison and a fine of 50 million francs (Article 222-34). Life imprisonment and a fine of 50 million francs are provided for leading a group involved in the import and export of narcotics²⁴. In German law, relatively few actions related to the illegal movement of products are recognized as crimes. The general norms providing for sanctions for smuggling were reflected in the "Taxes" regulation adopted on March 16, 1976. According to it, simple smuggling, regardless of the type and quantity of goods, is punishable by imprisonment for up to five years. In aggravating circumstances, smuggling, that is, for committing it continuously as a profession, using force or using firearms as part of an organized group, is provided for deprivation of liberty from three months to five years. A peculiarity of German legislation is that the smuggling of narcotic drugs and other restricted objects is not specifically identified.²⁵

According to the German Criminal Code, smuggling includes the import and export of materials used for the preparation of service certificates (paper, plastic, forms, clichés, blanks, etc.). The sanction of this article provides imprisonment for two years or a fine (§ 275). In case of aggravating factors, that is, when the crime is committed as a profession or by a member of an organized group, the sentence

²⁴ Savchishkin O.G., Stepanov G.I. Zarubezhnoe ugovolovnoe zakonodatelstvo ob otvetstvennosti za contrabandu narcoticheskikh sredstv, psychotropnyx veshchestv ili ix analogov // Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. - 2013. - No. 17. - S. 76.

²⁵ Kuznetsova N.V. Sravnitel'naya charakteristika nakazaniy za contrabandu v Rossii i nekotoryx zarubejnyx stranax // Penitentiarnaya nauka. - 2016. - No. 36. -S. 61–63. 9.

of imprisonment is extended to three years, in the case of radioactive and other dangerous resources and substances to five years (§ 328).²⁶ In the Swiss Criminal Code, for smuggling activities in addition to imprisonment and a fine, up to five years of rigorous imprisonment is provided for. This penalty is imposed for the importation of forged banknote, counterfeit banknote, metal coin or toll service marks, illegal alteration or destruction of data (Articles 144-b, 243, 244). Imprisonment and fines are also provided for bringing into the country objects showing cruelty to humans or animals or food dangerous to animals (Articles 135, 236). The concept of smuggling in Italian law covers all customs crimes defined in the Criminal Code. For these crimes only a fine is provided as a punishment.²⁷ The analysis of the legislation of Uzbekistan, the CIS and the EU countries shows that the level of social danger of smuggling is assessed differently in them, and as a result, there are huge differences between the type and amount of punishment. At the same time, smuggling in the Republic of Uzbekistan is somewhat different from the traditional approach in the CIS countries, as it is only related to prohibited items. Although the European criminal law has criminalized a relatively wide range of smuggling activities, it takes a somewhat libertarian approach to sentencing. The maximum amount of imprisonment shall not exceed ten years. Imprisonment and fine are provided as the main type of punishment.

LIST OF REFERENCES:

1. Lyutov V.A. Comparative analysis of criminal responsibility for contraband and criminal law in the Russian Federation and the Chinese National Republic // International criminal law and international justice. – 2013. – No. 3. – S. 16.

---

²⁶ The Swiss Criminal Code. URL: <http://www.crimppravo.ru/page/zar-uk>.

²⁷ Kuznetsov A.P. Zakonodatel'naya regulation of gosudarstvennoy politiki protivodeystvya nalogovym prestupleniyam v stranax dalnego zarubejya // Business v zakone. – 2005. – No. 1. – S.

2. Prokhorov L.A., Skachko A.V. Pravovye modeli protivodeystviya contrabande: opyt zarubezhnogo zakonotvorchestva // Obshchestvo i pravo. - 2013. - No. 2 (44). -S. 69.
3. Penal Code of the Republic of San Marino. URL: <http://www.twirpx.com/file/1795288/grant/>.
4. Criminal Code of Holland / pod ed. B.V. Volzhenkina. -SPb., 2001. -S. 140.Penal Code of France. Society and innovations Special Issue – 05 (2022) / ISSN 2181-1415 205
5. SavchishkinO.G., StepanovG.I. Zarubezhnoe ugolovnoe zakonodatelstvo ob otvetstvennosti za contrabandu narcoticheskikh sredstv, psychotropnyx veshchestv ili ix analogov // Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. - 2013. - No. 17. - S. 76.8.
6. Kuznetsova N.V. Sravnitelnaya charakteristika nakazaniy za contrabandu v Rossii i nekotoryx zarubejnyx stranax // Penitentiarnaya nauka. - 2016. - No. 36. -S. 61–63. 9.
7. Ugolovnyi kodex Germanii. URL: <http://constitutions.ru/?p=5854>. 10.
8. The Swiss Criminal Code. URL: <http://www.crimppravo.ru/page/zar-uk>.
9. Kuznetsov A.P. Zakonodatelnaya regulation of gosudarstvennoy politiki protivodeystvia nalogovym prestupleniyam v stranax dalnego zarubejya // Business v zakone. – 2005. – No. 1. – S.

TABLE OF CONTENTS

Sr. No.	Paper/ Author
1	ТРУДНОСТЬ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНОЙ ДИАГНОСТИКИ ТЯЖЕЛОГО ТЕЧЕНИЯ ГЕМОРРАГИЧЕСКОЙ ЛИХОРАДКИ С ПОЧЕЧНЫМ СИНДРОМОМ, ОСЛОЖНЕННОЙ ОСТРЫМ ПОЧЕЧНЫМ ПОВРЕЖДЕНИЕМ Боборахимов Отабек Дадаон угли Page No.: 3-7
2	КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ ТЯЖЕЛОГО ТЕЧЕНИЯ КОРОНАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ У ПАЦИЕНТА НА ФОНЕ ЦИРРОЗА ПЕЧЕНИ Игамбердиева Севара Шароф кизи Page No.: 8-11
3	ШОЛИ ЎСИМЛИГИНИНГ ЎСИБ РИВОЖЛАНИШИДА ТУПРОҚ ТАРКИБИ ВА ХОССАЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ Кашқабоева Чулпаной Тулкуновна, Хожамкулова Юлдузой Жаҳонкуловна, Идрисов Хусанжон Абдужабборович Page No.: 12-17
4	THE ROLE OF ENGLISH IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SPHERE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN Qodirova Marjona Qilich qizi Page No.: 18-20

5

**URANNI YER OSTI ISHQORLASH USULI BILAN QAZIB OLISHDA
QO'LLANILUVCHI KIMYOVİY VA TABİY REAGENTLAR**

Shukirov Ozodbek Muhammadovich

Page No.: 21-23

6

**ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ҚАРЗИННИ БОШҚАРИШНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

Ўткиров Лазизжон Шухрат ўғли

Page No.: 24-28

7

**ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА КАНАЛЛАР ВА ДРЕНАЖЛАРНИ ҚАЗУВЧИ
ВА ТОЗАЛОВЧИ МЕЛИОРАЦИЯ МАШИНАЛАРИ**

Шыныбеков Қаржаўбай Палбекович

Page No.: 29-32

8

**YENGIL ATLETIKACHILARNI JISMONIY TAYYORLASHDA
RIVOJLANTIRUVCHI-MASHQLANTIRUVCHI TA 'SIRLARNI
ASTA-SEKIN OSHIRIB BORISH TAMOYILINING O'RNI**

Abuxakimova Nargiza Sobitovna,

Matyakubova Noila Poziljon qizi

Page No.: 33-35

9

**"ELEKTROMAGNIT INDUKSIYA QONUNI" MAVZUSINI O'QITISHDA
ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
METODIKASI**

Ataxonov Jaloliddin Faxriddin o‘g‘li

Page No.: 36-41

10

**DONLARNING GURUHLANISHI: BOSHOQLI VA DUKKAKLI
EKINLARNING TAVSIFI**

Qodirova Shahlo Ilhomjon qizi

Page No.: 42-44

11

SPORT SOHASIDA MARKETING KONSEPSIYASINING AHAMIYATI

Toshmurodov Abdurauf

Page No.: 45-49

12

MAKTAB YOSHIDAGI BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRISH

Nodirova Sarvinoz Ne'matjon qizi

Page No.: 50-52

13

**AN'ANAVIY MUSIQA – ZAMONAVIY MUSIQA LABARATORIYASIDA
(OMNIBUS VA TALABA KOMPOZITORLAR)**

Omonjonova Odinaxon Farruxjon qizi

Page No.: 53-55

14

O'ZBEK MAKTABLARIDA RUS TILINI O'RGATISH METODLARI

Sanaqulova Marg'uba Xamza qizi, Sa'dullayeva Guliston Xalil qizi

Page No.: 56-59

15

**SPORTCHILARDA (ASOSAN DZYUDO VASPORT KURASHLARI UCHUN
ISHLAB CHIQILDI) PORTLOVCHI KUCH VA UNI RIVOJLANTIRISH
TEXNIK XUSUSIYATI**

Quvondiqov Muxriddin Xamza o'g'li

Page No.: 60-65

16

**MATEMATIKA KURSIDA UMUMLASHTIRUVCHI DARSLAR ORQALI
O'QUVCHILARNING FIKRLASH QOBILIYATLARINI VA MATEMATIK
TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH**

Qarshiyeva Muhayyo Xidirovna

Page No.: 66-69

17

**FUTBOLCHILARNI JISMONIY RIVOJLANTIRISHDA YORDAMCHI
JISMONIY TAYYORGARLIKNING O'RNI**

Shomirzayev Manasbek Lochinboy o'g'li, Kamalov Abduxalil Faxriddin o'g'li

Page No.: 70-72

18

**TA'LIM O'ZBEK TILIDA OLIB BORILADIGAN MAKtablarda RUS
TILI GRAMATIKASINI O'RGATISHNING INTERFAOL USULLARI**

Samandarova Nasiba Aktam qizi, Normurodova Sharifa Shukurillo qizi.

Page No.: 73-76

19

**O'SMALAR O'SISHINING TEZLIGI, O'SMALAR PROGRESSIYASI.
XAVFLI VA XAVFSIZ O'SMALAR XUSUSIYATI VA TASNIFI**

Akramov Abdullo Ahmad o'g'li, Xamdamov Botirjon Nusratillo o'g'li

Page No.: 77-80

20

**TOPINAMBUR HOSILDORLIGIGA MINERAL O'G'ITLAR TA'SIRINI
O'RGANISH**

Axmetova Nuriya Shinbergenovna

Page No.: 81-83

21

IMOM UL-MUHADDISIYN HAQIDA

Mamasidiqov Fazliddin Muzaffar o‘g‘li

Page No.: 84-90

22

GENDER EQUALITY

Akhadova Madinabonu, Settiyeva Sevara, Rozmetova Asal

Page No.: 91-94

23

ODAM SAVDOSI

Axadova Madinabonu Asror qizi, Settiyeva Sevara Faxriddin qizi,

Rozmetova Asal Anvarzoda

Page No.: 95-100

24

OILAVIY AJRALISHLAR

Axadova Madinabonu Asror qizi, Settiyeva Sevara Faxriddin qizi,

Rozmetova Asal Anvarzoda

Page No.: 101-105

25

ERTA NIKOH

Axadova Madinabonu Asror qizi, Settiyeva Sevara Faxriddin qizi,

Rozmetova Asal Anvarzoda

Page No.: 106-109

26

GENDER TENGLIK

Axadova Madinabonu Asror qizi,

Settiyeva Sevara Faxriddin qizi,

Rozmetova Asal Anvarzoda

Page No.: 110-113

27

MEHNAT MUNOSABATLARIDA KAMSITISHLARNI TAQIQLASH

Axadova Madinabonu Asror qizi, Settiyeva Sevara Faxriddin qizi,

Rozmetova Asal Anvarzoda

Page No.: 114-120

28

PUNISHMENT FOR THE CRIME OF SMUGGLING IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND FOREIGN COUNTRIES:

A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS

Akhadova Madinabonu, Settiyeva Sevara, Rozmetova Asal

Page No.: 121-127